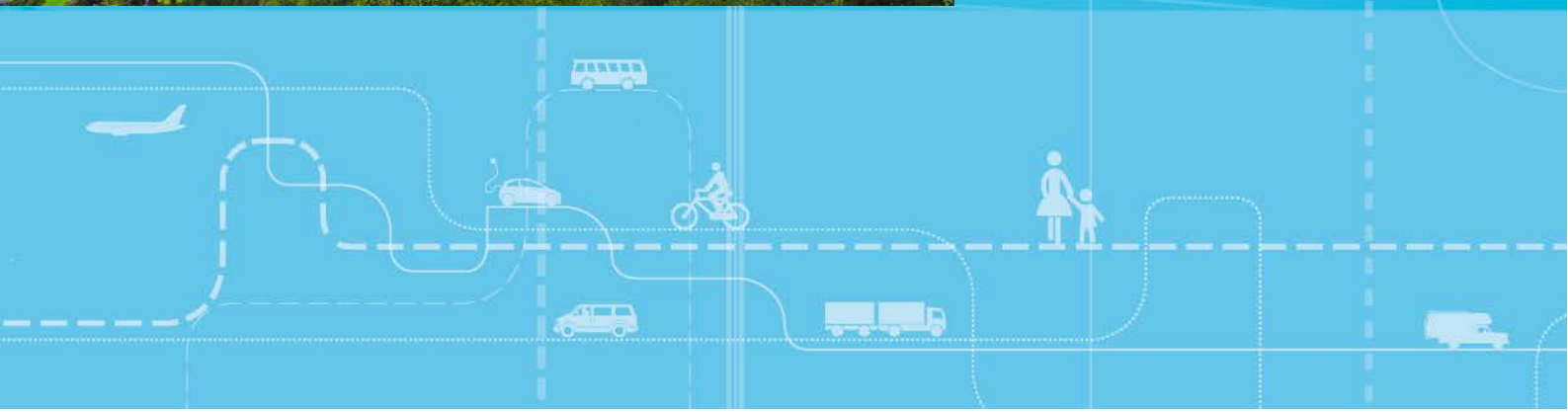
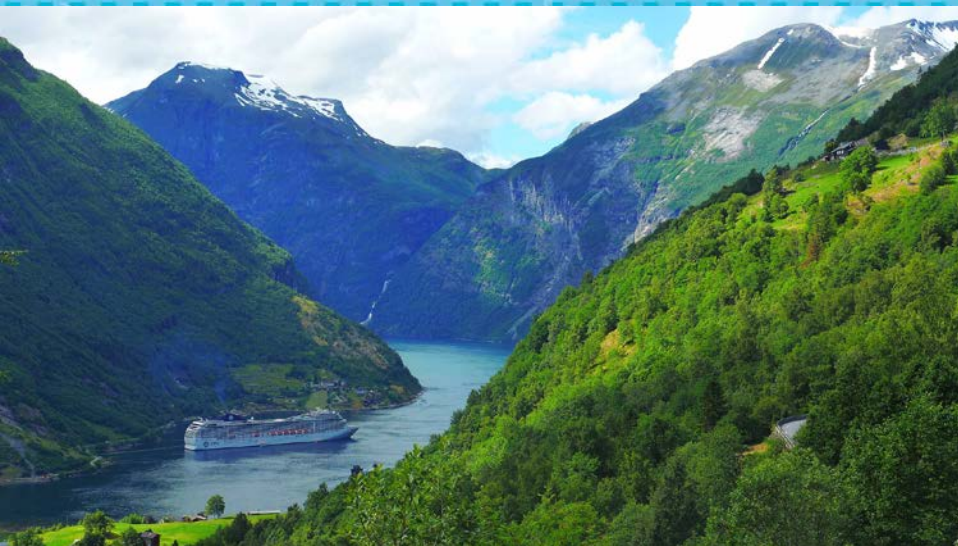

Besøksforvaltning og lokalsamfunnsutvikling i verdensarvområdene Nærøyfjorden og Geirangerfjorden

Del 1 Resultater fra spørreundersøkelser blant
besøkende 2015

Del 2 Analyse av verdiskaping i verdensarvområdene

Besøksforvaltning og lokalsamfunnsutvikling i verdensarvområdene Nærøyfjorden og Geirangerfjorden

Del 1 Resultater fra spørreundersøkelser blant besøkende 2015

Del 2 Analyse av verdiskaping i verdensarvområdene

Petter Dybedal

Jan Vidar Haukeland

Forsidebilde: Samferdsels temaarkiv

Transportøkonomisk institutt (TØI) har opphavsrett til hele rapporten og dens enkelte deler. Innholdet kan brukes som underlagsmateriale. Når rapporten siteres eller omtales, skal TØI oppgis som kilde med navn og rapportnummer. Rapporten kan ikke endres. Ved eventuell annen bruk må forhåndssamtykke fra TØI innhentes. For øvrig gjelder [åndsverklovens](#) bestemmelser.

Tittel Besøksforvaltning og lokalsamfunnsutvikling i verdensarvområdene Nærøyfjorden og Geirangerfjorden

Forfatter(e): Petter Dybedal
Jan Vidar Haukeland

Dato: 10.2017

TØI-rapport 1585/2017

Sider: 82

ISBN elektronisk: 978-82-480-2079-0

ISSN: 0808-1190

Finansieringskilde(r): RFF Vestlandet

Prosjekt: 4155 – Besøksforvaltning i verdensarvområder

Prosjektleder: Petter Dybedal

Kvalitetsansvarlig: Ove Langeland

Fagfelt: 11

Emneord: Verdensarvområde, Vestlandet, reiseliv, besøksforvaltning

Sammendrag:

Bærekraftig reiseliv er en integrert del av forvaltningen i verdensarvområder. Denne rapportens hovedmål er å framskaffe relevant informasjonsgrunnlag for forvaltning av verdensarvområdene ved Nærøyfjorden og i Geirangerområdet. Første del av prosjektrapporten viser resultatene fra en spørreundersøkelse blant besøkende i de respektive områdene (gjort på stedet) og fra en oppfølgende E-postbasert undersøkelse. Undersøkelsene fokuserer på egenskaper ved de besøkende og deres reise, kjennskap til verdensarvstatus, kjennskap til og bruk av områdets attraksjoner og aktiviteter, tilfredshet med ulike sider av det stedlige reiselivsproduktet og kjøp av varer og tjenester lokalt. Rapportens del 2 analyserer besøksvolum, turismerelatert omsetning og verdiskaping, nærmere bestemt i kommunene Aurland, Lærdal og Vik, samt i Stranda og Norddal (samlet).

*Transportøkonomisk Institutt
Gaustadalleen 21, 0349 Oslo
Telefon 22 57 38 00 - www.toi.no*

Title Visitor Management and Local Community Development in the West Norwegian Fjords World Heritage Site.

Author(s) Petter Dybedal
Jan Vidar Haukeland

Date: 10.2017

TØI Report: 1585/2017

Pages: 82

ISBN Electronic: 978-82-480-2079-0

ISSN: 0808-1190

Financed by: RFF Vestlandet

Project: 4155 – Visitor Management in World Heritages Sites

Project Manager: Petter Dybedal

Quality Manager: Ove Langeland

Research Area: 11

Keyword(s) World Heritage Site, Western Norway, Tourism, heritage management

Summary:

Sustainable tourism is an integrated part of visitor management issues in World Heritage Sites. The main aim of this report is to supply relevant information on the tourism in the World Heritage site West Norwegian Fjords - Nærøyfjord and Geirangerfjord, as a basis for site management and development of the local communities. The first part explores results from an on-site survey and a follow-up internet-survey among visitors in the respective areas. The on-site survey focuses on traveller and travel characteristics, knowledge of the world heritage site status, knowledge and use of specific local attractions and experiences, as well as on-site expenditures. The follow-up survey focuses on visitors' expectations, attitudes and activities and experiences in a broad sense, as well as various customer satisfaction issues. Part 2 of the report contains analyses of visitor volumes and economic impacts of the tourism in the local areas (municipalities) of the West Norwegian Fjords World Heritage Site.

Language of report: Norwegian

*Institute of Transport Economics
Gaustadalleen 21, 0349 Oslo, Norway
Telefon 22 57 38 00 - www.toi.no*

Forord

Prosjektet Besøksforvaltning og lokalsamfunnsutvikling er et samarbeidsprosjekt mellom Nærøyfjorden Verdsarvpark (prosjekteier), Aurland Naturverkstad, Norges Miljø- og Biovitenskaplige Universitet, Vestlandsforskning, Hochschule für Technik - Institute for Landscape and Open Space (Sveits) og Transportøkonomisk institutt. Oppdragsgiver har vært Regionalt Forskningsfond Vestlandet.

Hovedmålet med prosjektet har vært å etablere kunnskapsgrunnlag for å utvikle arbeidsmetoder og forvaltningsredskap som grunnlag for aktiv og kunnskapsbasert besøksforvaltning i norske lokalsamfunn. Verdensarvområdet Vestnorsk Fjordlandskap, som består av Nærøyfjordområdet i Sogn og Fjordane og Geirangerområdet i Møre og Romsdal – er case i dette prosjektet.

Et viktig delmål har vært å framskaffe systematisk kunnskap om de besøkende og om lokal verdiskaping. Denne rapporten dokumenterer resultatene fra en spørreundersøkelse blant besøkende i de respektive områdene (gjort på stedet) og fra en oppfølgende E-postbasert undersøkelse. Hovedtemaene i disse undersøkelsene er egenskaper ved de besøkende og deres reise, betydningen av verdensarvstatus, tilfredshet med ulike sider av det stedlige reiselivsproduktet og kjøp av varer og tjenester lokalt. Rapporten viser også beregninger av besöksvolum, turismerelatert omsetning og verdiskaping i de to områdene.

Datagrunnlaget ble i hovedsak innhentet i 2015, og resultatene i rapportens første del ble først offentliggjort i 2016 i TØI arbeidsdokument (50948/2016). Denne rapportens andre del (verdiskapingsanalyse) ble første gang rapportert til oppdragsgiver i upublisert dokument i januar 2017.

Rapporten er skrevet av Petter Dybedal (TØI) og Jan Vidar Haukeland (TØI og NMBU). Hanne Lykkja ved Aurland Naturverkstad har bidratt med mange og gode innspill, og (daværende) student ved NMBU, Marte Turtum, ga oss uvurderlig hjelp med datainnsamlingen i Geiranger og i Nærøyfjordområdet sommeren 2015.

Trude Rømming har stått for redigering og tilrettelegging av rapporten for publisering, og forskningsleder Ove Langeland har kvalitetssikret rapporten.

Oslo, oktober 2017

Transportøkonomisk institutt

Gunnar Lindberg
Direktør

Silvia Olsen
Avdelingsleder

Innhold

Sammendrag

Summary

Del 1: Analyser av spørreundersøkelser blant besøkende 2015.....	1
1 Innledning	2
2 Feltundersøkelse i områdene	3
2.1 Opplegg og gjennomføring.....	3
2.2 Representativitet og skjevheter i datamaterialet.....	5
2.3 Karakteristika ved reiser utenom cruise.....	5
2.4 Oppholdstid på stedet.....	10
2.5 Betydningen av verdensarvstatus	11
2.6 Besøk ved andre verdensarvsteder i Norge.....	13
2.7 Kjennskap til og bruk av attraksjoner i området	13
2.8 Turistenes forbruk.....	15
3 Internettbasert undersøkelse	16
3.1 Utvalg og resultatpresentasjon.....	16
3.2 Landskap, naturelementer og kulturelementers betydning for opplevelsen	16
3.2 Tilfredshetsaspekter	22
3.3 Tilfredshet med kontakten med lokalbefolkningen og andre miljøfaktorer	35
3.4 Attraksjonsbesøk og deltakelse i aktiviteter/ opplevelser under oppholdet.....	36
3.5 Oppsummering nettbasert undersøkelse	42
Del 2: Analyse av verdiskaping i verdensarvområdene	44
1 Problemstilling og metode.....	45
1.1 Hovedmål.....	45
1.2 Hovedtrekk i datagrunnlag og metode.....	45
2 Etterspørselssiden	47
2.1 Hovedtrekk i datagrunnlag.....	47
2.2 Forbruksdataene fra survey sommeren 2015	47
2.3 Hovedresultater forbruksdata.....	49
2.4 Overnattingstall.....	52
2.5 Besøkstall	57
2.6 Beregninger av samlet forbruk	60
3 Tilbudssiden.....	62
3.1 Overnatting og servering.....	62
3.2 Aktiviteter, formidling, transport etc.....	63
3.3 Varehandel.....	64
4 Beregninger av samlet omsetning og verdiskaping	71
4.1 Aurland kommune.....	71
4.2 Stranda og Norddal	75
4.3 Lærdal	77
4.4 Vik.....	79
5 Oppsummering forbruk og verdiskaping	81
5.1 Nærøyfjordområdet.....	81
5.2 Geirangerområdet.....	81
Referanser	82

Sammendrag

Besøksforvaltning og lokalsamfunnsutvikling i verdensarvområdene Nærøyfjorden og Geirangerfjorden

TOI rapport 1585/2017

Forfattere: Petter Dybedal, Jan Vidar Haukeland

Oslo 2017 82 sider

Det var i 2015 ca 920 000 besøkende i Aurland/Flåm (inkludert 182 000 cruiseturister) og 815 000 i Geirangerområdet (315 000 cruiseturister). Majoriteten av turistene er på en eller annen form for rundreise – med relativt korte opphold. Ca halvparten av de besøkende utenom cruiseturistene i Geiranger overnatter minst en natt i Stranda eller Norddal kommuner, mens om lag en tredel av de besøkende i Aurland overnatter i kommunen i forbindelse med besøket.

Om lag 60 prosent av utenlandske og tre av fire norske besøkende kjente til verdensarvstatusen før de kom, men det er relativt få av de besøkende som oppgir at verdensarvstatusen hadde stor betydning for at man valgte å reise akkurat til Nærøyfjorden eller Geiranger.

Besøkende til Aurland kommune la igjen ca 470 millioner kroner i virksomheter i kommunen i 2015, mens besøkende i Geirangerområdet brukte til sammen 417 millioner kroner i Norddal og Stranda kommuner.

Bærekraftig forvaltning av natur og kultur innebærer at verneverdiene vernes på samme tid som de gir rom for unike opplevelser for dem som besøker områdene, i tillegg til å styrke lokalsamfunnene. Disse prinsippene er nedfelt i «World Heritage and Sustainable Tourism Programme» (UNESCO 2012), der bærekraftig reiseliv er en integrert del av forvaltningen.

Tilrettelegging for opplevelse innebærer økt tilstrømming og dermed et press på verneverdiene. Et velutviklet reiseliv er en nødvendighet for å sikre tilgang til opplevelsene, men er samtidig et rammeverk for å kontrollere de respektive områdene. Dette innebærer at man også må se reiselivet som et virkemiddel i forvaltningen av verdensarvområdene gjennom politikkutforming, strategier og bruk av planleggingsverktøy.

Utforming av politikk og strategi og innarbeidelse i kommuneplanene (for eksempel i arealdelen) for områdene krever detaljert kunnskap om reiselivet i de to områdene. Hvem er turistene, hvor mange er de, hvor drar de og hva er de interessert i å gjøre (opplevelses- og aktivitetsmønster), hva er de mest og minst fornøyd med, osv. Det er også viktig å vite hvordan turistene bidrar til verdiskapning lokalt.

Spørreundersøkelse på stedet

En spørreskjemaundersøkelse basert på utfylling på stedet (papirskjema) ga i alt inn 3 204 skjemaer som var tilstrekkelig utfylt til at de kunne anvendes i analysen. I

Nærøfjordområdet (Aurland kommune samt Stalheim i Voss kommune) ble det samlet inn 1 076 skjemaer, herav 948 fra vanlige turister og 128 fra cruisepassasjerer. I Vik ble det samlet inn 350 skjemaer, og i Lærdal 384. I Geiranger ble det samlet inn 671 skjemaer, herav 290 fra cruisepassasjerer, mens det ble samlet inn i alt 723 skjemaer på fergeleiene i Linge (sørgående trafikk) og Eidsdal (nordgående trafikk).

Stor andel besøkende er på rundreise

En stor andel av de besøkende som ikke er cruisepassasjerer – 63 prosent i Nærøyfjordområdet og rundt 80 prosent i Geirangerområdet – er på en reise som kan karakteriseres som en rundreise (tabell A).

Tabell A Hovedtype reise man er på i forbindelse med oppholdet etter intervjusted. Prosent.

	Aurland, Flåm, Gudvangen, Stalheim	Lærdal	Vik	Geiranger	Ferge Eidsdal/ Linge	Alle
Rundreise i Norge med personbil, bobil, MC	43,7	59,7	57,4	59,8	74,9	58,0
Rundreise i Norge med turbuss (gruppereise)	5,6	0,5	0,0	18,3	0,3	4,5
Annen type rundreise	13,8	0,3	0,3	5,4	2,5	6,1
Sum rundreise med bil, buss etc	63,0	60,5	57,7	83,6	77,7	68,6
På vandretur i fjellet med overnatting	7,6	5,3	3,7	1,9	2,4	4,6
Sykkeltur Rallarvegen og -eller Flåmsdalen	1,6	0,3	0,9	0,5	0,4	0,9
Annen ferietur med overnatting her i området	9,8	11,1	15,4	5,9	5,4	9,0
Sum annen type feriereise	19,0	16,6	20,0	8,4	8,2	14,5
Dagsbesøk fra hjemsted eller feriested	7,7	10,8	8,9	4,9	11,1	8,8
Gjennomreise	8,5	12,1	13,4	3,2	2,9	7,5
Kombinasjoner av reisetyper	1,7	0,0	0,0	0,0	0,1	0,6
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Av de som er på rundreise er det klart flest som reiser med eget kjøretøy, mens det i Aurland kommune er en del på «annen type rundreise» (f eks rundtur hvor Flåmsbanen inngår), mens det i Geiranger sentrum er en relativt stor andel bussgruppeturister.

Det er først og fremst blant utlendingene andelen rundreisende er høy. Totalt sett er 73 prosent av utenlandske besøkende i Nærøyfjordområdet og 90 prosent i Geiranger på en eller annen form for rundreise. Blant nordmenn er det relativt store andeler besøkende som er på dagsbesøk fra hjemsted/feriested eller oppgir at de er kun på gjennomreise.

Mye overnatting lokalt selv om mange er på rundreise

Det store innslaget av rundreisende innebærer at et flertall av de besøkende overnatter utenfor de respektive områdene, og at det er relativt få som overnatter mer enn en natt. Det er likevel ganske store andeler som overnatter lokalt:

Aurland:

- Litt mer enn hver tredje besøkende har overnattet i Aurland kommune sist natt og/eller skal overnatte i kommunen kommende natt.
- Om lag halvparten av de som overnattet i Aurland kommune tilbrakte både foregående og kommende natt her.
- 12-13 prosent overnattet minst en natt i indre Sogn utenom Aurland, rundt 10 prosent overnatter i Voss kommune (inkludert Stalheim).
- Ca 20 prosent kommer fra overnattingssted i Bergen og Hardanger og/eller skal overnatte der kommende natt.

Lærdal:

- Drøyt 40 prosent av de besøkende i Lærdal overnattet i indre Sogn *natten før besøket*, herav 18 prosent i Lærdal, 11 prosent i Aurland kommune og 12 prosent i øvrige kommuner (vesentlig Sogndal).
- 25 prosent oppga at de skulle tilbringe *neste natt* i Lærdal, 9 prosent i Aurland og 27 prosent i indre Sogn ellers, til sammen over 60 prosent i indre Sogn totalt.
- Ca 15 prosent av de besøkende har oppgitt overnatting i Lærdal både forrige natt og kommende natt.

Geirangerområdet:

- Om lag halvparten av de besøkende overnatter minst en natt i Stranda eller Norddal kommune.
- Ca 38 prosent overnattet natten før i Stranda eller Norddal, og 32 prosent oppga at de skulle overnatte i området den kommende natten. I alt ca 15 prosent oppgir at de overnatter begge netter i Stranda og/eller i Norddal.
- En relativt stor andel overnatter i andre kommuner på Sunnmøre – 29 prosent natten før og 26 prosent natten etter besøket i Geiranger. En tredel av disse igjen (ca 10 prosent) skjer i Rauma kommune. Det genereres også en del overnattinger i Nordfjord – vesentlig i Stryn.

Overnattingsmåte

Ordinær kommersiell overnatting dominerer, særlig blant utenlandske besøkende. Om lag tre av fire utenlandske besøkende i de to områdene benyttet hotell, pensjonat og liknende eller campingplass natten før besøket, mens av norske besøkende benyttet henholdsvis 43 prosent (Nærøyfjordområdet) og 50 prosent (Geirangerområdet) kommersiell overnatting natten før besøket.

Oppholdstid på stedet

Hovedinntrykket er at korte opphold – mindre enn to timer – dominerer. Dette er mest typisk blant respondenter i Vik (85 prosent) og Lærdal (76 prosent). Andelen korte opphold er mindre i Nærøyfjordområdet (62 prosent) og Geiranger (51 prosent), det er relativt mange som oppholder seg i området mellom to og fem timer.

Tabell B *Hvor lenge varer oppholdet her på dette stedet før du reiser videre? Eksklusive besøkende som overnatter. Prosent.*

	Ordinære dagsbesøkende				Cruiseturister		
	Nærøyfjorden	Geiranger	Lærdal	Vik ¹	Nærøyfjorden	Geiranger	
0-2 timer	61,7	51,2	75,9	84,9	0-2 timer	6,3	14,3
2-5 timer	27,0	30,0	17,9	8,6	2-4 timer	21,3	35,1
dagsbesøk > 5 timer	11,2	18,8	6,1	6,5	> 4 timer	72,4	50,7
	100,0	100,0	100,0	100,0		100,0	100,0

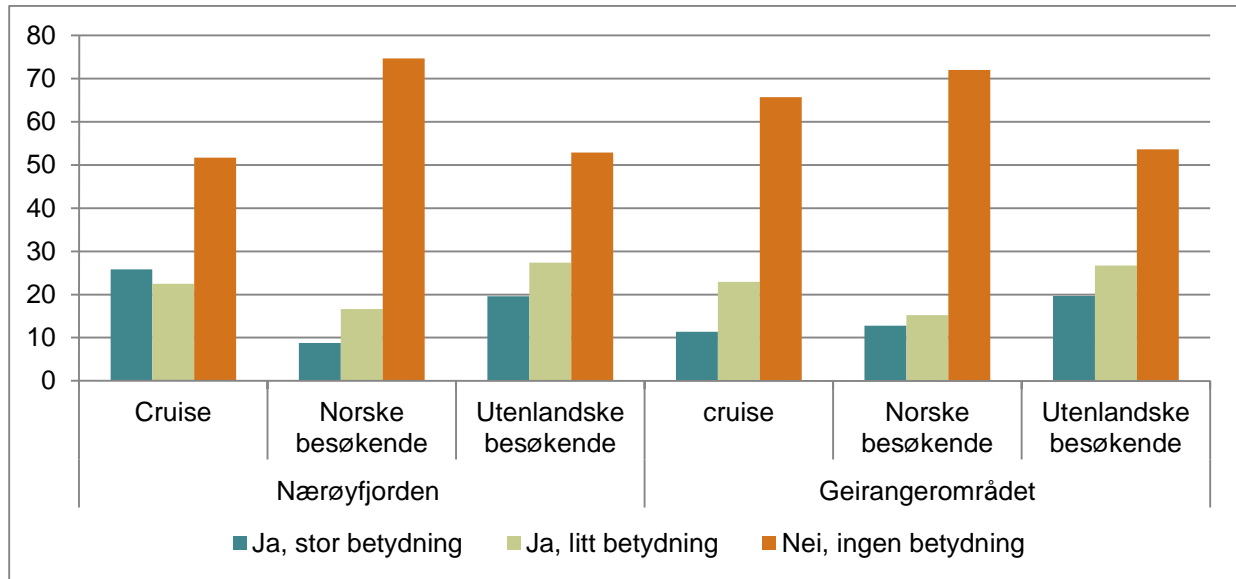
Blant cruisepassasjerene er bildet nokså annerledes. Et stort flertall i Nærøyfjorden oppholdt seg i land mer enn fire timer (72 prosent), og i Geiranger var halvparten mer enn

¹ Gjelder kun besøkende som har oppgitt stopp i Fresvik eller Viksøyri.

fire timer i land. Dette har for begge stedene sammenheng med at mange er med på arrangementer i land (bussturer, Flåmsbanen etc) som tar minst 3-4 timer.

Kjennskap til og betydning av verdensarvstatus

De fleste norske besøkende – 70 prosent i Nærøyfjordområdet og 74 prosent i Geirangerområdet – oppgir at de kjente til verdensarvstatusen før besøket. Blant utenlandske besøkende var det i begge områder ca 60 prosent av de ”vanlige” besøkende og rundt halvparten av cruisepassasjerene som kjente til områdets verdensarvstatus.

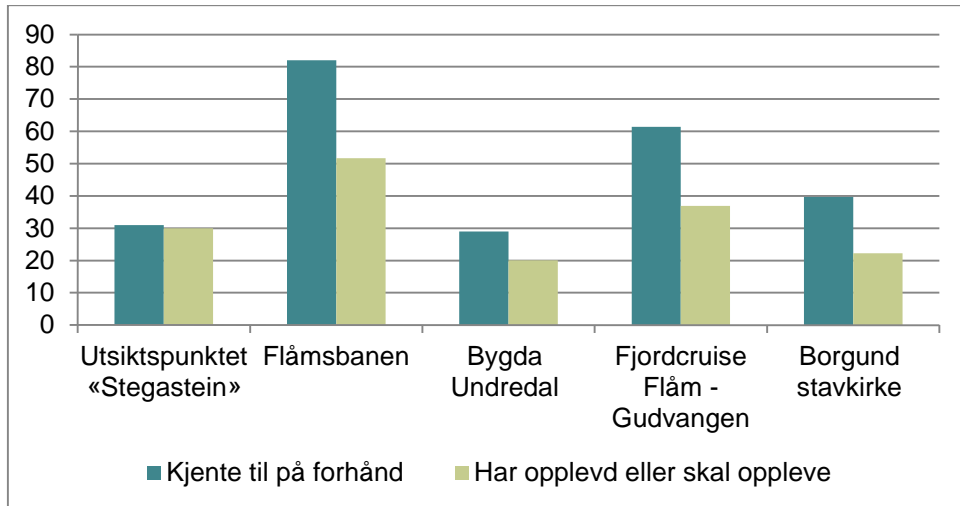

Figur 1 Betydningen av verdensarvstatus for at man har kommet til området. Personer som kjente til verdensarvstatusen på forhånd. Prosent.

Blant dem som kjente til statusen på forhånd var det gjennomgående et flertall som oppga at statusen ikke hadde noen betydning for at de er kommet til de respektive områdene (figur 1). Andelen av alle besøkende som oppgir at den hadde stor betydning for besøket, utgjør i Aurland omtrent 6 prosent av norske og 11 prosent av utenlandske besøkende (utenom cruise), og i Geiranger henholdsvis 10 og 12 prosent. Blant cruisepassasjerene (alle) er det 13 prosent i Aurland, men kun 6 prosent i Geiranger som mener at verdensarvstatusen hadde stor betydning for at de valgte et cruise som omfattet dette området.

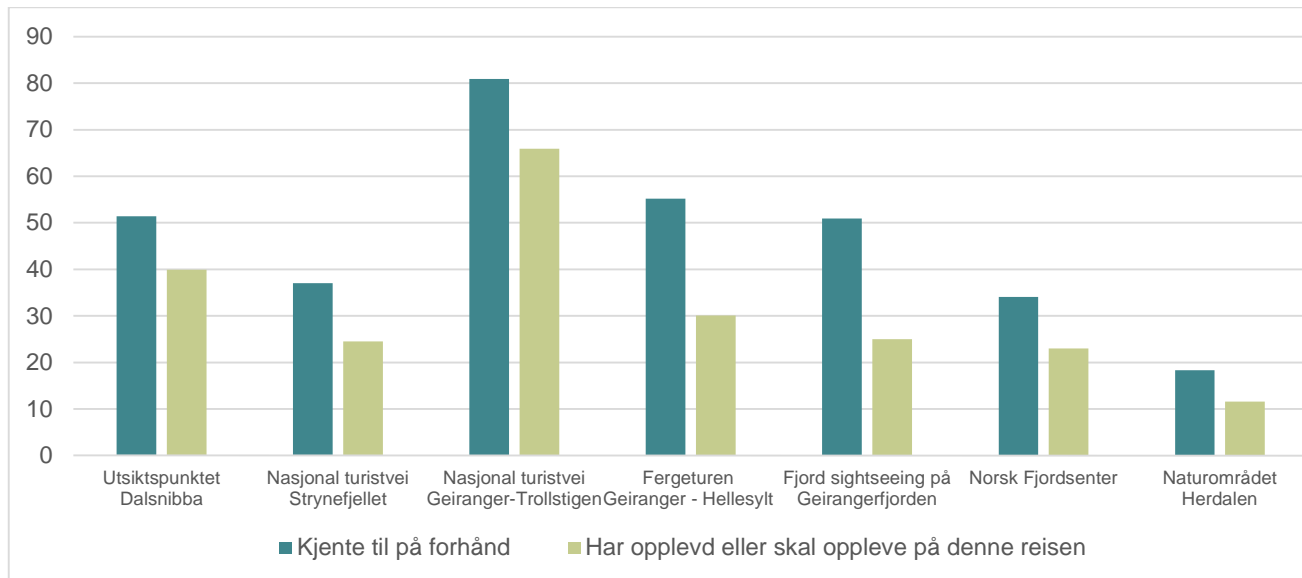
Kjennskap til og bruk av attraksjoner i området

De besøkende i Aurland (utenom cruiseturister) har relativt godt kjennskap til attraksjonene og opplevelsene i Nærøyfjordområdet (figur 2). Flåmsbanen og fjordcruise er mest kjent og brukt av flest. Også blant besøkende i Lærdal er Flåmsbanen mest kjent, men her skårer både Borgund stavkirke (kjent av 65 prosent, besøkt av 33 prosent) og villakssenteret (kjent av 50 prosent, besøkt av 26 prosent) høyt.

Figur 2 Attraksjoner i Nærøyfjordområdet – om man kjente til på forhånd og om man har opplevd eller skal oppleve dem på denne reisen. Besøkende i Aurland kommune. Prosent.

Turistvegstrekingen over Trollstigen er den mest kjente av attraksjonene i Geirangerområdet (tabell D). Fire av fem kjente til den nasjonale turistvegen over Trollstigen og Geiranger, mens bare 37 prosent kjente til Strynefjellsvegen.

Figur 3 Attraksjoner i Geirangerområdet – om man kjente til på forhånd og om man har opplevd eller skal oppleve dem på denne reisen. Prosent.

Ellers er det om lag halvparten som kjente til Dalsnibba, fergen på Geirangerfjorden og mulighetene for sightseeing/opplevelser på fjorden. Det er en stor andel som besøkte Dalsnibba (40 prosent), mens litt under en firedel besøkte Norsk Fjordsenter. Det var relativt få, men likevel en god andel (18 prosent) som kjente til Herdalen, og om lag 12 prosent som oppga at de faktisk besøkte dette kultur- og landskapsområdet.

Nettbasert spørreundersøkelse

Hovedfunn

En mer utfyllende undersøkelse om holdninger, preferanser og atferd i løpet av besøket ble gjennomført ved utsendelse av elektronisk skjema per E-post (adresser innhentet i den papirbaserte undersøkelsen). Det kom inn i alt 647 besvarte skjemaer, fra 304 besøkende i Nærøyfjordområdet og 343 i Geirangerområdet.

Undersøkelsen fokuserte på turistenes oppfatninger knyttet til landskapselementer, kulturlandskap, miljøhensyn, trafikkforhold, informasjon, tilfredshet med ulike sider av turistproduktet i de to områdene mm.

Det er generelt svært sammenfallende oppfatninger av natur-/landskapselementenes og de menneskeskapte elementenes betydning for turistenes opplevelse av de to verdensarvområdene:

Natur- og landskapselementene tillegges gjennomgående stor betydning i både Nærøyfjorden og Geiranger. I de besøkendes øyne er det særlig fjord- og fjellandskapet som karakteriserer de to verdensarvområdene, mens enkeltelementer som strendene langs fjorden eller grottene er mindre iøynefallende sammenliknet med andre naturinntrykk.

Menneskeskapte elementer er også av gjennomgående stor betydning for turistopplevelsen av de to områdene, om enn noe mindre enn landskapsopplevelsen. Kulturlandskapet har størst betydning, mens den visuelle opplevelsen av cruiseskip er noe lavere.

Helhetsinntrykket av byggestil og estetikk er også positivt (oppfatningen av kommersielle reklameskilt er imidlertid litt mer varierende).

Når det gjelder graden av tilfredshet med trafikkforholdene er det viss ulikhet mellom de to områdene. I begge områdene ble trafikken i sentrum, parkeringsforholdene i sentrum samt trengsel og køer i disse områdene ansett som noe mindre tilfredsstillende, og spesielt gjelder det Geiranger. Tilretteleggingen for gående og syklende anses også som bedre i Nærøyfjorden enn i Geiranger. Også når det gjelder vurderingene av forurensning og støy kommer Geiranger noe dårligere ut enn Nærøyfjorden. Tryggheten ved aktiviteter på land og på fjorden anses derimot som meget høy i begge områdene.

Geirangerfjorden verdensarvområde scorer høyest på informasjon om verdensarven, noe som trolig har sammenheng med høy tilfredshet med Norsk fjordsenter Geiranger. Totalinntrykket er også at turistene er godt tilfreds med turisttilbudene i begge fjordområdene, og særlig turistinformasjonen lokalt, overnattingstilbudene og turistvertenes serviceinnstilling er verdsatt. Prisnivået er det imidlertid en lavere grad av tilfredshet med.

I begge områdene er det mange som opplever å ha god kontakt med lokalbefolkningen og ikke minst er mange svært godt tilfredse med de to verdensarvområdenes generelle atmosfære og autentisitet (ekthet). Det er også en viss andel av de besøkende som kunne tenke seg å bidra med eget arbeid for å ivareta verdensarven.

Attraksjonsbesøk og deltakelse i aktiviteter/ opplevelser under oppholdet

Undersøkelsen omfatter spørsmål om hvilke attraksjoner man har besøkt, mer detaljert enn den stedsbaserte undersøkelsen (jfr figur 2 og 3). Ut fra attraksjonslisten i tabell C er det et relativt mangfoldig bilde som avtegner seg, der både kjente natur- og kulturattraksjoner har høye besøksandeler.

Tabell C. Hvilke attraksjoner/ turisttilbud har du besøkt? Prosent.

Nærøyfjordområdet (N=298)		Geirangerfjordområdet (N=314)	
Flåmsbanen	59	Norsk Fjordsenter	54
Lærdalstunnelen	55	Ørnevegen - Ørnesvingen	49
Nasjonal turistvei Lærdal-Aurlandsvangen)	41	Dalsnibba - Nibbevegen	48
Aurlandsdalen	38	Dei sju systre/ Friaren	42
Borgund stavkirke	33	Storseterfossen	40
Flåmsbanamuseet	32	Hellesyltfossen	38
Fjordcruise/rundreise Sognefjorden	32	Flydalsjuvet	22
Lærdalsøyri	31	Herdalssetra	12
Gudvangen viking town	28	Union Bad & Spa	9
Stalheim	26	Juvel Landskapshotell	6
Undredal stavkirke	24	Kraftverkmuseet i Tafjord	6
Kystledbåtene	21	Fundergata i Tafjord	5
Stegastein	19	Ytste-Skotet fjellgård	4
Rallarvegen	17	Andre attraksjoner/tilbud	31
Norsk villakssenter	14		
Aurlandsskoen	9		
Kraftstasjoner (nye og gamle)	7		
Otternes bygdetun	6		
Fretheim kulturpark	5		
Andre attraksjoner/tilbud	19		

Det ble i E-postundersøkelsen også foretatt en omfattende kartlegging av hvilke aktiviteter, opplevelser etc. turistene har besøkt/deltatt i og hvordan disse vurderes. Aktivitetene omfatter en rekke landbaserte og vannbaserte friluftaktiviteter, sports- og treningsaktiviteter, kultur- og omvisningsrelaterte aktiviteter og opplevelser basert på lokal mat. Dette er et relativt omfattende materiale med mange og detaljerte tabeller, og det vises her til hovedrapporten.

Besøkstall, inntekter og verdiskaping

Rapportens del 2 analyserer besøksvolum, turismerelatert omsetning og verdiskaping, nærmere bestemt i kommunene Aurland og Lærdal, samt for Stranda og Norddal (verdiskaping ble beregnet samlet for disse to kommunene).

Antall besøkende og antall overnattinger Nærøyfjordområdet

Beregnet antall besøkende (som gjør en stopp) i Aurland kommune i 2015 er 921 400, herav 182 400 cruisepassasjerer som gikk i land. Av de 739 000 som ikke var cruisepassasjerer, reiste om lag 450 000 med Flåmsbana.

Utenom cruisepassasjerer gjorde om lag 560 000 personer en stopp i Flåm, 268 000 på Aurlandsvangen, 309 000 i Gudvangen, 162 500 ved Stalheim og ca 88 000 i Undredal. Av de som gjorde en stopp i Aurland kommune, gjorde ca 180 000 også en stopp i Lærdal.

Antall gjestedøgn i kommersiell overnatting er i Aurland beregnet² til ca 132 000 i 2015, herav 75 000 i hoteller, 32 000 i hytter/leiligheter/rom og 25 000 i camping. I Lærdal var

² SSBs overnattingsstatistikk gir tall for Aurland og Lærdal samlet. Statistikken omfatter dessuten ikke alle foretak, slik at egne beregninger har vært nødvendig.

det totalt ca 98 000, herav 45 000 i hotell, 28 000 i hytter/leiligheter/rom og 25 000 i camping.

Antall besøkende og antall overnattinger Geirangerområdet

Totalt antall besøkende Geirangerområdet er beregnet til ca 500 000, eksklusive cruisepassasjerer.

Anløpslistene for Stranda havnevesen viser at det var i alt 331 800 passasjerer om bord på de cruiseskipene som hadde anløp i kommunen. Ut fra en antakelse om at ca 95 prosent går i land, utgjør dette 315 000 besøkende. Medregnet cruisepassasjerer som foretar landbesøk finner vi et samlet besøkstall i Stranda og Norddal kommuner i 2015 på ca 815 000 besøkende.

Utenom cruisepassasjerer gjorde ca 430 000 besøkende en stopp i Geiranger, 89 000 i Hellesylt, 62 000 i Stranda (kommunesenteret), 26 500 i Tafjord og 32 500 i Herdalen. Ca 295 000 oppga at de hadde gjort en stopp ved Trollstigen.

Antall gjestedøgn i kommersiell overnatting i Stranda kommune ble beregnet³ til ca 209 000 i 2015, herav 111 000 i hoteller, 40 000 i hytter/leiligheter/rom og 58 000 i camping. I Norddal var det totalt ca 75 000, herav 9 000 i hotell, 21 000 i hytter/leiligheter/rom og 45 000 i camping.

Turismerelatert omsetning og verdiskaping

Undersøkelsen på de respektive stedene ga følgende tall for turistenes forbruk i løpet av besøket (eksklusive overnattingskostnader):

Tabell D Turisters forbruk per besøk per dag i de aktuelle områdene. Sommeren 2015. Norske kroner.

	Totalt	Nordmenn	Utlendinger
Nærøyfjordområdet eksklusive cruisepassasjerer	535	434	578
Geirangerområdet eksklusive cruisepassasjerer	550	462	578
Cruisepassasjerer Flåm	492	-	492
Cruisepassasjerer Geiranger	480	-	480
Vik (ingen cruisepassasjerer)	321	271	408
Lærdal (ingen cruisepassasjerer)	406	355	447

Sammenstilling av disse forbrukstallene og beregnet antall besøkende gir brukbare anslag på samlet turistforbruk sett fra etterspørselssiden. Både forbrukstallene og besøkstallene er imidlertid beheftet med en del usikkerhet, og vi mangler overnattingskostnader. Vi har derfor også anvendt tall for losjioversetning (SSB) og regnskapstall ellers fra Virksomhets- og foretaksregisteret som korreksjonsfaktorer.

- Vi finner en samlet turismerelatert omsetning i Aurland i 2015 på om lag 472 millioner kroner, eksklusive merverdiavgift. Dette fordeler seg med ca 175 millioner i overnatting og servering, 132 millioner kroner i inntekter ved Flåmsbanen, 116 millioner kroner i diverse varehandel (inkludert bensin) og 48 millioner kroner i virksomheter som driver aktiviteter, guiding etc.

³ SSBs overnattingsstatistikk gir tall for Stranda og Norddal samlet. Statistikken omfatter dessuten ikke alle foretak, slik at egne beregninger har vært nødvendig.

- Omsetningen på ca 472 millioner kroner gir en verdiskaping på ca 175 millioner kroner, som (blant annet) gir ca 105 millioner kroner i skapte lønnsinntekter i Aurland kommune.
- Omsetning i Lærdal i 2015 relatert til turister som også besøker steder i Aurland kommune er beregnet til om lag 65 millioner kroner (eksklusive mva).
- Samlet turistrelatert omsetning i Stranda kommune er beregnet til ca 349 millioner eksklusive mva. Dette fordeler seg med 179 millioner kroner på overnatting og servering, 87 millioner kroner i diverse varehandel (inkludert bensin) og 83 millioner kroner på aktiviteter og guiding.
- Tilsvarende er det beregnet en samlet turismerelatert omsetning på 68 millioner kroner (eksklusive mva) i Norddal i 2015. Herav 27 millioner kroner i overnatting og servering, 40 millioner kroner i diverse varehandel (inkludert bensin) og ca 1 million kroner i aktiviteter/guiding.
- Samlet turismerelatert verdiskaping i Stranda og Norddal er beregnet til 113 millioner kroner eksklusive mva, herav lønnsinntekter på 104 millioner kroner.
- Vansker med å beregne besøkstall og overnattingstall for Vik kommune, samt få bedrifter med tilgjengelige regnskapstall, gjør at vi ikke har kunnet beregne turismerelatert omsetning og verdiskaping. Det er anslått at varehandel og bensinsalg til turister utgjorde om lag 31 millioner kroner i 2015.

Summary

Visitor Management and Local Community Development in the West Norwegian Fjords World Heritage Site

TOI Report 1585/2017

Author(s): Petter Dybedal, Jan Vidar Haukeland

Oslo 2017 82 pages Norwegian language

This reports estimates a total number of 920 000 visitors in Aurland/Flåm in 2015, including 182 000 cruise ship passengers. The estimate for the Geiranger area is 815 000 visitors, among them 315 000 cruise ship passengers.

The majority of the visitors are on a round trip travel, with relatively short stay in the respective areas. Nevertheless, approximately one third of the visitors to the Nærøysfjord area spend at least one night in Aurland municipality, while half the number of the Geiranger visitors spend at least one night in Stranda or Norddal municipalities.

75 percent of the domestic visitors and 60 percent of the foreign visitors were aware of the world heritage site status before the visit, however, relatively few state that the status was of significant importance for deciding to visit the areas.

Visitor expenditures in Aurland municipality are estimated to 470 million NOK in 2015, while the expenditures i Stranda and Norddal municipalities were estimated to 417 million NOK.

Sustainable management of nature and culture implies that a balance between protection of these values, the opportunity of unique experiences for visitors, and benefits for the local community, has to be achieved. These principles are established in the «World Heritage and Sustainable Tourism Programme» (UNESCO 2012), where sustainable tourism constitutes an integrated part of area management.

A well-developed and well managed tourism sector in the two areas is considered necessary to maintain this balance and secure environmental, sociocultural and economic sustainability. Tourism management represents both a framework and a policy instrument to control the development in the respective areas.

Policy-making and strategy formulation in the local planning requires substantial knowledge on the structure and nature of the tourism in the two areas. Number of tourists in different segments, behaviour and attitudes, preferences as regards attractions and experiences, satisfaction issues, mobility and means of transport are essential variables. Also knowledge on how and to what extent tourism contributes to the local economy is essential.

Data collection I: The on-site field survey

The first step in local data collection was a two page paper questionnaire distributed and collected among visitors on-site. In total, 3 204 questionnaires were collected. In the Nærøysfjorden area, 1 076 questionnaires were collected in Aurland (of which 128 from cruise passengers), and 350 and 384 in the neighbouring municipalities Vik and Lærdal, respectively.

In the Geiranger area a total of 1 394 questionnaires were collected, of which 671 in Geiranger (290 from cruise passengers). 723 questionnaires were collected at the ferry

crossing Linge – Eidsdal, north of Geiranger, comprising car travelling tourists entering the Geiranger Area or leaving the area.

Round trip tourism is dominating

A majority of the visitors– 63 percent in the Nærøyfjord area (Aurland municipality) and 80 percent in the Geirangerarea – are on a type of round trip travel (table A).

Table A Main type of trip by place of interview (cruise passengers not included). Percent.

	Aurland municipality	Lærdal	Vik	Geiranger	Eidsdal/Linge	All
Round trip in Norway by car, MC, mobil home	43,7	59,7	57,4	59,8	74,9	58,0
Round trip in Norway by coach	5,6	0,5	0,0	18,3	0,3	4,5
Other type of round trip	13,8	0,3	0,3	5,4	2,5	6,1
All round trip travellers	63,0	60,5	57,7	83,6	77,7	68,6
Mountain hiking with overnight stay	7,6	5,3	3,7	1,9	2,4	4,6
Biking Rallarvegen mountain road/Flåm valley	1,6	0,3	0,9	0,5	0,4	0,9
Other holiday trip with overnight stay in the area	9,8	11,1	15,4	5,9	5,4	9,0
Total other type of holiday	19,0	16,6	20,0	8,4	8,2	14,5
Day visitors	7,7	10,8	8,9	4,9	11,1	8,8
Travelling through the area	8,5	12,1	13,4	3,2	2,9	7,5
More than one type of trip stated	1,7	0,0	0,0	0,0	0,1	0,6
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Most of the round trip travellers go by private car, MC or mobile home. In the Nærøyfjord area we also find other types of round trip travellers, mainly organised round trips including ship, Flåmsbanen railway and bus (like for instance the trip «Norway in a nutshell»). In Geiranger we also find a significant number of coach travellers.

Particularly foreign visitors are round-trippers, 73 percent in the Nærøyfjord area and 90 percent in the Geiranger area. Among Norwegian tourists the proportion of day visitors and people just travelling through the area is relatively high.

Significant local accommodation

Despite the high proportions of round trip travellers, there is a relatively high proportion of travellers (not including cruise ship passengers) who spend at least one night in the respective areas.

Aurland:

- Every third visitor spent the night before and/or the next night within Aurland municipality. 50 percent of these visitors spent both last night and next night in Aurland.
- 12-13 percent of the visitors in Aurland spent at least one night in neighbouring areas (inner parts of the Sogn region), while 10 percent spent one night in Voss (the municipality south of the Nærøyfjord area).
- 20 percent of the visitors in Aurland spent the previous and/or the next night in Bergen or in the Hardanger region.

Lærdal:

- Just above 40 percent of the visitors interviewed in Lærdal stated that they had spent the night before in the inner parts of the Sogn region, mainly Lærdal (18 percent), Aurland and Sogndal. 60 percent planned to spend the next night in this region, of which 25 percent in Lærdal.

The Geiranger area (the municipalities of Stranda and Norddal):

- About half the number of the respondents spent at least one night in the area, and one third of these (15 percent) spent both the previous and the next night in the area.
- 29 percent of the Geiranger visitors spent the previous night – and 26 percent would spend the next night – in neighbouring municipalities in the Sunnmøre region. The most important of these is Rauma municipality, from which the Trollstigen serpentine road is the major access to Geiranger from the north.

Accommodation

Foreign visitors find accommodation mostly in hotels, B & B or similar accommodation (40 percent), camping sites (36 percent) and rented cabins (7 percent). 8 percent stated that they spent last night camping outside commercial camping sites.

For Norwegian visitors, private accommodation is much more common, 52 percent only stated hotels, camping sites or rented cabins as they accommodation the previous night.

The figures are relatively similar in both the Nærøyfjorden and the Geiranger areas.

Length of stay

The main picture is that short stays are dominant among those who do not stay overnight. In Nærøyfjord about 60 percent of the respondents stayed less than two hours, while the corresponding figure for Geiranger is about 50 percent. Around 30 percent stay between 2 and 5 hours. In Vik and Lærdal 85 and 75 percent, respectively, stay less than two hours.

Table B How long do you stay in this place before you travel on? Not including visitors with overnight stay. Percent.

Duration	Ordinary day visitors				Cruise ship passengers		
	Nærøyfjorden	Geiranger	Lærdal	Vik ⁴	Duration	Nærøyfjorden	Geiranger
0-2 hours	61,7	51,2	75,9	84,9	0-2 hours	6,3	14,3
2-5 hours	27,0	30,0	17,9	8,6	2-4 hours	21,3	35,1
Day visit > 5 hours	11,2	18,8	6,1	6,5	> 4 hours	72,4	50,7
	100,0	100,0	100,0	100,0		100,0	100,0

Cruise passengers stay longer. A large majority in Flåm (Nærøyfjorden) stay more than four hours (72 percent), while 51 percent of the cruise passengers in Geiranger stayed more than four hours ashore. In both areas a large proportion of cruise passengers attend shore excursions like the Flåmsbanen railway and round trips by coach.

⁴ Gjelder kun besøkende som har oppgitt stopp i Fresvik eller Viksøyri.

The world heritage site status is well known

The world heritage site status of the two Western Norway fjord areas is well known among visitors. Most Norwegian visitors – 70 percent in the Nærøyfjord area and 74 percent in the Geiranger area – were aware of this before the visit. The status is also well known by foreign visitors, appr. 60 percent of the visitors in both areas.

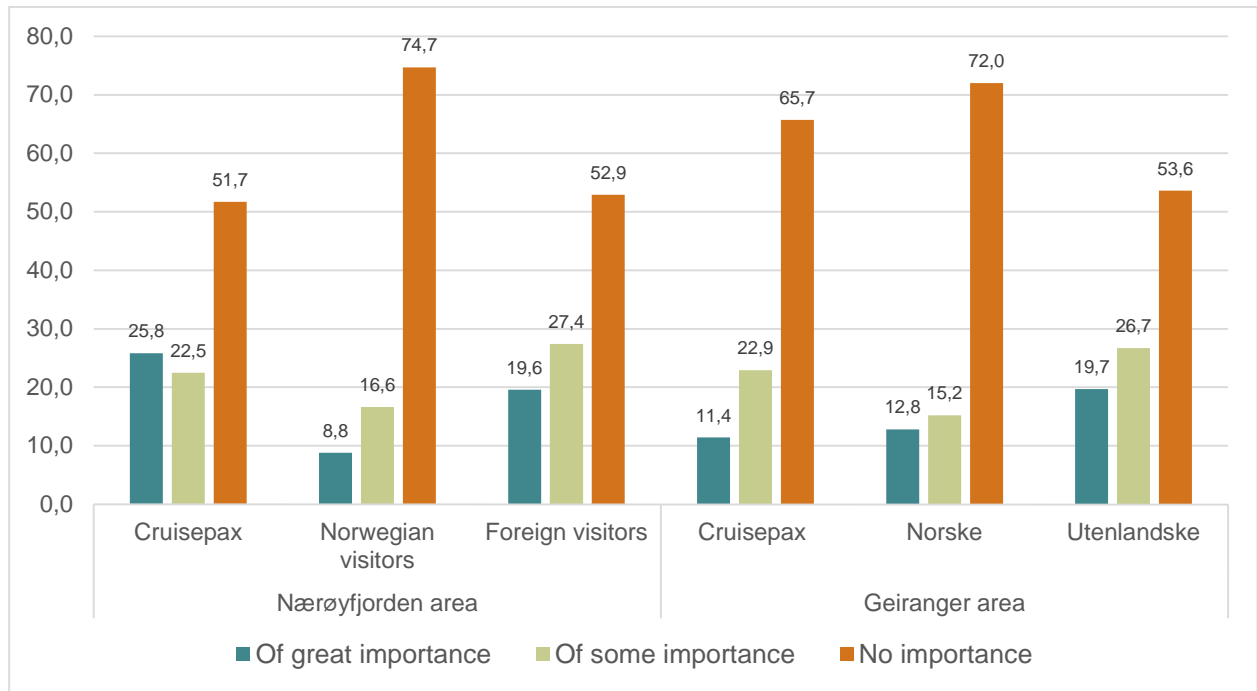

Figure 1 The importance of world heritage site status for deciding to visit the area. Visitors who knew about the status before the decision only Percent.

Although well known, the world heritage site status has overall a limited impact on travel decisions. Among visitors who knew about the status (figure 1), other than cruise passengers, about 20 percent of the foreign visitors in both areas stated that the status was of great importance for their decision to visit the area. This constitutes about 11 percent of all visitors – whether they knew about the status or not. Among all Norwegian visitors, 6 percent in Nærøyfjorden and 10 percent in Geiranger stated that the world heritage site status was of great importance.

Among cruise passengers (all) there are 13 percent of the Flåm visitors and 6 percent of the Geiranger visitors who states that the status was of great importance for choosing a cruise trip that included the respective destinations.

Knowledge of and visits to local attractions

The knowledge of local attractions and experiences (figure 2) is relatively good among the visitors in the Nærøyfjorden area (not including cruise passengers). The “Flåmsbanen” railway and the fjord cruise are the best known and most popular.

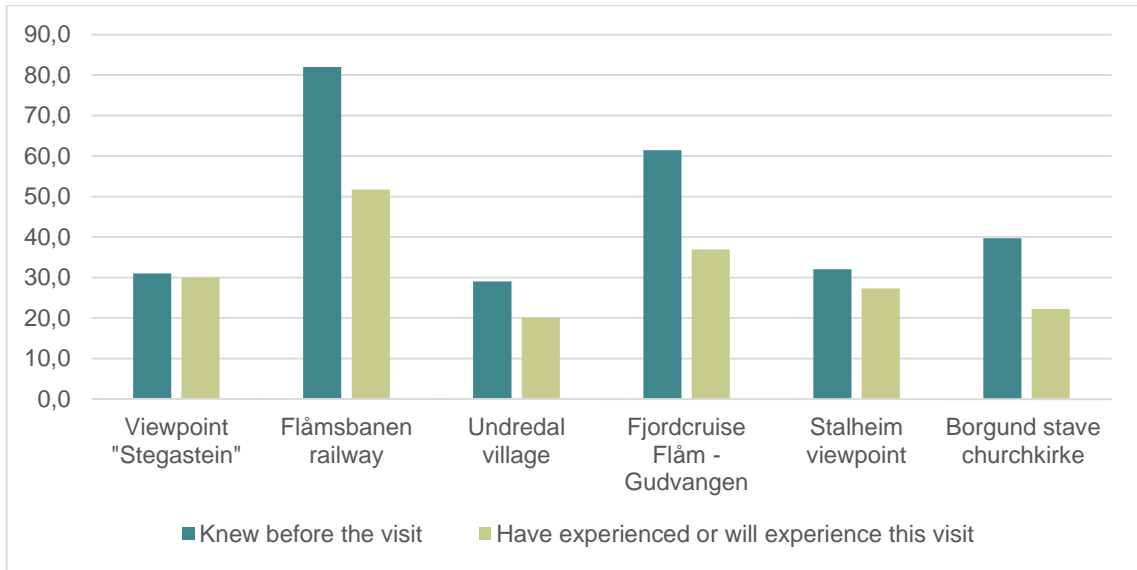

Figure 2 Attractions in the Narøyfjorden area. Visitors who knew the attraction before the visit and who experience the attraction during the visit. Exclusive cruise passengers. Percent.

The National Tourist Road between Geiranger and Trollstigen is the most well-known attraction in the Geiranger area, while also the viewpoint Dalsnibba mountain, the ferry trip and the sightseeing on the Geiranger fjord is known by more than 50 percent of the visitors.

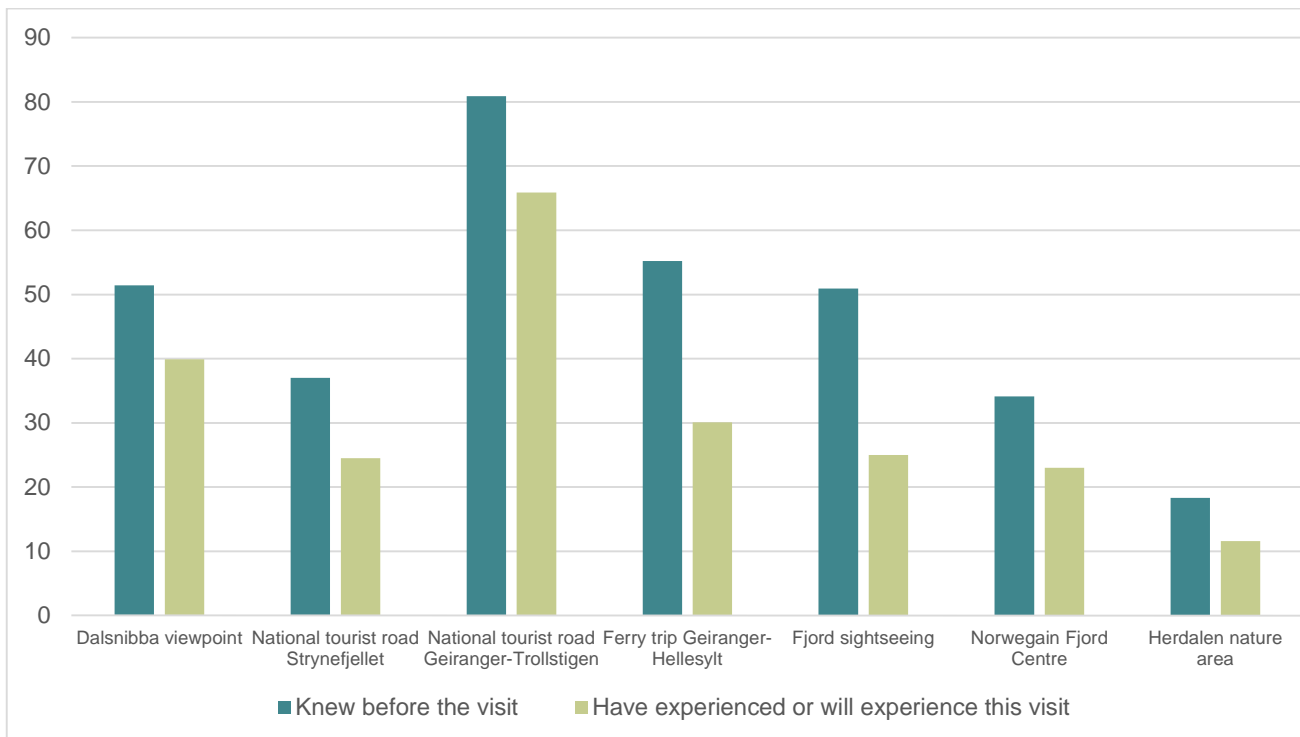

Figure 3 Attractions in the Geiranger area. Visitors who knew the attraction before the visit and who experience the attraction during the visit. Exclusive cruise passengers. Percent.

Data collection II: Online survey

Main findings

A more comprehensive survey was conducted online by using an electronic questionnaire. This was sent to the respondents who had accepted participation in the online survey by filling in their E-mail address in the on-site survey questionnaire. The final sample comprise a total of 647 respondents, of which 304 Nærøyfjord area visitors and 343 Geiranger area visitors.

The survey focused on the visitors' perceptions and attitudes towards nature and culture landscape elements, environmental issues, traffic, information, satisfaction with various parts of the tourism product etc, in the two areas.

There are generally very coinciding views of the importance of natural and human created landscape elements for the tourists' experience of the two world heritage sites:

Nature and landscape elements are of major importance in both Nærøyfjorden and Geiranger. In the eyes of the visitor, the fjord and mountain scenery characterizes the two world heritage sites, while individual elements such as beaches and caves are less important.

Man-made elements are also of major importance for the tourist experience of the two areas, albeit of somewhat less importance than the landscape elements. The cultural landscape is most important, while the visual experience of cruise ships is somewhat lower. The overall impression of building styles and aesthetics is also positive (the perception of commercial advertising signs is a bit more varied).

Regarding the degree of satisfaction with traffic conditions, there is some difference between the two areas. In both areas, traffic conditions in the village center in terms of for instance parking conditions and traffic congestion, are considered to be somewhat less satisfactory, and especially in Geiranger.

The arrangement for pedestrians and cycling is also considered to be better in the Nærøyfjord area than in Geiranger. Also regarding pollution and noise, Geiranger is regarded slightly worse than the Nærøyfjorden. However, the safety of activities on land and in the fjord is considered to be very high in both areas.

The Geirangerfjord World Heritage Site scores highest on information about the world heritage, which is probably related to high satisfaction with the Norwegian Fjord Centre in Geiranger. The overall impression is also that the tourists are well pleased with the tourist offers in both fjord areas, and in particular the local tourist information centers, the accommodation offers and the service setting of the tourism industry is appreciated. However, the price level scores relatively low on the satisfaction scale.

In both areas, many people experience good contact with locals and, in particular, many are very pleased with the general atmosphere and authenticity of the two world heritage sites. There is also a certain percentage of visitors who would like to contribute their own work to safeguard the world heritage.

Visitor numbers and tourism revenues

Part 2 of this report visitor volume, tourism-related turnover and value creation figures for each of the municipalities Aurland, Lærdal, Stranda and Norddal.

Visitors and guest-nights in the Nærøyfjord area

Estimated number of visitors (which stops) in Aurland municipality in 2015 is 921,400, of which 182,400 are cruise passengers who went ashore. Of the 739,000 who were not cruise passengers, about 450,000 travelled with the Flåmsbanen railway.

Outside cruise passengers, about 560,000 people made a stop in Flâm, 268,000 in Aurlandsvangen, 309 000 Gudvangen, 162 500 Stalheim and about 88 000 Undredal. Of those who stopped in Aurland municipality, about 180,000 also stopped in Lærdal.

The number of guest nights in commercial accommodation is estimated at approximately 132,000 in Aurland municipality in 2015, of which 75,000 in hotels, 32,000 in cabins / apartments / rooms and 25,000 in camping sites. In Lærdal there were a total of about 98,000, of which 45,000 in hotels, 28,000 in cabins / apartments / rooms and 25,000 in camping sites.

Visitors and guest-nights in the Geiranger area

The total number of visitors to the Geiranger area is estimated at approximately 500,000, excluding cruise passengers.

The records for the Stranda harbour service shows that there were a total of 331,800 passengers on board the cruise ships that had arrived in the municipality. Assuming that about 95 percent goes ashore, this constitutes 315,000 visitors. Including these, we find a total number of visitors in Stranda and Norrdal municipalities in 2015 of approximately 815,000 visitors.

Outside cruise passengers, about 430,000 visitors stopped in Geiranger, 89,000 in Hellesylt, 62,000 in Stranda (municipality center), 26,500 in Tafjord and 32,500 in the landscape area Herdalen. About 295 000 reported that they had stopped at the Trollstigen serpentine road. Number of guest nights in commercial accommodation in Stranda municipality is estimated at approximately 209,000 in 2015, of which 111,000 in hotels, 40,000 in cabins / apartments / rooms and 58,000 in camping sites. In Norrdal the total estimate for 2015 is 75,000, of which 9,000 in hotels, 21,000 in cabins / apartments / rooms and 45,000 in camping sites.

Tourism-related turnover and value creation

The survey at the respective locations provided the following figures for tourists' spending during the visit (excluding accommodation costs):

Table C Tourist' spending during visit (per day). Summer 2015. Norwegian kroner (NOK).

	Total	Norwegian visitors	Foreign visitors
Nærøfjord area, excluding cruise passengers	535	434	578
Geiranger area, excluding cruise passengers	550	462	578
Cruise passengers Flâm (Nærøfjord)	492	-	492
Cruise passengers Geiranger	480	-	480
Vik municipality (no cruise passengers)	321	271	408
Lærdal municipality (no cruise passengers)	406	355	447

The compilation of the individual expenditure figures and the estimated number of visitors provides usable estimates of total tourist consumption as seen from the demand side. However, both consumer figures and visitor numbers are subject to some uncertainty, and we lack accommodation costs. Therefore, we have also used figures for housing sales (Statistics Norway) and accounting figures from the Norwegian Enterprise Register as correction factors.

- We find a total tourism-related turnover in Aurland municipality in 2015 of approximately NOK 472 million, excluding value added tax. This is distributed by approximately 175 million in accommodation and catering, 132 million NOK in revenues at Flåmsbanen, 116 million kroner in various retail trade (including gasoline) and 48 million kroner in enterprises that conduct experience activities, guiding etc.
- The revenue of approximately NOK 472 million implies a value creation of approximately NOK 175 million, of which approximately NOK 105 million in earned salary income in Aurland municipality.
- Turnover in Lærdal in 2015 related to tourists who visit places in Aurland municipality is estimated at around NOK 65 million (excluding VAT).
- Total tourist-related turnover in Stranda municipality is estimated at approximately 349 million exclusive VAT. This amounts to NOK 179 million in accommodation and catering, NOK 87 million in various retail trade (including gasoline) and NOK 83 million on experience activities and guiding.
- In Norddal municipality, a total tourism-related turnover of NOK 68 million (excluding VAT) is estimated for 2015, of which NOK 27 million in accommodation and catering, NOK 40 million in various retail trade (including gasoline) and approximately NOK 1 million in experience activities / guiding.
- Total tourism-related value creation in Stranda and Norddal is estimated at NOK 113 million excluding VAT, including salary income of NOK 104 million.
- Difficulties in calculating visitor numbers and accommodation figures for Vik municipality, as well as poor availability of tourism enterprise accounting figures, implies that we have not been able to calculate tourism-related sales and value creation. It is, however, estimated that retail trade and gas sales to tourists amounted to approximately NOK 31 million in 2015.

Del 1: Analyser av spørreundersøkelser blant besøkende 2015

1 Innledning

Bærekraftig forvaltning av natur og kultur innebærer at verneverdiene vernes på samme tid som de gir rom for unike opplevelser for dem som besøker områdene, i tillegg til å styrke lokalsamfunnene (McCool 2009, Haukeland 2011). Disse prinsippene er nedfelt i «World Heritage and Sustainable Tourism Programme» (UNESCO 2012), der bærekraftig reiseliv er en integrert del av forvaltningen.

Tilrettelegging for opplevelse innebærer økt tilstrømming og dermed et press på verneverdiene. Et velutviklet reiseliv er en nødvendighet for å sikre tilgang til opplevelsene, men er samtidig et rammeverk for å kontrollere vernede områder. Dette innebærer at man også må se reiselivet som et virkemiddel i forvaltningen av verdensarvområdene gjennom politikkutforming, strategier og bruk av planleggingsverktøy.

Utforming av politikk og strategi og innarbeidelse i kommuneplanene (for eksempel arealdelen) områdene krever detaljert kunnskap om reiselivet i de to områdene. Vi må vite noe om etterspørselssiden; for det første hvem turistene er, hvorfor de er her, hvor mange de er, hva de etterspør, hvordan de ter seg, (opplevelses- og aktivitetsmønster), hva de synes om det de tilbys. Vi vil også gjerne vite hvilken verdiskaping de bidrar til lokalt.

I prosjektet er det gjennomført to store datainnsamlinger med dette for øye:

- En spørreskjemaundersøkelse basert på utfylling på stedet
- En internettbasert undersøkelse – utsendelse av elektronisk skjema via E-post

Kapittel 2 viser hovedresultater fra den papirbaserte spørreundersøkelsen i de respektive områdene, mens kapittel 3 viser hovedresultater fra den internettbaserte undersøkelsen. Analysene av besøksvolum og verdiskaping er samlet i rapportens del 2.

2 Feltundersøkelse i områdene

2.1 Opplegg og gjennomføring

2.1.1 Problemstillinger og spørsmål

Undersøkelsen skal frambringe kunnskap om følgende problemstillinger:

- Hvem er turistene og hva slags type reiser besøk i områdene inngår i; (rundreise individuelt eller i gruppe, dagsbesøk, opphold på stedet, cruise, osv?)
- Stedene og opplevelsens betydning;
 - I hvilken grad kjenner man til områdenes verdensarvstatus og i hvilken grad har slik kunnskap influert på beslutningen om å besøke områdene?
 - Hvilke attraksjoner og typer av opplevelser kjente turistene til på forhånd?
 - Hvilke steder i området har man stoppet eller planlagt å stoppe?
- Informasjon som skal belyse turistenes bruk av tilbudene i områdene og hva de legger igjen av penger;
 - Overnattingssted /overnattingsmåte
 - Hvilke attraksjoner/opplevelser man besøker/oplever under oppholdet
 - Forbruk i områdene etter typer av utgifter

I tillegg ble det innhentet opplysninger om E-postadresse for bruk i den oppfølgende E-postundersøkelsen.

2.1.2 Praktisk gjennomføring

Feltarbeidet er gjennomført i perioden 10. juni – 13. august. Utdeling og innsamling av spørreskjemaer (i norsk, engelsk og tysk versjon) ble gjennomført på følgende steder:

- Nærøyfjordområdet; Aurland, Flåm, Gudvangen og Stalheim
- Vik (Vangsnes)
- Lærdal (Lærdalsøyri)
- Geirangerområdet; Geiranger sentrum, fergen Geiranger – Hellesylt, Eidsdal fergeleie (nordgående trafikk ut av Geirangerområdet) og Linge fergeleie (sydgående trafikk fra Åndalsnes/Trollstigen mot Geiranger).

Det ble utarbeidet en egen variant av spørreskjemaet for hvert av disse fire områdene for å ivareta noen stedsspesifikke forhold i utformingen av svaralternativer.

Det ble også utarbeidet et eget skjema for cruisepassasjerer, her ble det anvendt samme skjema i Nærøyfjordområdet og Geiranger.

Datainnsamlingen ble utført på spesifikke dager mellom kl 10 og kl 17. Antallet innsamlingsdager varierte litt fra sted til sted, og var som følger:

Nærøyfjordområdet: Flåm/Aurland 17, Gudvangen/Stalheim 5, Vangsnes (Vik) 7, Lærdal 7

Geirangerområdet: Geiranger sentrum 15, Eidsdal fergeteie 5, Linge fergeteie 5.

2.1.3 Skjemainngang

Det ble i alt samlet inn 3 204 skjemaer som var tilstrekkelig utfylt til at de kunne anvendes i analysen (tabell 2.1). I Nærøyfjordområdet (Aurland kommune samt Stalheim i Voss kommune) ble det samlet inn 1 076 skjemaer, herav 948 fra vanlige turister og kun 128 fra cruisepassasjerer. I Geiranger var fordelingen jevnere, ca 43 % cruiseturister og 57 prosent andre turister.

Tabell 2.1 Antall utfylte skjemaer som er anvendt i analysen, etter innsamlingssted

	Ordinære besøkende	Cruisepassasjerer	Totalt
Aurland	135	0	135
Flåm	474	89	563
Gudvangen	156	27	183
Stalheim	183	12	195
Sum Nærøyfjordområdet	948	128	1076
Vik	350		350
Lærdal	384		384
Geiranger	381	290	671
Linge	450		450
Eidsdal	273		273
Sum Geirangerfjordområdet	1104	290	1394
Totalt	2786	418	3204

I Nærøyfjordområdet og i Geiranger utgjør utenlandske besøkende utenom cruiseturister om lag tre firedeler av respondentene, mens i Vik og i Lærdal er det litt flere norske respondenter enn utenlandske (tabell 2.2).

Tabell 2.2 Antall utfylte skjemaer etter innsamlingssted og nasjonalitetsgruppe.

	Ordinære besøkende				Cruise	
	Nærøyfjord	Lærdal	Vik	Geiranger	Nærøyfjord	Geiranger
Norge	27,4	53,7	57,9	26,2	0,0	0,3
Sverige Danmark Finland	5,1	5,0	3,7	11,8	0,0	3,5
Tyskland Sveits Østerrike	13,9	11,5	21,0	22,4	28,3	39,1
Nederland	13,1	14,9	8,9	8,4	21,3	4,2
Andre land i Europa	18,2	11,3	4,6	20,0	35,4	27,3
Land utenfor Europa	19,9	3,1	2,6	8,8	14,2	24,6
Flere land i reisefølget	2,3	0,5	1,2	2,5	0,8	1,0
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	938	382	347	1085	127	289

Tyskland og Nederland er de dominerende enkeltnasjonene blant turister utenom cruise i alle områdene, mens det er en relativt stor andel besøkende fra land utenfor Europa i Nærøyfjordområdet.

Blant cruiseturistene er det mange tyskere og nederlendere i Flåm, mens det i Geiranger er tyske respondenter som utgjør den største enkeltgruppen. I Geiranger kommer hver fjerde cruiseturist i materialet fra land utenfor Europa, mens Europa er mer dominerende blant nasjonalitetene i Nærøyfjorden.

2.2 Representativitet og skjevheter i datamaterialet

Vi kjenner i utgangspunktet ikke antallet besøkende på de ulike stedene og fordeling på ulike kategorier besøkende. Vi kan dermed heller ikke foreta noen stratifisering for å få til et utvalg som gjenspeiler sammensetningen av de besøkende. Dermed er spørsmålet om representativitet kun knyttet til hvorvidt alle besøkende har samme sannsynlighet for å komme med i utvalget av respondenter.

Datainnsamlingen er lagt opp slik at det skal være tilfeldig hvilke besøkende i tidsrommet 10-17 på de valgte innsamlingsdagene som kan bli spurt om å besvare skjemaet, men i praksis fungerer ikke dette helt slik. Det er flere grunner til dette. En åpenbar grunn er at ikke alle besøkende oppholder seg like lenge på vedkommende sted hvor intervjuene foregår. Jo lengre oppholdstid, jo større er sannsynligheten for at man blir kontaktet av datainnsamler. En annen grunn kan være at de som for eksempel ikke skal reise med Flåmsbanen eller delta i guidede aktiviteter er mer tilgjengelige for datainnsamleren.

Et annet eksempel er cruiseturister. I Flåm (men ikke i Geiranger) var det vanskelig å få cruiseturister til å fylle ut skjema under oppholdet i land, hovedsakelig på grunn av at disse hadde nokså stramme tidsskjemaer for sine gjøremål. Intervjuer fikk etter hvert tillatelse til å dele ut spørreskjemaer innenfor sikkerhetssonen ved ombordstigning, uten at dette ga noen store utslag på svarinngangen. Siden vi vet hvor mange cruiseturister som besøkte Flåm og Geiranger i 2015 – både totalt og etter nasjonalitet – er det ikke representativiteten som sådan som er problemet, men det at få skjemaer gir større statistisk usikkerhet i resultatene.

2.3 Karakteristika ved reiser utenom cruise

2.3.1 Reisetypen

En stor andel av de besøkende som ikke er cruisepassasjerer – 63 prosent i Nærøyfjordområdet og rundt 80 prosent i Geirangerområdet – er på en reise som kan karakteriseres som en rundreise (tabell 2.3).

Tabell 2.3 Hovedtype reise man er på i forbindelse med oppholdet, etter intervjusted. Eksklusive cruisepassasjerer. Prosent.

	Nærøyfjord- området	Lærdal	Vik	Geiranger	Eidsdal/ Linge	Alle
Rundreise med bil, buss etc	63,0	60,5	57,7	83,6	77,7	68,6
Annen type feriereise	19,0	16,6	20,0	8,4	8,2	14,5
Dagsbesøk fra hjemsted eller feriested	7,7	10,8	8,9	4,9	11,1	8,8
Gjennomreise	8,5	12,1	13,4	3,2	2,9	7,5
Kombinasjoner av reisetypen	1,7	0,0	0,0	0,0	0,1	0,6
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Av de som er på rundreise er det klart flest som reiser med eget kjøretøy, men datainnsamlingen i Aurland kommune og i Geiranger sentrum også har fanget opp en del som er på annen type rundreise. Herav flest i Aurland som er på f.eks fjordcruise og reise som omfatter Flåmsbanen, og flest bussgruppeturister i Geiranger (tabell 2.4).

Tabell 2.4 Type reise etter intervjusted⁵. Eksklusive cruisepassasjerer. Prosent.

	Nærøyfjord- området	Lærdal	Vik	Geiranger	Eidsdal/ Linge	Alle
Rundreise i Norge med personbil, bobil, MC	43,7	59,7	57,4	59,8	74,9	58,0
Rundreise i Norge med turbuss (gruppereise)	5,6	0,5	0,0	18,3	0,3	4,5
Annen type rundreise	13,8	0,3	0,3	5,4	2,5	6,1
På vandretur i fjellet med overnatting	7,6	5,3	3,7	1,9	2,4	4,6
Sykkeltur Rallarvegen og -eller Flåmsdalen	1,6	0,3	0,9	0,5	0,4	0,9
Dagsbesøk fra hjemsted	2,4	6,1	6,6	2,7	7,8	4,9
Dagsbesøk fra ferieopphold annet sted	5,3	4,7	2,3	2,2	3,3	3,9
Annen ferietur med overnatting her i området	9,8	11,1	15,4	5,9	5,4	9,0
Kun gjennomreise (ikke rundreise)	8,5	12,1	13,4	3,2	2,9	7,5
Flere reisetypen oppgitt	1,6	0,0	0,0	0,0	0,1	0,6
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Det er først og fremst blant utlendingene andelen rundreisende er høy. Totalt sett er 73 prosent av utenlandske besøkende i Nærøyfjordområdet og 90 prosent i Geiranger på en eller annen form for rundreise (tabell 2.5). Blant nordmenn er det relativt store andeler besøkende som er på dagsbesøk fra hjemsted/feriested eller oppgir at de er kun på gjennomreise.

⁵ Reisende i bussgrupper var ikke målgruppe ved datainnsamlingen i Lærdal, Vik og ved fergeleiene i Eidsdal og Linge.

Tabell 2.5 Type reise etter nasjonalitet og intervjuområde. Eksklusive cruisepassasjerer. Prosent.⁶

	Norge	Sverige Danmark Finland	Tyskland Sveits Østerrike	Neder- land	Andre land i Europa	Land utenfor Europa	Alle utlen- dinger
Nærøyfjordområdet inkl Lærdal, Vik							
Rundreise med bil, buss etc	43,1	72,5	76,4	80,6	69,5	68,0	73,1
Annen type feriereise	23,9	20,0	16,9	11,7	17,9	13,1	15,4
Dagsbesøk fra hjemsted eller feriested	14,2	3,8	4,1	3,9	5,8	4,9	5,0
Gjennomreise	18,5	3,8	2,1	3,4	4,5	11,2	5,1
Kombinasjoner av reisetypen	0,3	0,0	0,4	0,5	2,2	2,9	1,4
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	654	80	242	206	223	206	985
Geiranger							
Rundreise med bil, buss etc	53,2	93,6	89,2	95,6	91,6	83,9	89,6
Annen type feriereise	15,6	3,2	6,6	3,3	5,1	8,6	5,6
Dagsbesøk fra hjemsted eller feriested	24,1	1,6	3,7	1,1	1,9	2,2	3,3
Gjennomreise	7,1	1,6	0,4	0,0	1,4	4,3	1,4
Kombinasjoner av reisetypen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,1	0,1
Sum	100	100	100	100	100	100	100
N	282	125	241	91	215	93	792

2.3.2 Overnattingsmåte

Ordinær kommersiell overnatting dominerer, særlig blant utenlandske besøkende. Om lag tre av fire utlendinger benytter slik overnatting i begge områdene (tabell 2.6).

Tabell 2.6 Besøkende etter overnattingsmåte sist natt, etter område. Prosent.

	Nærøyfjord inkl Lærdal og Vik			Geiranger		
	nordmenn	Utlendinger	alle	nordmenn	Utlendinger	alle
Hotell, pensjonat ol	24,7	41,8	35,2	25,5	38,8	35,2
Camping (hytte, telt, vogn, bobil)	18,1	33,1	27,2	24,7	39,3	35,4
Leid hytte	3,0	5,8	4,7	3,4	8,9	7,7
Hos slekt og venner	19,4	2,5	9,1	16,9	1,9	6,0
Egen eller lånt hytte	8,3	1,2	4,0	7,1	1,2	2,7
Fri camping	4,0	8,9	7,0	3,0	7,6	6,3
Annen overnatting	22,4	6,7	12,8	19,5	2,3	6,7
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	624	986	1 616	267	776	1 057

Blant norske besøkende er det større innslag av overnatting hos slekt og venner og annen og uspesifisert overnatting. Om lag 43 prosent overnatter i hotell, pensjonat og liknende eller på campingplass i Nærøyfjordområdet, og om lag 50 prosent av norske besøkende benytter slik overnatting i Geirangerområdet

⁶ Respondenter som har oppgitt «flere nasjonaliteter i reisefølget» er ikke medregnet

For øvrig er det interessant å merke seg at det er større andel utlendinger enn nordmenn i begge områder som velger leid hytte eller camper utenfor campingplasser.

2.3.3 Overnattingssted

Det store innslaget av rundreisende innebærer at det er et mindretall som overnatter mer enn en natt i noen av områdene. I dette avsnittet vises i hvilken grad besøk til de to verdensarvområdene, samt til Lærdal og Vik, genererer overnattinger i områdene og i tilstøtende kommuner/regioner.

Nærøysfjorden

Om lag halvparten av de besøkende overnattet minst en natt i Aurland kommune i forbindelse med besøket. Tabell 2.7 viser at litt mer enn hver tredje besøkende som har svart på spørreskjemaet (inkludert dagsbesøkende og gjennomreisende) har overnattet i Aurland kommune sist natt, og omtrent samme andel skal overnatte i kommunen kommende natt. Om lag halvparten av de som overnatter i kommunen tilbrakte både foregående og kommende natt i Aurland kommune.

Tabell 2.7 Overnattingssted foregående natt og kommende natt. Interjysted Aurland, Flåm, Gudvangen/Stalheim. Prosent.

Overnattingssted	Sist natt	Neste natt
Aurland kommune	36,9	35,0
Lærdal	4,1	3,0
Voss, Stalheim	8,1	11,3
Indre Sogn inkl Vik, Balestrand	8,3	9,7
Bergen, Hardanger	21,0	18,7
Vestlandet ellers	3,0	1,8
Annet sted	14,4	16,9
Hjemsted	4,2	3,6
	100,0	100,0
N	903	838

Om lag 12 prosent overnattet siste natt i indre Sogn utenom Aurland, og ca 13 prosent skulle overnatte neste natt i disse områdene. Åtte prosent overnattet natten før i Voss kommune (inkludert Stalheim), mens 11 prosent oppga overnattingssted i Voss kommune kommende natt.

Det er ellers relativt store andeler som kommer fra overnatting i Bergen eller Hardanger eller skal overnatte der kommende natt.

Lærdal

Drøyt 40 prosent av de besøkende overnattet i Indre Sogn natten før besøket i Lærdal, herav 18 prosent i Lærdal, 11 prosent i Aurland kommune og 12 prosent i øvrige kommuner (vesentlig Sogndalområdet). Den forestående natten oppga hver fjerde respondent at de skulle tilbringe i Lærdal, 9 prosent i Aurland og 27 prosent i indre Sogn ellers. Det vil si til sammen over 60 prosent i indre Sogn totalt, inkludert Balestrand og Vik. Ca 15 prosent av de besøkende har oppgitt overnatting i Lærdal både forrige natt og kommende natt.

Tabell 2.8 Overnattingssted foregående natt og kommende natt. Interjusted Lærdal. Prosent.

	Sist natt	Neste natt
Lærdal	18,1	24,9
Aurland kommune	11,2	9,2
Voss, Stalheim	1,9	2,9
Indre Sogn inkl Vik, Balestrand	11,8	27,2
Bergen, Hardanger	9,9	3,8
Vestlandet ellers	4,7	12,1
Annet sted	29,9	10,1
Hjemsted	12,6	9,8
	100,0	100,0
N	365	346

Vik

Oppgitte overnattingssteder for besøkende til Vik må ses i lys av at datainnsamlingen er gjort på fergeleiet på Vangsnes, det vil si at utvalget består av reisende på vei nordover, ut av Vik. Andelene som har oppgitt at de kun er på gjennomreise er likevel ikke spesielt mye høyere enn for andre områder (jfr tabell 2.4).

Dermed er det langt flere (20 prosent) som overnattet sist natt i Vik enn det er som skal overnatte kommende natt i Vik (6 prosent). Det er for øvrig kun ca 2 prosent som oppgir overnatting begge netter i Vik.

Tabell 2.9 Overnattingssted foregående natt og kommende natt. Interjusted Vangsnes. Prosent.

	Sist natt	Neste natt
Vik	20,6	6,3
Balestrand	,3	15,0
Aurland	2,1	,3
Indre Sogn ellers	2,4	23,3
Sogn og Fjordane ellers	1,2	16,7
Voss	13,6	2,1
Bergen/Hardanger	30,6	1,4
Annet sted	16,1	21,6
Hjemsted	13,0	13,2
	100,0	100,0
N	330	287

Tilsvarende finner vi for Voss og Bergen/Hardanger – 44 prosent overnattet i disse områdene natten før, mens bare 3,5 prosent skal overnatte i noen av disse områdene neste natt.

Neste natt tilbringes i stor grad i Sogn og Fjordane – 15 prosent i Balestrand, 23 prosent indre Sogn og 17 prosent i ytre Sogn/Sunnfjord/Nordfjord.

Geiranger

Besøk i Geiranger genererer et stort antall overnattinger i Stranda kommune (nesten alt i Geiranger) og en del i Norddal kommune. Nesten 40 prosent av de besøkende overnattet sist natt i Norddal eller Stranda, og om lag 30 prosent skal overnatte i en av kommunene neste natt. I alt ca 15 prosent oppgir at de overnatter begge netter i Stranda og/eller i Norddal. Dette innebærer at om lag halvparten av de besøkende overnatter minst en natt i området.

Tabell 2.10 Overnattingssted foregående natt og kommende natt. Intervjusted Geiranger, Eidsdal, Linge. Prosent.

	Sist natt	Neste natt
Stranda kommune	30,2	26,4
Norddal kommune	7,9	5,6
Møre og Romsdal ellers	28,9	25,2
Nordfjord	9,2	5,8
Vestlandet ellers	3,1	5,6
Gudbrandsdalen	9,3	7,2
Andre steder	4,6	6,3
Hjemsted	4,8	5,6
Uoppgitt/ikke bestemt	2,0	12,3
	100,0	100,0
N	1013	963

En relativt stor andel overnatter i andre kommuner på Sunnmøre. I kategorien «Møre og Romsdal ellers» finner vi for eksempel Rauma kommune med 10 prosent sist natt og 12 prosent neste natt. Det genereres også en del overnattinger i Nordfjord – vesentlig i Stryn.

2.4 Oppholdstid på stedet

Dette spørsmålet skulle i prinsippet dekke oppholdet akkurat på det stedet intervjuet foregikk, men man ser av svarene at noen nok har oppfattet «stedet» som et litt større område – blant annet er andelen som sier de overnatter i området gjennomgående høyere enn det som framkommer under spørsmålet om overnattingssted (tabell 2.7 – 2.10).

Vi får likevel et brukbart inntrykk av oppholdstida for dem som ikke overnatter. I tabell 2.11 har vi regnet prosentfordeling i to varianter for hvert område – medregnet dem som oppgir at de overnatter i området og ikke medregnet disse.

Hovedinntrykket er at korte opphold – mindre enn to timer – dominerer. Dette er mest typisk blant ikke-overnattende respondenter i Vik (85 prosent) og Lærdal (76 prosent), men også nokså typisk i Nærøysfjordområdet (62 prosent) og Geiranger (51 prosent).

Tabell 2.11 Hvor lenge varer oppholdet her på dette stedet før du reiser videre? Besøkende eksklusive cruisepassasjerer. Prosent med og uten dem som oppgir at de overnatter her.

	Nærøyfjorden		Geiranger		Lærdal		Vik ⁷	
0-2 timer	40,0	61,7	30,9	51,2	44,1	75,9	59,8	84,9
2-5 timer	17,5	27,0	18,1	30,0	10,4	17,9	6,1	8,6
dagsbesøk > 5 timer	7,3	11,2	11,3	18,8	3,6	6,1	4,5	6,5
Overnatter her	35,2	-	39,7	-	41,9	-	29,5	-
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	948		1104		384		132	

Blant cruisepassasjerene er bildet nokså annerledes (tabell 2.12). Ut fra en forventning om at mange gjorde korte opphold i land brukte vi en litt annen inndeling i tidsintervaller. Det viste seg imidlertid at et stort flertall i Nærøyfjorden oppholdt seg i land mer enn fire timer (72 prosent), og at halvparten i Geiranger var mer enn fire timer i land. Dette har for begge stedene sammenheng med at mange er med på arrangementer i land (bussturer, Flåmsbanen etc) som tar minst 3-4 timer.

Det er få som gjør korte opphold (mindre enn to timer) i land – 6 prosent i Nærøyfjorden og 14 prosent i Geiranger.

Tabell 2.12. Cruisepassasjerer – varighet av opphold i land, etter verdensarvområde. Prosent

	Nærøyfjorden	Geiranger
0 - 1 time	0,0	2,8
1 - 2 timer	6,3	11,5
2 - 4 timer	21,3	35,1
Mer enn 4 timer	72,4	50,7
	100	100
N	288	127

2.5 Betydningen av verdensarvstatus

Respondentene ble spurt om de hadde kjennskap til verdensarvstatusen i området de ble intervjuet i og i hvilken grad denne statusen hadde noen betydning for at vedkommende person hadde reist til området.

2.5.1 Kjennskap til verdensarvstatus

Kjennskapet til verdensarvstatusen er nokså utbredt i begge områder. Sju av ti norske besøkende i Nærøyfjordområdet (ikke medregnet Lærdal og Vik) og tre av fire i Geirangerområdet oppgir at de kjente til statusen. Blant utenlandske besøkende (utenom cruise) var det også godt over halvparten som kjente til dette på forhånd.

Relativt få av de som ikke visste om statusen er blitt klar over den i løpet av oppholdet (fram til utfyllingen av spørreskjemaet).

⁷ Gjelder kun besøkende som har oppgitt stopp i Fresvik eller Viksøyri.

Tabell 2.13 Besøkende etter kjennskap til områdets verdensarvstatus. Prosent.

	Nærøyfjorden (Aurland, Flåm, Gudvangen/Stalheim)			Geirangerområdet		
	Cruisepax	Andre besøkende		Cruisepax	Andre besøkende	
		Norske	Utenlandske		Norske	Utenlandske
Kjente til det på forhånd	48,4	69,4	56,8	54,8	76,5	63,3
Har fått vite det under oppholdet	26,6	7,8	20,0	22,1	5,7	15,2
Har ikke kjennskap til dette	25,0	22,7	23,1	23,1	17,8	21,5
Sum	100	100,0	100,0	100	100,0	100,0

Blant cruisepassasjerene er det litt under halvparten i Nærøyfjorden og litt over halvparten i Geiranger som kjente til verdensarvstatusen. Blant dem som ikke kjente til statusen på forhånd hadde om lag halvparten begge steder blitt oppmerksomme på den i løpet av oppholdet.

2.5.2 Betydning av verdensarvstatus for besøksbeslutning

Kartlegging av verdensarvstatusens betydning for at folk velger å besøke de respektive områdene må nødvendigvis bli noe grovmasket. Slike spørsmål er også relativt hypotetiske. Med stort innslag av rundreisende kan spørsmålet for de fleste handle mer om statusen hadde betydning for valg av reiserute.

Tabell 2.14 Betydningen av verdensarvstatus for at man har kommet til området. Personer som kjente til verdensarvstatusen på forhånd. Prosent.

	Nærøyfjorden (Aurland, Flåm, Gudvangen/Stalheim)			Geirangerområdet		
	Cruisepax	Andre besøkende		Cruisepax	Andre besøkende	
		Norske	Utenlandske		Norske	Utenlandske
Ja, stor betydning	25,8	8,8	19,6	11,4	12,8	19,7
Ja, litt betydning	22,5	16,6	27,4	22,9	15,2	26,7
Nei, ingen betydning	51,7	74,7	52,9	65,7	72,0	53,6
Sum	100	100,0	100,0	100	100,0	100,0

Det vi kan trekke ut av resultatene i tabell 2.14 er at det er relativt få som oppgir at statusen hadde stor betydning. Det er dobbelt så stor andel utlendinger (ca 20 prosent) som nordmenn (9 prosent i Nærøyfjorden og 13 prosent i Geiranger) som har krysset av «stor betydning». Tre fjerdedeler av norske besøkende og drøyt halvparten av de utenlandske (utenom cruise) oppgir at statusen ikke hadde noen betydning.

Blant cruisepassasjerene er det langt flere av de besøkende i Nærøyfjorden som oppgir «stor betydning» (26 prosent) enn det er i Geiranger (11 prosent).

Tar vi hensyn til den andelen som oppga at de ikke kjente til verdensarvstatusen på forhånd, hadde verdensarvstatusen i Nærøyfjorden stor betydning for bare om lag 14 prosent av cruisepassasjerene og 8 prosent av øvrige besøkende, mens tilsvarende tall for Geiranger er 8 prosent for cruisepassasjerer og 10 prosent for øvrige besøkende.

2.6 Besøk ved andre verdensarvsteder i Norge

Dette spørsmålet ble kun stilt i den internettbaserte undersøkelsen, men passer tematisk best å ses i sammenheng med spørsmålene om verdensarvstatusens betydning fra den papirskjemabaserte undersøkelsen (tabell 2.15).

Om lag halvparten av respondentene oppgir at de har besøkt den andre delen av det vestnorske fjordlandskapet. Her er det 53 prosent av dem som ble rekruttert via skjemabesvarelse i Nærøyfjordområdet samt i Lærdal og i Vik som har oppgitt at de også har besøkt Geirangerfjordområdet. Tilsvarende har 47 prosent av respondentene fra Geirangerområdet oppgitt at de også besøker Nærøyfjordområdet på den samme reisen.

Tabell 2.15 Andel av respondenter fra internettundersøkelsen som har besøkt ulike andre verdensarvområder i Norge på denne reisen. Antallet (N) inkluderer 16 cruisepassasjerer. Prosent.

	Andel som har besøkt på denne reisen
Bergstaden Røros	6,3
Den andre delen av vestnorsk fjordlandskap	50,0
Urnes stavkirke	20,2
Bryggen i Bergen	51,2
Annen verdensarvattraksjon i Norge	34,8
En eller flere nasjonalparker i Norge	56,1
N (11,1 % ubesvart)	574

Det er relativt få som har besøkt Røros på samme reise, men halvparten oppgir besøk på Bryggen i Bergen og ca 20 prosent har besøkt Urnes stavkirke. Om lag en tredel oppgir besøk ved andre av Norges verdensarvområder.

Det ble også tatt med et spørsmål om besøk i nasjonalparker, her oppgir drøyt halvparten at de har vært inne i en eller flere parker på denne reisen.

2.7 Kjennskap til og bruk av attraksjoner i området

På spørsmålet om turisten kjente til bestemte attraksjoner og opplevelser og om man hadde besøkt eller hadde tenkt å besøke attraksjonen(e), var det en del respondenter som hadde svart blankt. Spørsmålet er da om disse skulle telle med i materialet som «nei» eller ikke. I tabellene i dette avsnittet har vi valgt å ta med begge tolkninger, idet blanke svar i noen tilfeller slår ut med opptil ca 8-9 prosentpoeng.

Spørsmålet om kjennskap til attraksjoner ble ikke stilt til cruiseturistene. Her ble det spurt mer eksplisitt spurt om forbruk knyttet til attraksjonsbesøk, bussturer, guidede turer ellers, etc.

2.7.1 Nærøyfjorden

Kjennskapet til attraksjonene og opplevelsene i Nærøyfjordområdet er nokså varierende. Flåmsbanen (82/86 prosent) og muligheten for fjordcruise Flåm – Gudvangen (61/67 prosent) skiller seg ut som de klart mest kjente (tabell 2.16). Det er om lag 40 prosent som kjente til Borgund stavkirke på forhånd, mens om lag en tredel kjente til besøksmålene Stegastein, Undredal og Stalheim. Blant dem som ble intervjuet i Lærdal (tabell 2.17) er det

litt færre som oppga at de kjente til Flåmsbanen og til muligheten for fjordcruise, men det er større andel som kjente til Stegastein og Undredal. Om lag to tredeler av dem som ble intervjuet i Lærdal kjente til Borgund stavkirke, mens halvparten kjente til Villakssenteret i Lærdal.

Tabell 2.16 Attraksjoner i Nærøyfjordområdet – om man kjente til på forhånd og om man har opplevd eller skal oppleve dem på denne reisen. Intervjusted Flåm, Aurland, Gudvangen/Stalheim. Prosent

	Kjente til på forhånd		Har opplevd eller skal oppleve på denne reisen	
	Ubesvart satt lik nei	Ubesvart ikke medregnet	Ubesvart satt lik nei	Ubesvart ikke medregnet
Utsiktspunktet «Stegastein»	31,0	35,3	30,0	39,0
Flåmsbanen	82,0	86,0	51,7	60,9
Bygda Undredal	29,0	33,0	20,1	25,8
Fjordcruise Flåm - Gudvangen	61,4	67,3	36,9	44,8
Stalheim med utsikten over Nærøydalen	32,0	36,0	27,3	34,4
Borgund stavkirke	39,7	44,5	22,2	28,1

Tabell 2.17 Attraksjoner i Nærøyfjordområdet – om man kjente til på forhånd og om man har opplevd eller skal oppleve dem på denne reisen. Intervjusted Lærdal. Prosent

	Kjente til på forhånd		Har opplevd eller skal oppleve på denne reisen	
	Ubesvart satt lik nei	Ubesvart ikke medregnet	Ubesvart satt lik nei	Ubesvart ikke medregnet
Utsiktspunktet «Stegastein»	41,4	44,5	30,5	35,6
Flåmsbanen	74,2	76,8	22,9	25,9
Bygda Undredal	42,2	44,8	14,3	16,5
Fjordcruise Flåm - Gudvangen	57,3	59,9	16,4	18,9
Villakssenteret i Lærdal	50,0	52,0	26,3	30,3
Borgund stavkirke	64,6	66,7	32,6	37,0

Dersom vi regner med blanke svar, sa drøyt halvparten av dem som ble intervjuet i Nærøyfjordområdet at de hadde reist eller skulle reise med Flåmsbanen, mens andelen brukere av de andre opplevelsene varierte mellom 37 prosent (fjordcruise) og 20 prosent (Undredal). Blant dem som ble intervjuet i Lærdal var det også her ca 30 prosent som besøkte Stegastein, men naturlig nok gjennomgående færre som reiste med Flåmsbanen, på fjordcruise eller som besøkte Undredal. Om lag en tredel besøkte Borgund Stavkirke, mens en av fire besøkte villakssenteret.

2.7.2 Geirangerområdet

Også her er det en relativt stor andel med blanke svar. Regner vi med disse, ser vi (tabell 2.18) at fire av fem kjente til den nasjonale turistvegen over Trollstigen og geiranger, mens bare 37 prosent kjente til Strynefjellsvegen. Her må det tilføyes at siden intervjustedene var Geiranger sentrum og ferjeleiene Linge og Eidsdal – alle langs denne turistvegen – nok farger resultatet – og ikke minst det at så mange opplevde denne vegen på reisen.

Tabell 2.18 Attraksjoner i Geirangerområdet – om man kjente til på forhånd og om man har opplevd eller skal oppleve dem på denne reisen. Intervjusted Geiranger, Eidsdal, Linge. Prosent

	Kjente til på forhånd		Har opplevd eller skal oppleve på denne reisen	
	Ubesvart satt lik nei	Ubesvart ikke medregnet	Ubesvart satt lik nei	Ubesvart ikke medregnet
Utsiktspunktet Dalsnibba	51,4	60,0	39,9	54,9
Nasjonal turistvei Strynefjellet	37,0	46,4	24,5	37,0
Nasjonal turistvei Geiranger-Trollstigen	80,9	87,8	65,9	83,0
Fergeturen Geiranger - Hellesylt	55,2	65,0	30,1	42,6
Fjord sightseeing på Geirangerfjorden	50,9	61,2	25,0	35,3
Norsk Fjordsenter	34,1	40,8	23,0	33,2
Naturområdet Herdalen	18,3	23,2	11,6	17,2

Ellers er det om lag halvparten som kjente til Dalsnibba, fergen på Geirangerfjorden og mulighetene for sightseeing/opplevelser på fjorden. Det er en stor andel som besøkte Dalsnibba (40 prosent), mens litt under en firedel besøkte Norsk Fjordsenter. Det er relativt få, men likevel en god andel (18 prosent) som kjente til Herdalen, og om lag 12 prosent som oppga at de faktiske besøkte dette kultur- og landskapsområdet.

2.8 Turistenes forbruk

Spørreundersøkelsen omfattet også spørsmål om turistenes forbruk, som grunnlag for å studere de økonomiske virkningene sett fra etterspørselssiden. Metode og resultater er beskrevet i verdiskapingsanalysen i rapportens del 2.

3 Internettbasert undersøkelse

3.1 Utvalg og resultatpresentasjon

De som deltok i spørreskjemaundersøkelsen, ble anmodet om å oppgi sin e-mailadresse for oppfølgende og mer detaljerte spørsmål. Av de 3.250 respondentene (= totalt utvalg) som fylte ut skjemaet i Nærøyfjord- og Geirangerfjordområdet, var det 1.953 som registrerte e-mailadresse (jf. tabell 3.1). Det ga et nettoutvalg på 1.810 adressater når ukorrekte e-mailadresser og de som ikke ønsket å delta, ble holdt utenfor. Blant disse var det i alt 647 (= nettoutvalget) som fylte ut skjemaet. Dette ga en svarandel på 36 prosent av nettoutvalget og 20 prosent av totalutvalget. Fordelingen av svar mellom de to utvalgsstedene var relativt jevn, det var 304 svarpersoner i Nærøyfjordområdet og 343 i Geirangerfjordområdet.

Tabell 3.1 Antall respondenter. Absolutte tall og svarprosent.

	Nærøyfjord- området	Geirangerfjord- området	Total
Totalt utvalg (de som besvarte spørreskjemaet)	1852	1398	3250
<u>Internett-survey:</u>			
Ant. spørreskjema med e-mailadresse	1059	894	1953
Ønsket ikke å svare	41	53	94
Ant. utsendte skjema via e-mail	1018	841	1859
Ønsket likevel ikke å delta	6	1	7
Ant. med ukorrekt e-mailadresse	103	40	143
Netto utvalg	956	854	1810
Ant. besvarte spørreskjema via e-mail	304	343	647
Ant. ikke fullførte skjema utfyllinger	82	81	163
Svarprosent (av netto utvalg)	32 %	40 %	36 %
Svarprosent (av totalt utvalg)	16 %	25 %	20 %

Skjemaet var uformet på tre språk (norsk, engelsk og tysk), og det ble sendt ut tre purringer, den første etter at vi antok at reisen var avsluttet. I utgangspunktet anslo vi at det ville ta 15-20 minutter å besvare skjemaet. Deltakerne deltok i et lotteri med 1000 Euro i premie – dette for å høyne svarprosenten.

3.2 Landskap, naturelementer og kulturelementers betydning for opplevelsen

De universelle verdiene i UNESCO verdensarvområdet Vestnorsk fjordlandskap er knyttet til de unike natur- og landskapsforholdene. Vi stilte derfor de besøkende i

Nærøyfjordområdet og Geirangerfjordområdet en serie av spørsmål knyttet til disse elementene. Svarene er gjengitt i tabell 3.2 og tabell 3.3.

Tabell 3.2 Hva betyr følgende naturelementer for din opplevelse av Nærøyfjorden verdensarvomsråde? Prosent

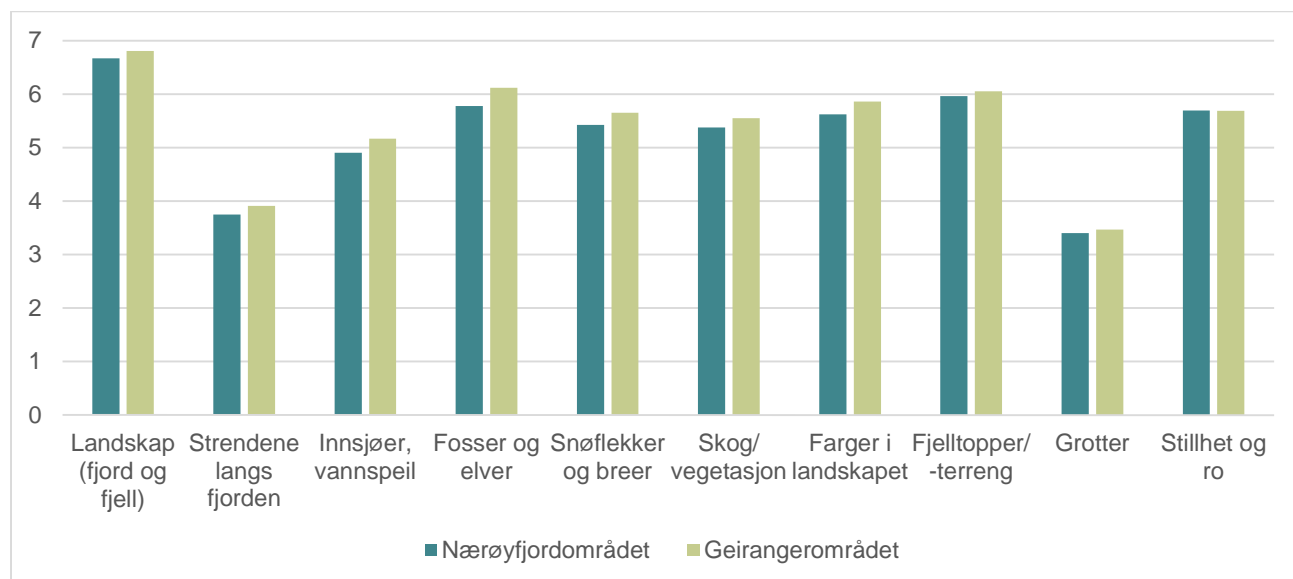
	Svært liten betydning						Svært stor betydning		Vet ikke	Sum	Gjennomsnitt	(N)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)					
Landskapsrommet (fjord og fjell)	0	0	0	2	6	13	79	0	100	6,67	(301)	
Strendene langs fjorden	13	15	21	16	11	11	11	2	100	3,75	(278)	
Innsjøer, vannspeil	5	5	14	15	15	24	21	1	100	4,90	(281)	
Fosser og elver	1	1	6	8	15	31	37	1	100	5,78	(291)	
Snøflekker og breer	4	2	6	12	18	27	30	1	100	5,43	(289)	
Skog og naturlig vegetasjon	2	5	6	12	20	26	29	1	100	5,37	(288)	
Farger i landskapet	3	1	7	9	18	28	34	1	100	5,62	(284)	
Fjelltopper og fjellterreng	2	1	4	4	17	27	44	2	100	5,96	(291)	
Grotter	21	18	13	16	9	10	9	6	100	3,40	(277)	
Stillhet og ro	2	2	6	8	17	24	40	1	100	5,69	(288)	

Respondentene ble bedt om å vurdere natur- og landskapselementene på en skal fra 1 til 7, der 1 uttrykker svært liten betydning og 7 svært stor betydning. I begge områdene er det landskapsrommet (fjord og fjell i kombinasjon) som tillegges størst vekt – de aller fleste (henholdsvis 79 og 85 prosent av de besøkende tillegger dette aspektet svært stor betydning). Fjelltopper og fjellterreng er også viktige ingredienser, men også mange andre naturformer som f.eks. elver og fosser har relativt høy viktighet. Blant de natur- og landskapsformene som er listet opp, har strendene langs fjorden og grotter liten betydning for nokså mange av de besøkende.

Tabell 3.3 Hva betyr følgende naturelementer for din opplevelse av Geirangerfjorden verdensarvomsråde? Prosent

	Svært liten betydning						Svært stor betydning		Vet ikke	Sum	Gjennomsnitt	(N)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)					
Landskapsrommet (fjord og fjell)	0	0	0	0	4	11	85	0	100	6,81	(342)	
Strendene langs fjorden	15	13	14	19	15	9	14	3	100	3,91	(324)	
Innsjøer, vannspeil	3	4	8	14	22	22	25	2	100	5,17	(323)	
Fosser og elver	0	1	52	5	16	30	47	0	100	6,12	(340)	
Snøflekker og breer	2	4	4	11	16	24	40	1	100	5,65	(330)	
Skog og naturlig vegetasjon	2	2	6	12	22	24	33	0	100	5,55	(330)	
Farger i landskapet	1	3	2	8	19	26	42	0	100	5,86	(330)	
Fjelltopper og fjellterreng	0	1	3	8	14	26	48	1	100	6,06	(329)	
Grotter	19	18	13	18	9	7	11	5	100	3,47	(320)	
Stillhet og ro	3	2	4	13	14	21	43	1	100	5,69	(334)	

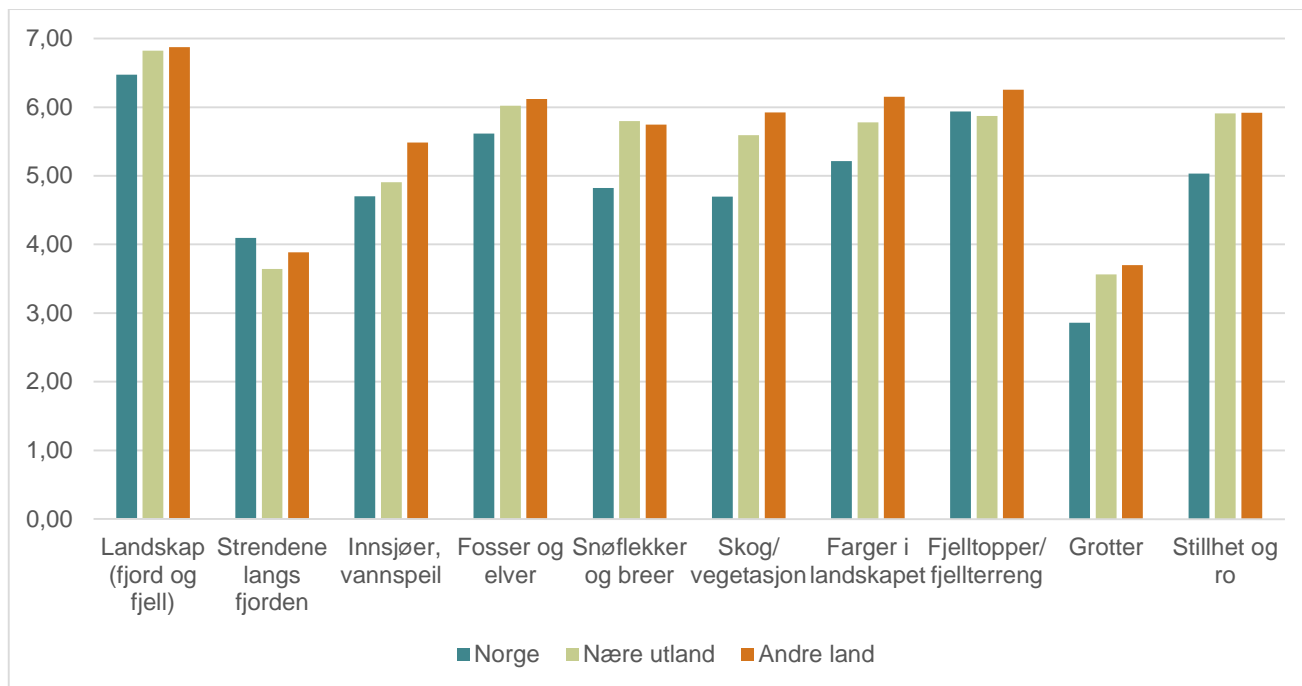
Figur 3.1 viser at mønsteret i hva som tillegges vekt er påfallende likt for de besøkende i henholdsvis Nærøyfjord- og Geirangerfjordområdet. De to områdene har mange naturgitte fellestrekk, og det er også mange likheter mellom de reisende og reiseformene i de to områdene. Betydningen av landskapselementene er gjennomgående vurdert en anelse høyere i Geirangerfjordområdet sammenliknet med Nærøyfjordområdet, men forskjellene er små.

Figur 3.1 Betydningen av ulike naturelementer for opplevelsen av Nærøyfjorden/ Geirangerfjorden verdensarvområde. Absolutt gjennomsnittsskåre, skala 1-7.

Figur 3.2 Betydningen av ulike naturelementer for opplevelsen av Nærøyfjorden/ Geirangerfjorden verdensarvområde, fordelt etter reisetypen. Absolutt gjennomsnittsskåre, skala 1-7.

Figur 3.3 Betydningen av ulike naturelementer for opplevelsen av Nærøysfjorden/ Geirangerfjorden verdensarvområde, fordelt etter bostedsland. «Nære utland» er en samlebetegnelse for Sverige, Danmark, Finland, Tyskland, Sveits, Østerrike, Nederland. Absolutt gjennomsnittsskåre, skala 1-7.

Figur 3.2 og figur 3.3 viser betydningen av naturelementene for ulike kategorier av reisende (de to verdensarvområdene er her sett under ett). Cruiseturistene og rundreiseturistene skårer nokså likt og de har noe høyere skårer på de fleste av landskapselementene enn dem som er på annen type reise. Fellestrekkene er også tydelige mellom ulike nasjonaliteter, selv om det også her er et fremherskende mønster at utlendingene, og da spesielt de langveisfarende, verdsetter naturelementene høyest som reisemotiv. Unntaket er «strendene langs fjorden», som nordmenn tillegger relativt stor vekt.

På tilsvarende vis ba vi respondentene om å ta stilling til betydningen av kulturlandskapet og noen kategorier av menneskeskapte elementer i de to områdene (tabell 3.4 og tabell 3.5):

Tabell 3.4 Hva betyr følgende menneskeskapte elementer for din opplevelse av Nærøysfjorden verdensarvområde? Prosent

	Svært liten betydning						Svært stor betydning		Vet ikke	Sum	Gjennomsnitt	(N)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)					
Levende samfunn*)	3	4	13	19	25	18	18	1	100	4,86	(296)	
Kulturlandskapet**)	2	5	9	15	22	26	21	1	100	5,12	(294)	
Markante bygg***)	4	5	9	20	23	19	19	1	100	4,89	(293)	
Visuell opplevelse av cruiseskip på fjorden / ved kai	23	10	12	11	14	10	18	4	100	3,86	(288)	
Dyr på beite/ beiteområder	4	8	10	16	25	18	16	2	100	4,73	(289)	

*) Tettsteder/ gårdsdrift

**) Spor etter menneskelig aktivitet; gamle tun, setre, utløer, steinmurer, veifar, bryggeanlegg, gamle båter etc.

***) Kirker, monumentale bygninger, store arkitektoniske/kunstneriske installasjoner/utsmykninger

Sammenliknet med naturelementenes betydning for opplevelsen av områdene, har kulturelementene gjennomgående lavere skåre. Kulturlandskapet, definert som spor etter menneskelig aktivitet slik som gamle tun, setre, utløer, steinmurer, veifar, bryggeanlegg, gamle båter etc. har størst betydning – bare 13-16 prosent tillegger dette mindre betydning (\leq verdi 3,5) i de to områdene. Visuelle opplevelser av cruiseskip har relativt beskjeden verdi.

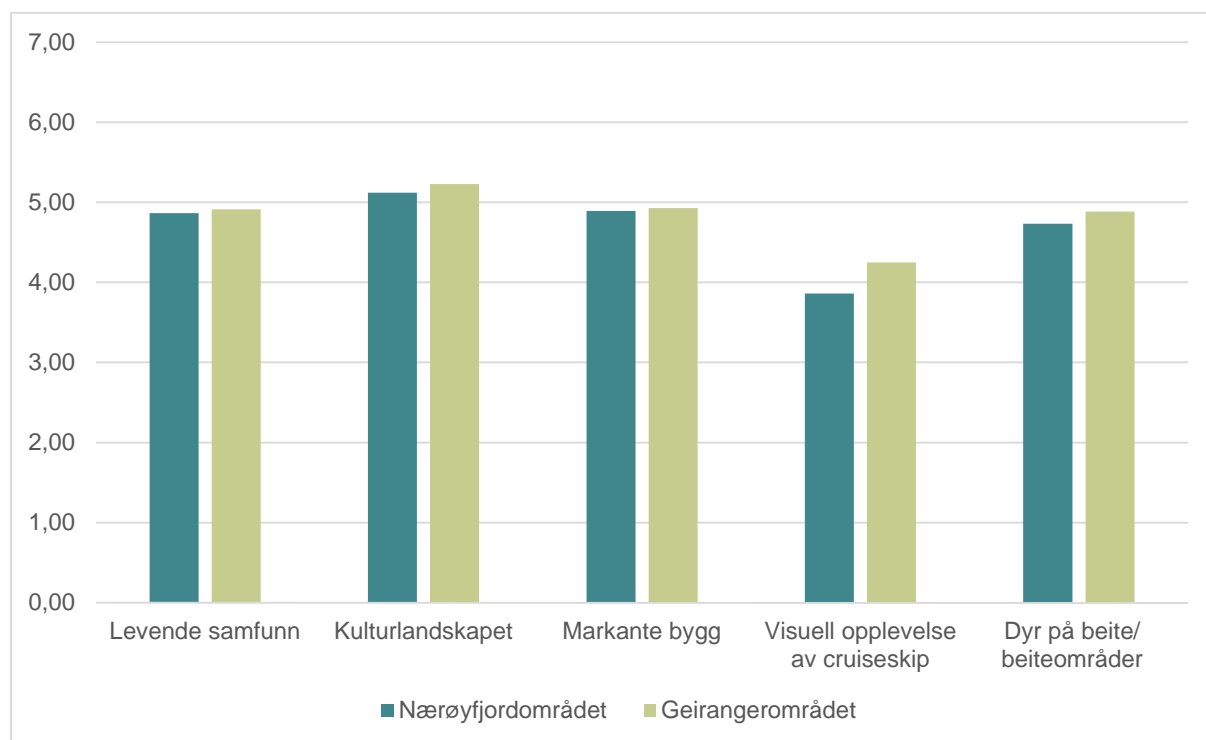
Tabell 3.5 Hva betyr følgende menneskeskapte elementer for din opplevelse av Geirangerfjorden verdensarvområde? Prosent

	Svært liten betydning						Svært stor betydning		Sum	Gjennomsnitt	(N)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	Vet ikke			
Kulturlandskapet**)	1	3	9	17	24	22	24	1	100	5,23	(334)
Levende samfunn*)	3	4	9	22	25	18	18	2	100	4,91	(335)
Markante bygg***)	3	8	8	17	21	22	20	2	100	4,93	(334)
Visuell opplevelse av cruiseskip på fjorden / ved kai	15	10	12	12	16	14	19	2	100	4,25	(289)
Dyr på beite/ beiteområder	3	6	9	20	23	18	20	1	100	4,88	(289)

*) Tettsteder/ gårdsdrift

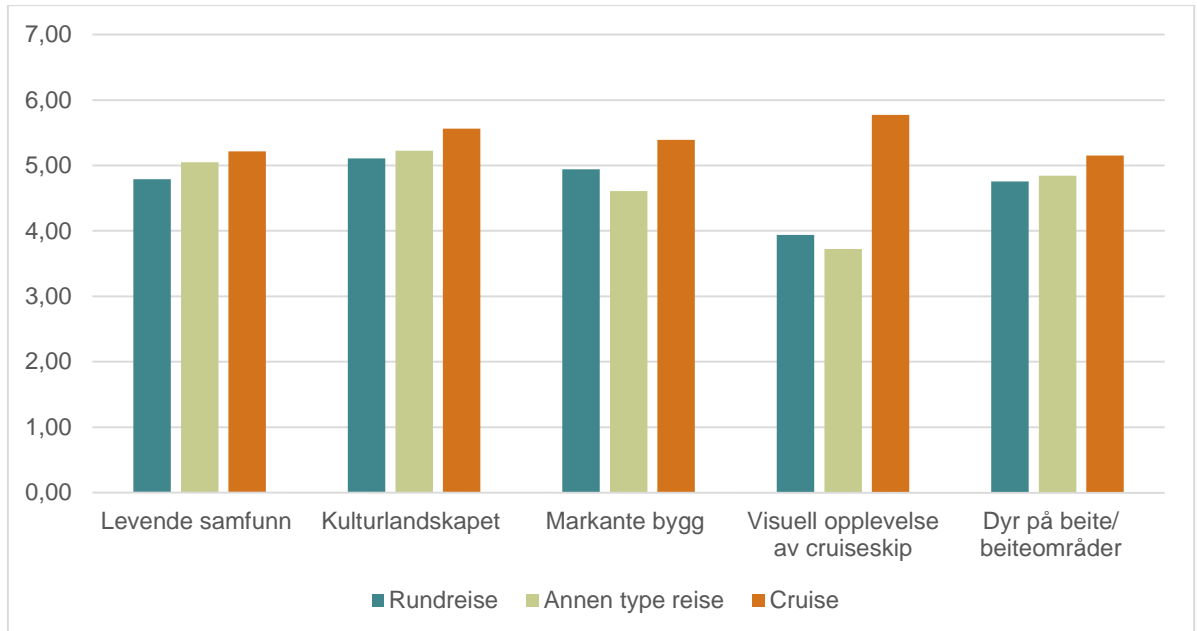
**) Spor etter menneskelig aktivitet: gamle tun, setre, utløer, steinmurer, veifar, bryggeanlegg, gamle båter etc.

***) Kirker, monumentale bygninger, store arkitektoniske/kunstneriske installasjoner/utsmykninger

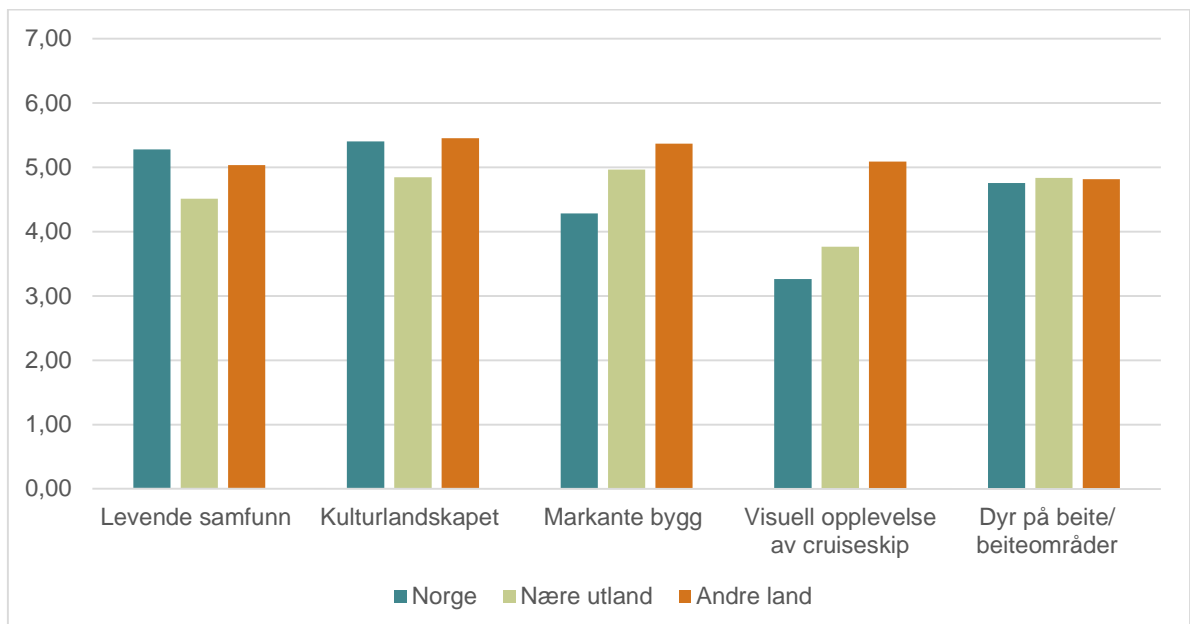

Figur 3.4 Betydningen av ulike menneskeskapte elementer for opplevelsen av Nærøysfjorden/ Geirangerfjorden verdensarvområder. Absolutt gjennomsnittsskåre, skala 1-7.

Også for kulturelementene er betydningen nokså likt vurdert i Geirangerfjordområdet og i Nærøyfjordområdet (jf. figur 3.4). Forskjellene er små, med et lite unntak for den visuelle opplevelsen av cruiseskip. Hovedinntrykket er derfor – som for naturelementene – at det er stor samstemmighet i oppfatningene blant turistene i de to områdene.

Figur 3.5 Betydningen av ulike menneskeskapte elementer for opplevelsen av Nærøyfjorden/ Geirangerfjorden verdensarvområde, fordelt etter reisetype. Absolutt gjennomsnittsskåre, skala 1-7.

Figur 3.6 Betydningen av ulike menneskeskapte elementer for opplevelsen av Nærøyfjorden/ Geirangerfjorden verdensarvområde, fordelt etter bostedsland. «Nære utland» er en samlebetegnelse for Sverige, Danmark, Finland, Tyskland, Sveits, Østerrike, Nederland. Absolutt gjennomsnittsskåre, skala 1-7.

Figur 3.5 og figur 3.6 viser betydningen av ulike menneskeskapt elementer for opplevelsen av verdensarvområdene. Mønstrene er nokså parallelle, men det er likevel en påfallende forskjell. Cruiseturistene holder den visuelle opplevelsen av cruiseskip på topp, mens spesielt norske turister mener at dette er av mindre verdi for opplevelsen av områdene. Også når det gjelder «markante bygg», forstått som kirker, monumentale bygninger, store arkitektoniske/ kunstneriske installasjoner/ utsmykninger, er det i første rekke utenlandske turister som tillegger disse størst betydning.

3.2 Tilfredshetsaspekter

3.2.1 Tilfredshet med bygninger og uteområder

De besøkende ble bedt om gi uttrykk for graden av tilfredshet med bygningsmiljøer og uteområder i de to verdensarvområdene (tabell 3.6 og tabell 3.7). Det er verd å merke seg at andelen «vet ikke» er høy på en del av elementene man er spurt om å vurdere, noe som kan indikere at flere ikke har reflektert så mye over disse spørsmålene. Dette kan for eksempel skyldes at mange har vært innom stedet såpass kort tid at de ikke har noe grunnlag for å foreta denne type vurderinger. Skårene er imidlertid generelt relativt høye, og det er stor grad av tilfredshet med områdets helhetsinntrykk med hensyn til byggestil og estetikk. Blant enkeltkomponentene kommer attraksjoner/ installasjoner langs nasjonale turistveger også godt ut.

Tabell 3.6 Hvor tilfreds er du med bygninger og uteområder i tilknytning til Nærøysfjorden verdensarvområde?
Prosent

	Svært lite tilfreds						Svært tilfreds		Vet ikke	Sum	Gjennomsnitt	(N)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)					
Byggestil på turistanlegg, næringsbygg og bolighus	1	2	4	19	25	22	18	10	100	5,25	(296)	
Utforming av veianlegg, parkeringsplasser og uterommet*)	1	1	6	15	26	29	18	5	100	5,32	(296)	
Mengde og synlighet på kommersielle reklameskilt etc.	1	2	9	23	20	19	13	13	100	4,91	(289)	
Tilpassing av informasjonsskilt til lokal byggestil	1	2	6	17	19	19	14	21	100	5,07	(288)	
Sjøkontakt på steder langs fjorden	0	2	5	12	23	23	20	15	100	5,38	(287)	
Attraksjoner/ installasjoner langs nasjonale turistveger	0	1	5	13	26	22	20	13	100	5,40	(292)	
Store, tekniske installasjoner	1	3	8	15	17	16	17	24	100	5,09	(284)	
Områdets helhetsinntrykk med hensyn til byggestil og estetikk	0	1	4	14	21	28	28	4	100	5,64	(294)	

*) Beplantning, grønne områder, plasser, gateløp, bord og benker

**) Skredvoller, jernbanetraseer, kraftanlegg, steinbrudd

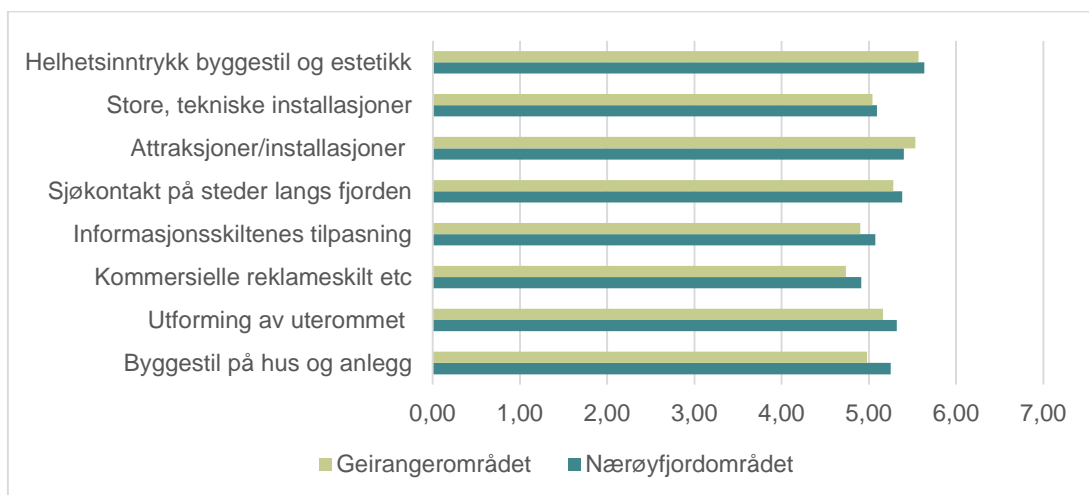
Tabell 3.7 Hvor tilfreds er du med bygninger og uteområder i tilknytning til Geirangerfjorden verdensarvomsråde?
Prosent

	Svært lite tilfreds (1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	Svært tilfreds (7)	Vet ikke	Sum	Gjennomsnitt	(N)
Byggestil på turistanlegg, næringsbygg og bolighus	0	2	7	26	23	18	14	9	100	4,98	(332)
Utforming av veianlegg, parkeringsplasser og uterommet*)	0	2	9	17	25	25	16	6	100	5,16	(334)
Mengde og synlighet på kommersielle reklameskilt etc.	1	2	13	20	20	15	10	20	100	4,74	(327)
Tilpassing av informasjonsskilt til lokal byggestil	0	3	8	20	22	16	10	22	100	4,90	(324)
Sjøkontakt på steder langs fjorden	0	2	5	15	22	22	18	16	100	5,28	(330)
Attraksjoner/ installasjoner langs nasjonale turistveger	0	0	3	16	22	25	23	12	100	5,53	(325)
Store, tekniske installasjoner	0	2	7	16	16	17	11	31	100	5,04	(323)
Områdets helhetsinntrykk med hensyn til byggestil og estetikk	0	1	2	16	20	31	24	5	100	5,57	(336)

*) Beplantning, grønne områder, plasser, gateløp, bord og benker

**) Skredvoller, jernbanetraseer, kraftanlegg, steinbrudd

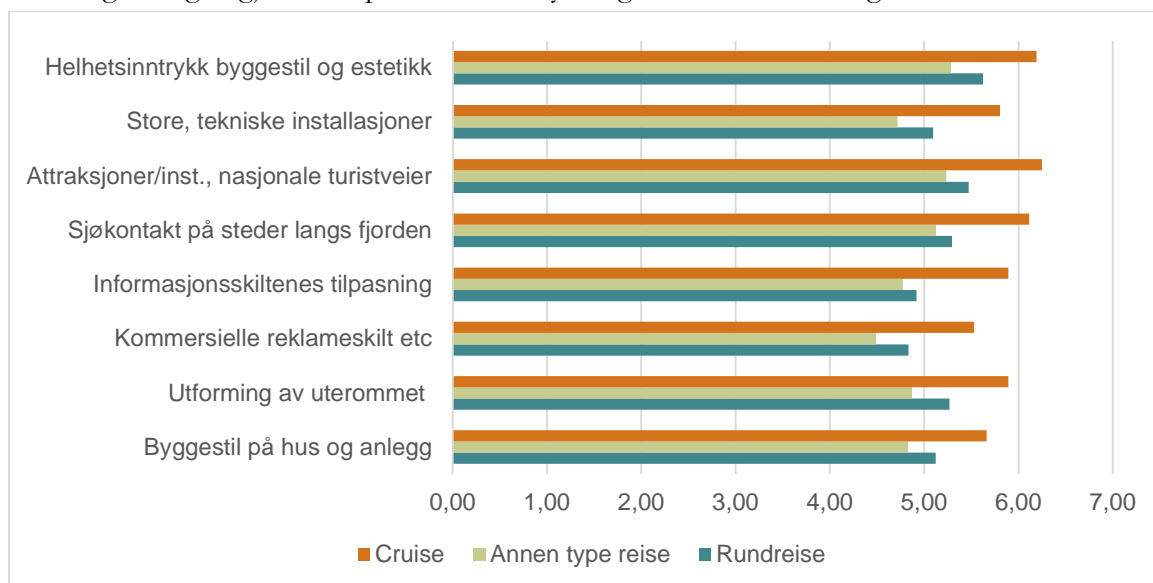
Figur 3.7 sammenstiller svarforelingen på disse tilfredshets spørsmålene for de to verdensarvomsrådene. Tilfredshetsmønstrene er også her i hovedsak svært like for Nærøyfjordenområdet og Geirangerfjordenområdet. Det er likevel grunn til å legge merke til at Nærøyfjordenområdet har noe høyere gjennomsnittsskåre sammenliknet med Geirangerfjordenområdet både på helhetsinntrykk og på alle enkeltdimensjoner – på ett unntak nær: Attraksjoner/ installasjoner langs nasjonale turistveger.

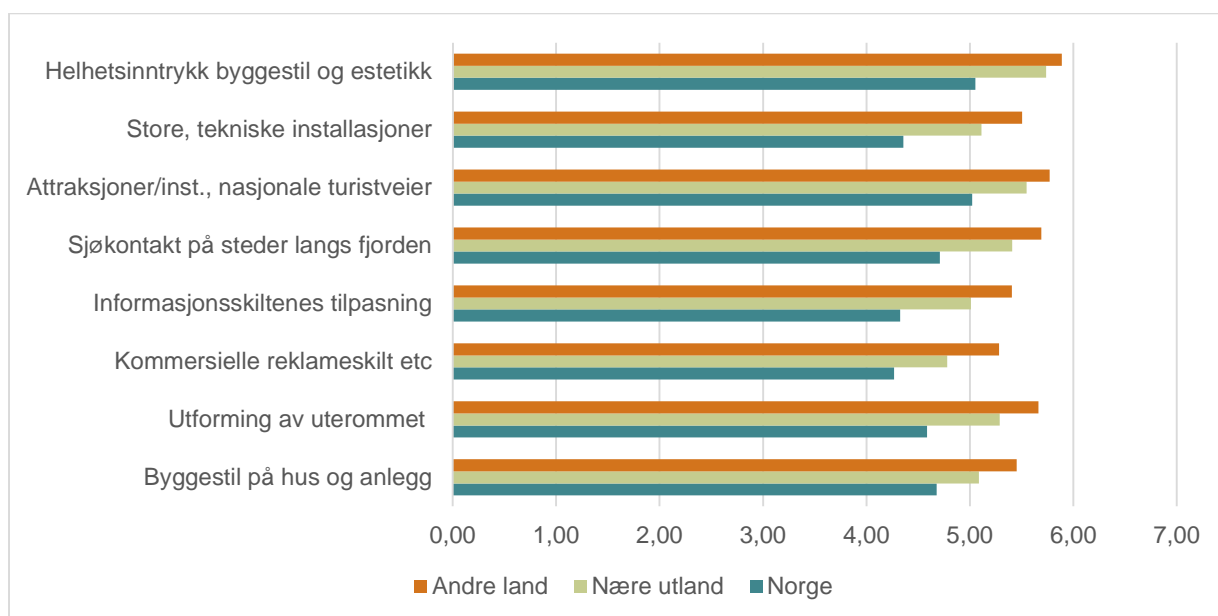
Figur 3.7 Tilfredshet med bygninger og uteområder i Nærøyfjorden/ Geirangerfjorden verdensarvomsråde. Absolutt gjennomsnittsskåre, skala 1-7.

Figur 3.8 viser også parallelle mønstre for de tre ulike kategoriene av reisende. Cruiseturistene uttrykker størst grad av tilfredshet langs alle dimensjoner, mens

rundreiseturister og spesielt «annen type reise» har lavere gjennomsnittskåre. Dette er en fordeling som går igjen både på helhetsinntrykk og de ulike underkategoriene.

Figur 3.8 Tilfredshet med bygninger og uteområder i Nærøysfjorden/ Geirangerfjorden verdensarvområde, fordelt etter reisetype. Absolutt gjennomsnittskåre, skala 1-7.

Figur 3.9 Tilfredshet med bygninger og uteområder i Nærøysfjorden/ Geirangerfjorden verdensarvområde, fordelt etter bostedsland. «Nære utland» er en samlebetegnelse for Sverige, Danmark, Finland, Tyskland, Sveits, Østerrike, Nederland. Absolutt gjennomsnittskåre, skala 1-7.

Videre viser graden av tilfredshet fordelt på nasjon at utlendingene er mer tilfredse med bygningsmiljøer og uteområder i de to verdensarvområdene enn norske besøkende, og spesielt uttrykker utenlandske turister fra mer fjerntliggende land klart høyere grad av tilfredshet enn norske tilreisende (figur 3.9).

3.2.2 Tilfredshet med trafikkforholdene

Både Nærøyfjordområdet og Geirangerfjordområdet har store mengder turistbesøk sommerstid, med mye vegtrafikk i form av buss- og biltrafikk på gjennomfartsårene og en serie cruiseanløp. Arealene på land er i geografisk forstand relativt små, og spesielt i Flåm og Geiranger sentrum er det lokale utfordringer knyttet til trafikkhåndtering, trengsel, køer og tilrettelegging for ulike typer trafikanter. Hvor tilfredse er så de besøkende med situasjonen?

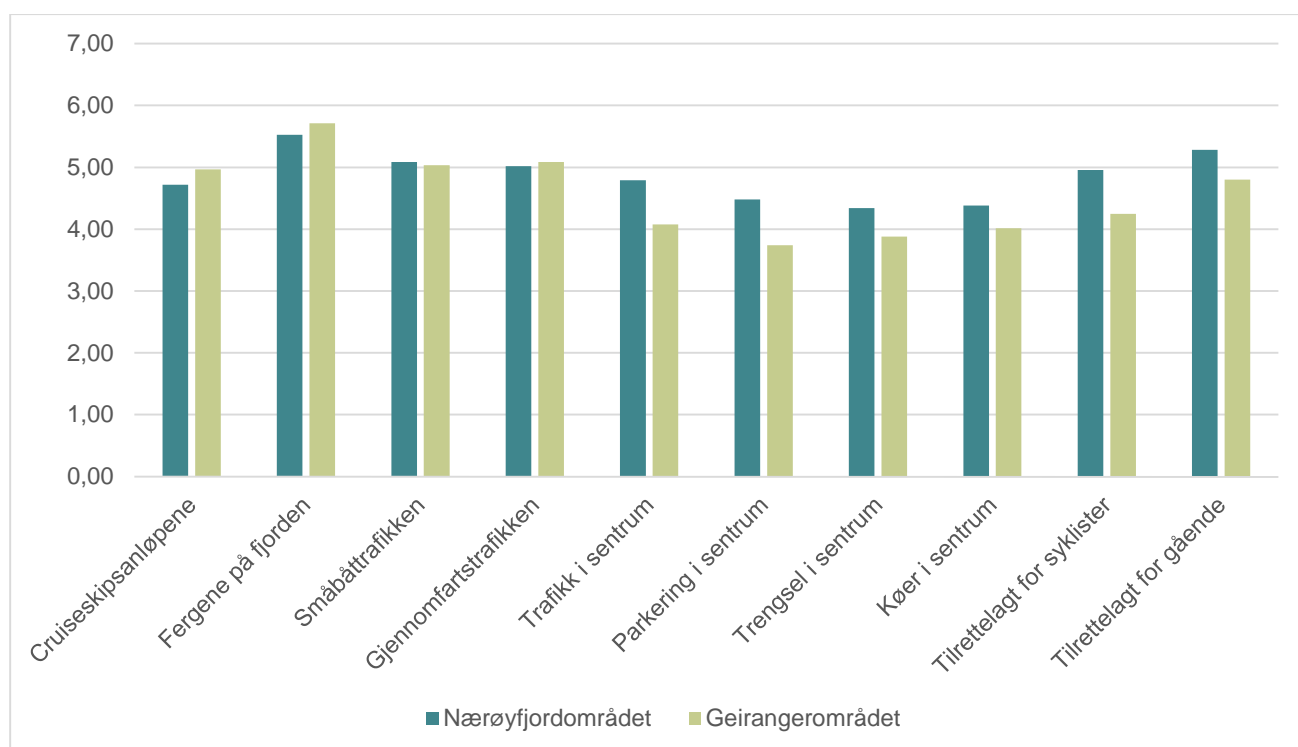
Tabell 3.8. Hvor tilfreds er du med trafikkforholdene i Nærøyfjorden verdensarvområde? Prosent

	Svært lite tilfreds						Svært tilfreds		Vet ikke	Sum	Gjennomsnitt	(N)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)					
Cruiseskipsanløpene	4	3	8	8	8	8	13	49	100	4,72	(301)	
Bil- og passasjerfergene	1	2	3	10	21	22	25	17	100	5,53	(285)	
Småbåttrafikken på fjorden	1	2	5	8	11	12	10	51	100	5,09	(294)	
Gjennomfarts-trafikken på E16	2	2	5	16	18	19	13	25	100	5,02	(281)	
Buss- og biltrafikk i Flåm sentrum	2	4	9	11	14	13	11	37	100	4,79	(289)	
Parkerte biler og busser i Flåm sentrum	3	6	10	14	15	10	8	34	100	4,48	(288)	
Trengsel i Flåm sentrum	3	8	9	14	13	8	9	34	100	4,34	(285)	
Køer i Flåm sentrum	4	6	10	14	10	9	10	36	100	4,38	(286)	
Tilrettelegging for syklister	2	2	4	8	6	7	10	61	100	4,95	(283)	
Tilrettelegging for gående	2	3	6	8	17	20	17	28	100	5,28	(285)	

Tabell 3.9 Hvor tilfreds er du med trafikkforholdene i Geirangerfjorden verdensarvområde? Prosent

	Svært lite tilfreds						Svært tilfreds		Vet ikke	Sum	Gjennomsnitt	(N)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)					
Cruiseskipsanløpene	4	2	6	11	9	12	16	40	100	4,96	(326)	
Bil- og passasjerfergene	2	2	2	8	21	20	31	17	100	5,71	(337)	
Småbåttrafikken på fjorden	2	1	5	12	14	11	11	45	100	5,03	(321)	
Gjennomfarts-trafikken på Rv 63	1	3	6	17	16	22	13	22	100	5,09	(322)	
Buss- og biltrafikk i Geiranger sentrum	6	8	14	14	12	10	7	29	100	4,08	(323)	
Parkerte biler og busser i Geiranger sentrum	10	12	17	18	12	9	9	15	100	3,74	(333)	
Trengsel i Geiranger sentrum	9	11	17	18	12	9	9	15	100	3,88	(331)	
Køer i Geiranger sentrum	6	12	15	19	13	9	9	19	100	4,01	(329)	
Tilrettelegging for syklister	4	3	7	7	6	6	6	62	100	4,25	(320)	
Tilrettelegging for gående	2	5	9	16	17	16	13	22	100	4,80	(325)	

Tabell 3.8 og tabell 3.9 viser bildet for henholdsvis Nærøyfjordområdet og Geirangerfjordområdet. Det at rundt seks av 10 ikke har noen formening om tilretteleggingen for syklistene i de to verdensarvområdene henger sannsynligvis sammen med at det er få syklistene i materialet. Det er relativt stor grad av tilfredshet med bil- og passasjerfergene i områdene, mens køer og trengsel, buss- og biltrafikk og parkeringsforholdene i sentrum av Flåm og Geiranger vurderes av relativt store andeler som lite tilfredsstillende.

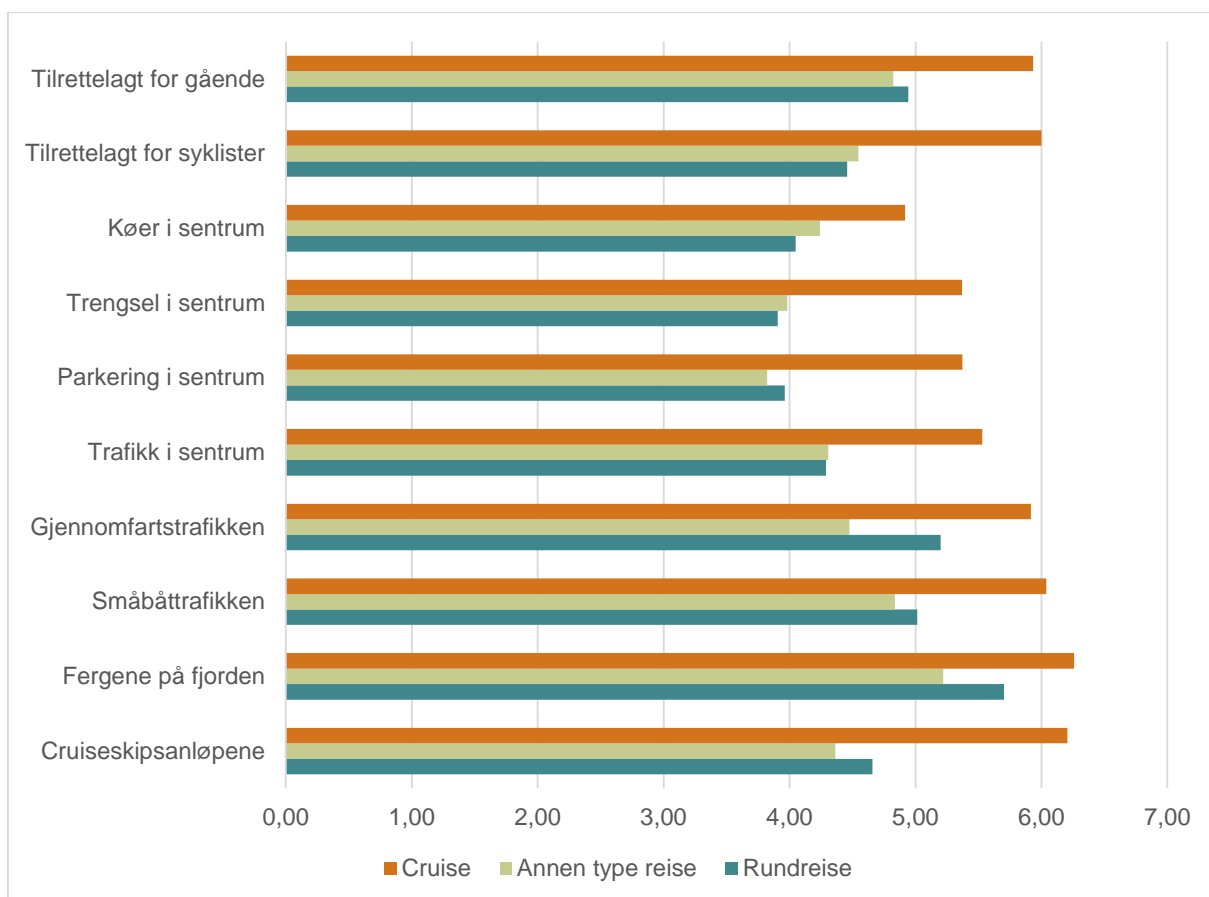

Figur 3.10 Tilfredshet med trafikkeforholdene i Nærøyfjorden/ Geirangerfjorden verdensarvområde. Absolutt gjennomsnittsskåre, skala 1-7.

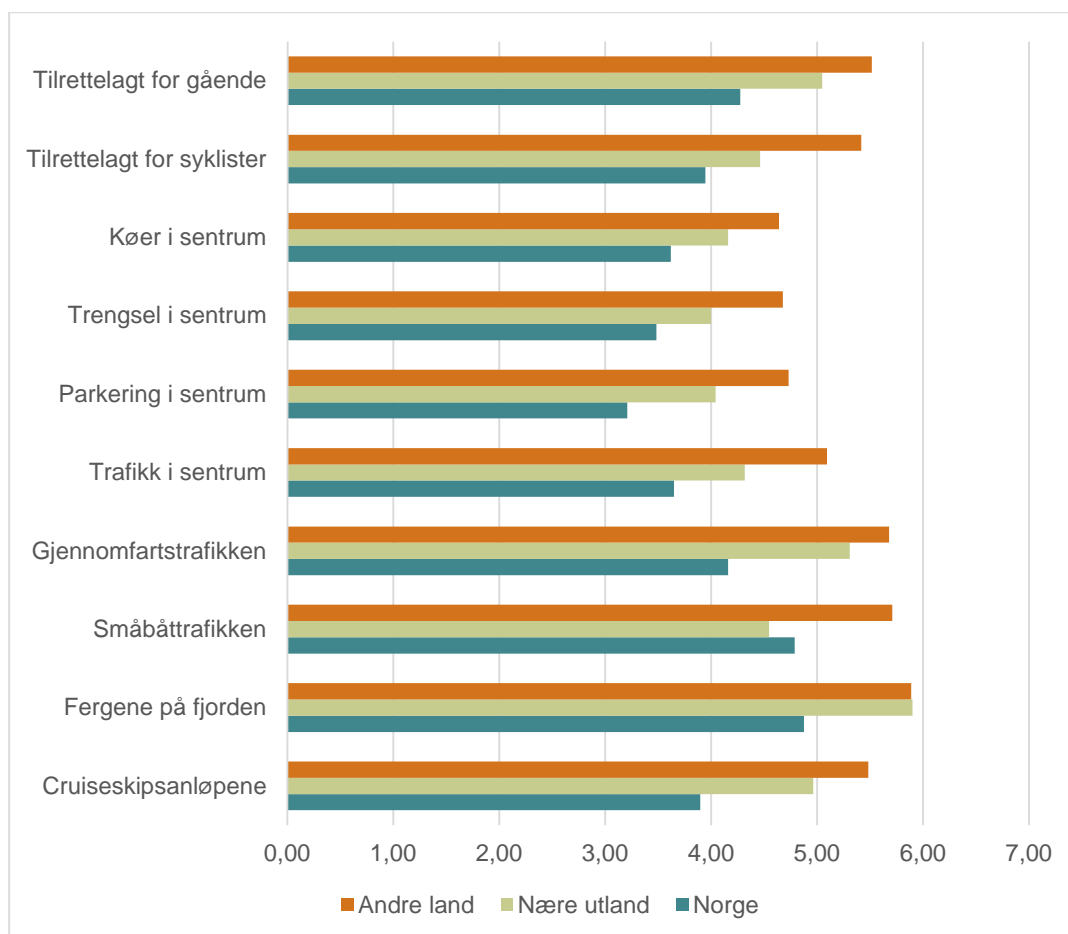
Figur 3.10 viser at de nevnte problematiske sidene ved trafikkeforholdene i sentrumsområdene vurderes som minst tilfredsstillende i Geirangerfjordområdet. Også når det gjelder tilrettelegging for gående og syklistene, er det generelt større tilfredshet blant turistene i Nærøyfjordområdet. Det er imidlertid mer fornøyde turister i Geirangerfjordområdet angående cruiseskipsanløpene og fergene på fjorden. Til tross for disse variasjonene er det også på disse spørsmålene påfallende samstemmighet mellom holdningsmønstrene til de besøkende i de to verdensarvområdene.

Figur 3.11 viser at cruiseturistene er mest tilfredse på alle disse dimensjonene – noe som kan tolkes dithen at de færreste av dem ser noen som helst problemer med trafikkeforholdene. Rundreiseturistene og de som er på «annen type reise» ser følgelig flere av de nevnte trafikkeproblemene.

Variasjonen i dette mønsteret er tilsvarende tydelig når det gjelder ulike nasjonaliteter: Norske besøkende er generelt mindre tilfredse enn de utenlandske besøkende som kommer langveisfra (figur 3.12). Like fullt er det grunn til å merke seg at også norske tilreisende er overveiende tilfredse med trafikkeforholdene.

Figur 3.11 Tilfredshet med trafikksforholdene i Nærøysfjorden/ Geirangerfjorden verdensarvområde, fordelt etter reisetyp. Absolutt gjennomsnittskåre, skala 1-7.

Figur 3.12. Tilfredshet med trafikkforholdene i Nærøysfjorden/ Geirangerfjordområdet fordelt etter bostedsland. «Nære utland» er en samlebetegnelse for Sverige, Danmark, Finland, Tyskland, Sveits, Østerrike, Nederland. Absolutt gjennomsnittskåre, skala 1-7.

3.2.3 Tilfredshet med informasjon om verdensarven og ulike miljøaspekter

I den internettbaserte undersøkelsen ble det stilt spørsmål om tilgangen på informasjon om verdensarven og om man oppfattet at verdensarvområdets natur og landskap ble tilfredsstillende ivaretatt. For Geirangerfjordområdet sin del er også tilfredsheten med Norsk fjordsenter (verdensarvsenter) tatt med. Disse vurderingene er gjengitt i tabell 3.10 og tabell 3.11. I de samme tabelloppstillingene er det også tatt med vurderinger av ulike typer mulige miljøproblemer i verdensarvområdet, slik som slitasje på naturen, støyplager og forurensning til lands og til vanns samt forsøpling. Vurderingen av kontakt med lokalbefolkningen og opplevd trygghet ved aktiviteter på fjorden og på land er også inkludert.

Tabell 3.10 Hvor tilfreds er du med disse sidene av Nærøyfjorden verdensarvområde? Prosent

	Svært lite tilfreds (1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	Svært tilfreds (7)	Vet ikke	Sum	Gjen- nom- snitt	(N)
Tilgang på informasjon om verdensarven	0	3	6	18	27	23	13	9	100	5,08	(297)
Ivaretagelse av verdensarven (natur og landskap)	0	1	3	13	24	25	22	12	100	5,51	(294)
Slitasje på naturen	1	1	6	17	20	24	13	18	100	5,19	(290)
Støyplager i sentrumsområder	1	1	10	10	25	20	18	15	100	5,23	(289)
Støyplager på fjorden (motordur, høyttalere, musikk)	0	1	8	12	20	23	21	15	100	5,38	(290)
Forurensing fra båttrafikken på fjorden	2	5	8	15	16	22	11	21	100	4,85	(290)
Forurensing fra veitrafikken	1	3	10	16	22	18	11	18	100	4,91	(288)
Grad av forsøpling	1	1	5	12	18	26	23	15	100	5,50	(289)
Opplevd trygghet ved utførte aktiviteter på fjorden	0	0	2	6	10	24	34	25	100	6,10	(290)
Opplevd trygghet ved utførte aktiviteter på land	0	0	0	6	15	25	40	14	100	6,15	(293)

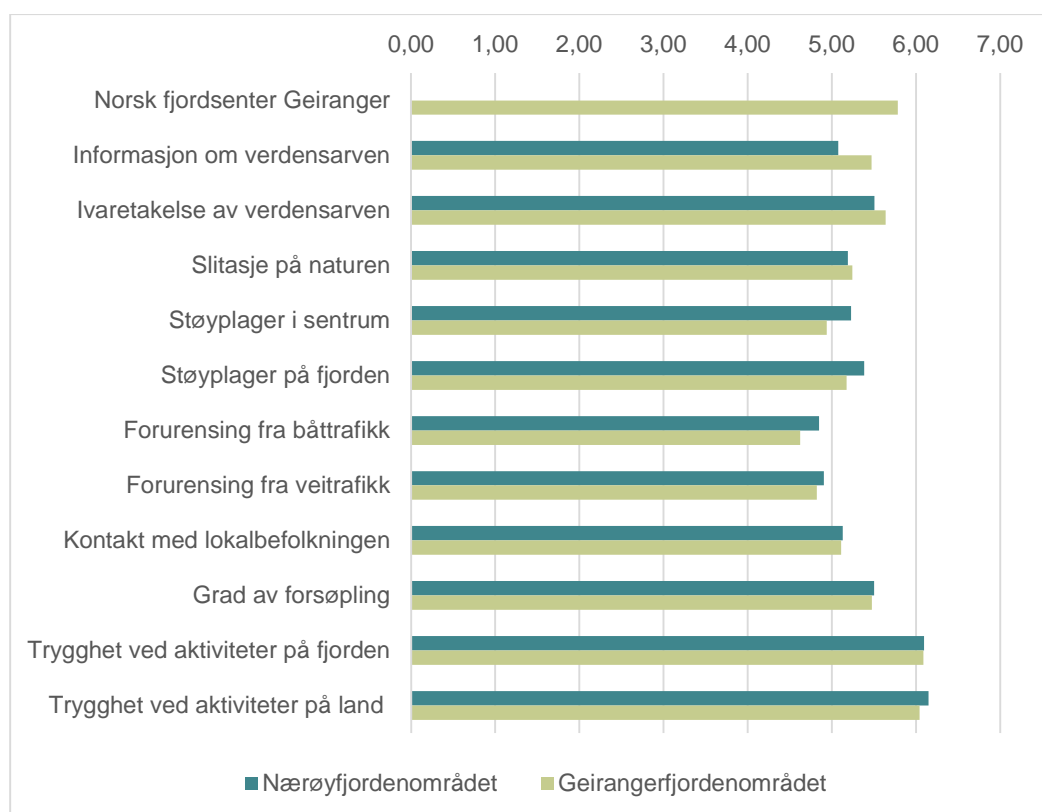
Tabell 3.11 Hvor tilfreds er du med disse sidene av Geirangerfjorden verdensarvområde? Prosent

	Svært lite tilfreds (1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	Svært tilfreds (7)	Vet ikke	Sum	Gjen- nom- snitt	(N)
Norsk fjordsenter (verdensarvsenter) i Geiranger	0	0	2	6	13	20	20	39	100	5,78	(327)
Tilgang på informasjon om verdensarven	0	1	5	9	22	29	16	17	100	5,47	(331)
Ivaretagelse av verdensarven (natur og landskap)	0	1	4	11	19	28	26	12	100	5,64	(333)
Slitasje på naturen	1	2	6	13	17	22	15	24	100	5,24	(325)
Støyplager i sentrumsområder	2	3	11	18	19	15	17	16	100	4,94	(329)
Støyplager på fjorden (motordur, høyttalere, musikk)	2	4	6	12	19	22	17	19	100	5,18	(329)
Forurensing fra båttrafikken på fjorden	5	5	10	13	14	16	12	25	100	4,63	(334)
Forurensing fra veitrafikken	1	3	9	22	19	16	11	20	100	4,82	(331)
Grad av forsøpling	1	1	6	12	15	26	21	19	100	5,48	(325)
Opplevd trygghet ved utførte aktiviteter på fjorden	0	1	1	5	10	23	32	28	100	6,09	(330)
Opplevd trygghet ved utførte aktiviteter på land	0	0	2	8	11	29	35	16	100	6,04	(333)

Som tabellene viser, er det generelt høy grad av tilfredshet med ivaretagelsen av verdensarven og tilgangen på informasjon om denne. Når det gjelder miljøproblemene,

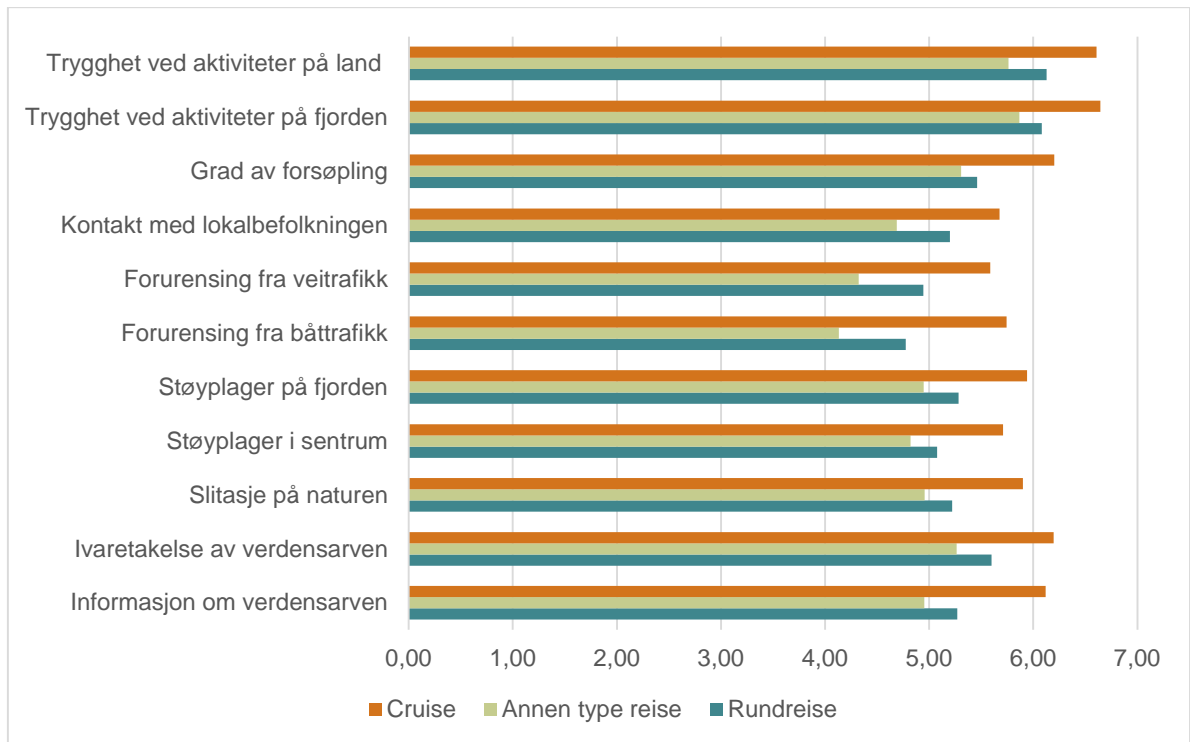
vrderes forurensingen fra vei- og båttrafikken som minst tilfredsstillende. Det uttrykkes større grad av tilfredshet med kontakten med lokalbefolkningen, og den opplevde tryggheten på land og til vanns er meget høy.

I figur 3.13 er gjennomsnittsskårene sammenstilt for de to områdene. Igjen er hovedmønstrene i svarene relativt likeartede for de to områdene, men vi ser likevel av dette diagrammet at tilfredsheten med ivaretagelse av verdensarven og tilgangen på informasjon om denne er mest uttalt blant besøkende i Geirangerfjordområdet. Dette har trolig sammenheng med Norsk fjordsenter, som mange tydeligvis er svært fornøyde med.

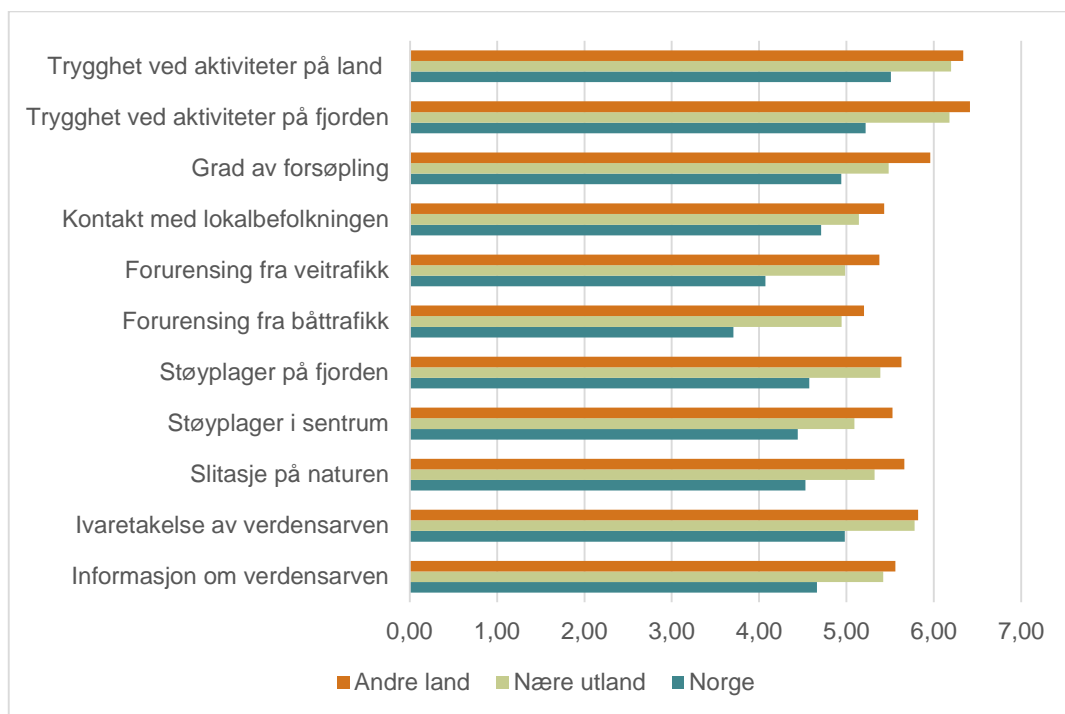

Figur 3.13. Hvor tilfreds er du med disse sidene av Nærøyfjorden/ Geirangerfjorden verdensarvområde? Absolutt gjennomsnittsskåre, skala 1-7.

Figur 3.14 viser at cruiseturistene er mest tilfredse på alle disse dimensjonene – noe som kan tolkes dithen at de færreste av dem ser noen som helst miljømessige problemer knyttet til turismen i området. Rundreiseturistene har lavere grad av tilfredshet, men den er likevel høyere enn blant dem som er på «annen type reise».

Figur 3.14. Hvor tilfreds er du med disse sidene av Nærøysfjorden/ Geirangerfjorden verdensarvområde? Fordelt etter reisetypen. Absolutt gjennomsnittskåre, skala 1-7.

Figur 3.15 Hvor tilfreds er du med disse sidene av Nærøysfjorden/ Geirangerfjorden verdensarvområde? Fordelt etter bostedsland. «Nære utland» er en samlebetegnelse for Sverige, Danmark, Finland, Tyskland, Sveits, Østerrike, Nederland. Absolutt gjennomsnittskåre, skala 1-7.

Variasjonen i dette mønsteret er tilsvarende tydeligst når det gjelder ulike nasjonaliteter: Norske besøkende er generelt mindre fornøyde enn de utenlandske, og spesielt sammenliknet med dem som kommer langveisfra (figur 3.15). Like fullt er det grunn til å merke seg at også norske tilreisende er overveiende tilfredse med miljøtilstanden på alle opplistede dimensjoner.

3.2.4 Tilfredshet med turisttilbudene i verdensarvområdene

Når det gjelder oppfatningene av turisttilbudene i de to verdensarvområdene, er det grunn til å legge merke til at det er mange som har svart «vet ikke» på en del typer tilbud og tilrettelegginger, noe som viser at mange ikke har hatt erfaringer med f.eks. rasteplasser langs veiene, lokale transporttilbud eller overnattingsmuligheter (tabell 3.12 og tabell 3.13). Totalinntrykket er overveiende meget bra, det som trekker ned er først og fremst prisnivået, og dernest toalettforhold, tilbudet på lokal mat og serveringsstedene.

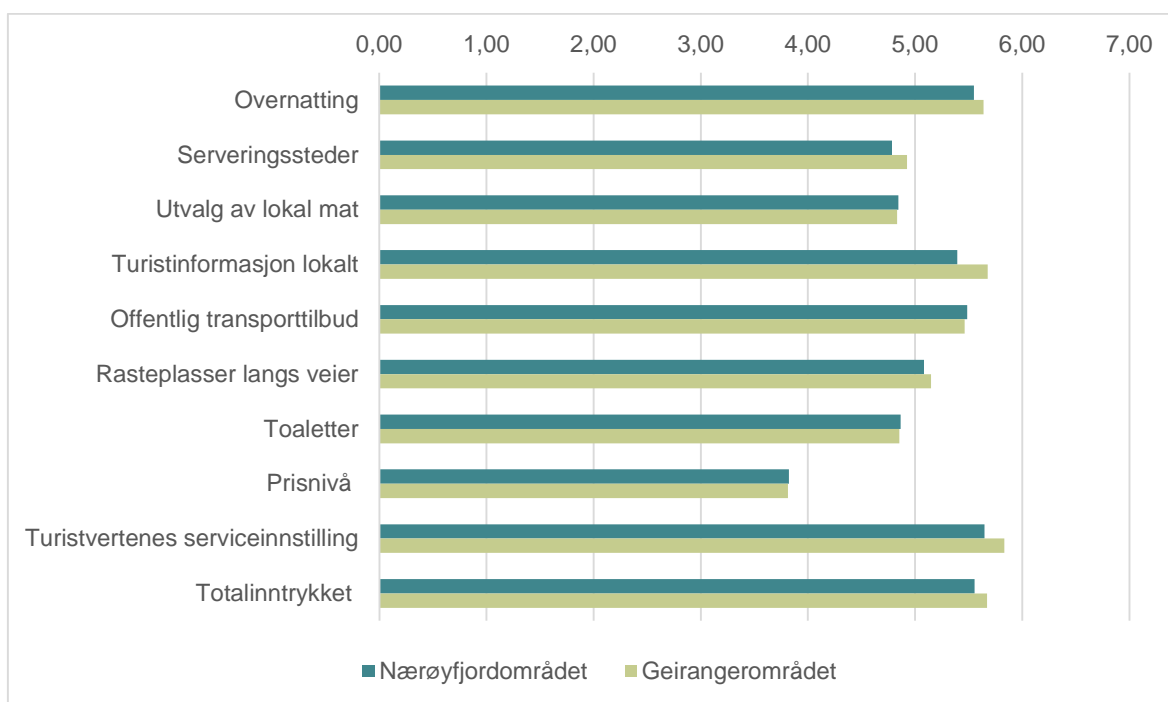
Tabell 3.12 Hvor tilfreds er du med følgende turisttilbud i Nærøysfjorden verdensarvområde? Prosent

	Svært lite tilfreds						Svært tilfreds		Vet ikke	Sum	Gjennomsnitt	(N)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)					
Overnatting	0	2	4	9	18	21	23	24	100	5,55	(297)	
Serveringssteder	7	6	10	15	27	15	11	16	100	4,78	(295)	
Utvalg av lokal mat	1	4	10	15	24	17	12	17	100	4,84	(293)	
Turistinformasjon lokalt	1	3	5	11	25	21	24	11	100	5,39	(296)	
Offentlig transporttilbud	1	2	4	7	17	18	20	31	100	5,49	(287)	
Rasteplasser langs veier	0	2	8	12	12	17	12	38	100	5,08	(293)	
Toaletter	3	6	8	18	19	19	16	12	100	4,87	(290)	
Prisnivå på ulike varer og tjenester lokalt	8	10	25	19	17	8	6	9	100	3,82	(293)	
Turistvertenes serviceinnstilling	2	2	3	9	16	25	31	12	100	5,65	(292)	
Totalinntrykket av tilretteleggingen	1	0	5	13	23	28	25	5	100	5,56	(295)	

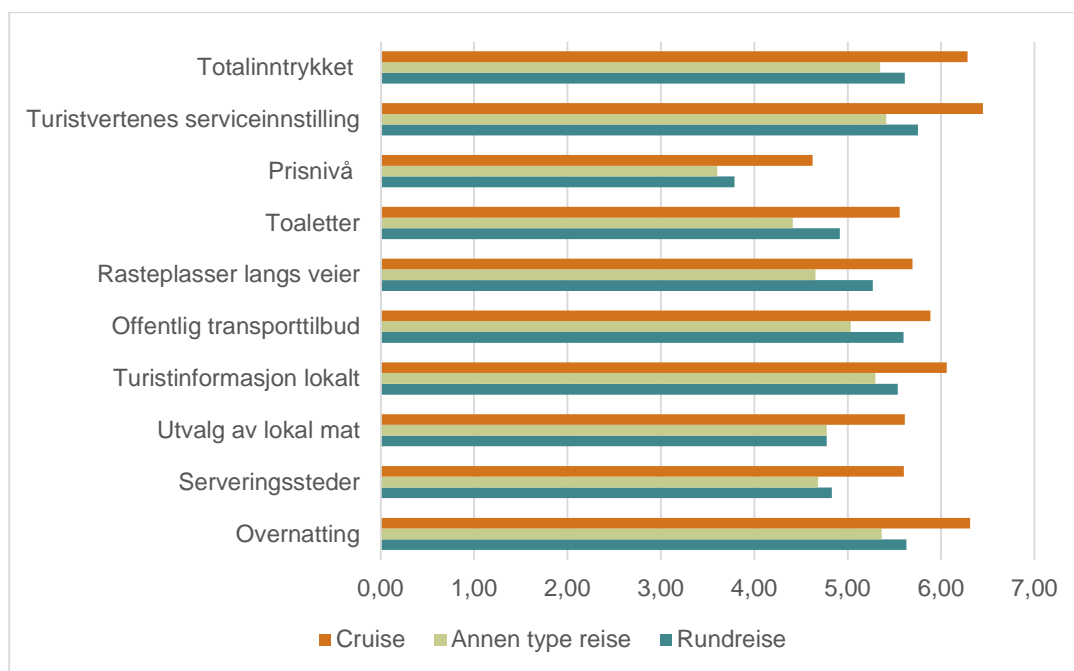
Tabell 3.13 Hvor tilfreds er du med følgende turisttilbud i Geirangerfjorden verdensarvområde? Prosent

	Svært lite tilfreds						Svært tilfreds (7)	Vet ikke	Sum	Gjennomsnitt	(N)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)					
Overnatting	0	0	1	10	17	22	16	24	100	5,64	(327)
Serveringssteder	1	2	9	19	17	20	11	16	100	4,92	(323)
Utvalg av lokal mat	1	4	9	16	18	16	10	17	100	4,83	(322)
Turistinformasjon lokalt	1	1	4	7	19	24	26	11	100	5,68	(330)
Offentlig transporttilbud	0	2	3	5	11	16	12	31	100	5,46	(322)
Rasteplasser langs veier	1	3	6	12	15	18	13	38	100	5,15	(326)
Toaletter	4	7	7	12	15	19	16	12	100	4,85	(330)
Prisnivå på ulike varer og tjenester lokalt	6	14	16	25	14	9	5	9	100	3,81	(325)
Turistvertenes serviceinnstilling	0	1	3	10	14	26	31	12	100	5,83	(325)
Totalinntrykket av tilretteleggingen	0	1	2	11	22	36	23	5	100	5,67	(327)

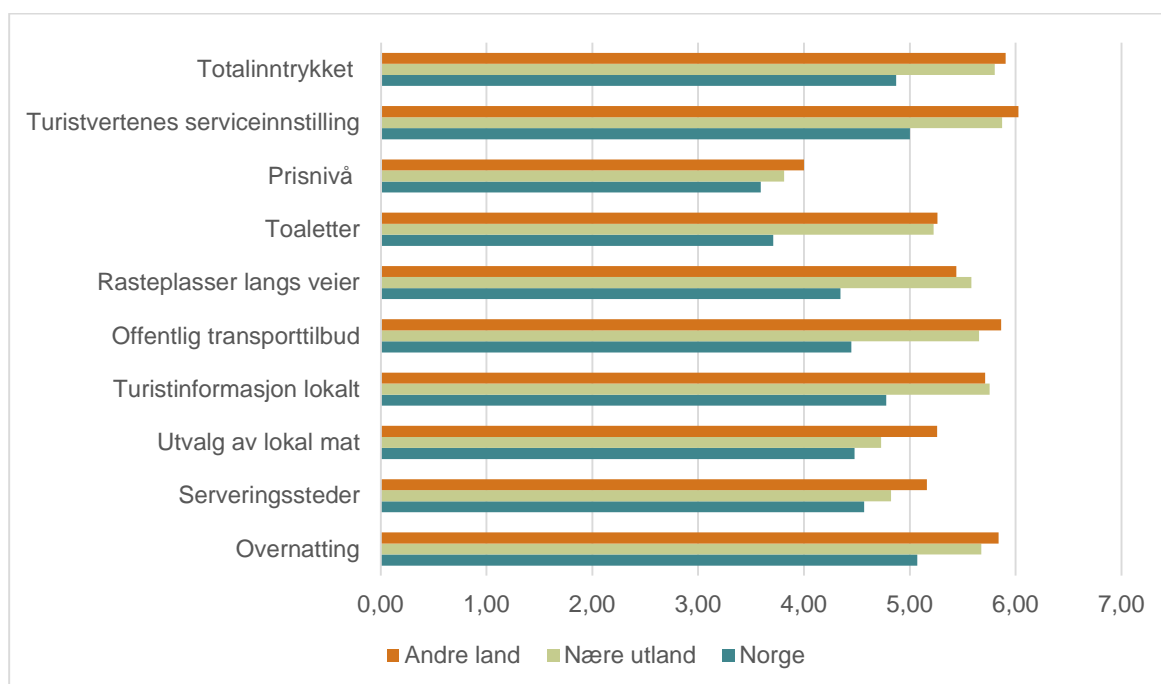
Også disse oppfatningene er svært likeartede i de to verdensarvområdene (figur 3.16). Bortsett fra lokale transporttilbud og de generelt noe svake punktene (prisnivå, toaletter og lokal mat), er tilfredsheten noe høyere i Geirangerfjordområdet enn i Nærøyfjordområdet.

Figur 3.16 Hvor tilfreds er du med turisttilbudene i Nærøyfjorden/ Geirangerfjorden verdensarvområde? Absolutt gjennomsnittsskåre, skala 1-7.

Figur 3.17 Hvor tilfreds er du med turisttilbudene i Nærøysfjorden/ Geirangerfjorden verdensarvområde? Fordelt etter reise type. Absolutt gjennomsnittskåre, skala 1-7.

Figur 3.18 Hvor tilfreds er du med turisttilbudene i Nærøysfjorden/ Geirangerfjorden verdensarvområde? Fordelt etter bostedsland. «Nære utland» er en samlebetegnelse for Sverige, Danmark, Finland, Tyskland, Sveits, Østerrike, Nederland. Absolutt gjennomsnittskåre, skala 1-7.

3.3 Tilfredshet med kontakten med lokalbefolkningen og andre miljøfaktorer

Tabell 3.14 viser at det er hovedsakelig høy grad av tilfredshet med kontakten med lokalbefolkningen i begge verdensarvområdene (selv om betydelige andeler har svart «vet ikke» på dette spørsmålet):

Tabell 3.14 Hvor tilfreds er du med kontakten med lokalbefolkningen i verdensarvområdet? Prosent

	Svært lite tilfreds							Svært tilfreds	Vet ikke	Sum	Gjennomsnitt	(N)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)					
<i>Nærøyfjordenområdet:</i>	1	4	6	17	16	20	19	16	100	5,13	(292)	
<i>Geirangerfjordenområdet:</i>	2	3	7	13	16	17	17	26	100	5,11	(328)	

Tilfredsheten er gjennomgående enda høyere når det gjelder opplevelsen av stedenes autentisitet og generelle atmosfære (tabell 3.15 og tabell 3.16). Få har unnlatt å svare på dette spørsmålet, og det er også her påfallende like svarmønstre for besøkende i de to fjordområdene.

Tabell 3.15 Nærøyfjordenområdet - hvor tilfreds er du med lokalområdets ... Prosent

	Svært lite tilfreds							Svært tilfreds	Vet ikke	Sum	Gjennomsnitt	(N)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)					
... autentisitet/ ekthet?	0	1	6	7	28	27	30	2	100	5,63	(295)	
... generelle atmosfære?	0	1	2	7	24	28	34	2	100	5,83	(292)	

Tabell 3.16 Geirangerfjordenområdet - hvor tilfreds er du med lokalområdets... Prosent

	Svært lite tilfreds							Svært tilfreds	Vet ikke	Sum	Gjennomsnitt	(N)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)					
... autentisitet/ ekthet?	0	2	5	11	21	27	31	3	100	5,62	(333)	
... generelle atmosfære?	0	1	3	10	16	31	37	2	100	5,88	(333)	

Det er også en viss andel av de besøkende som uttrykker interesse for å bidra til verdensarvarbeid (skåre 5, 6 eller 7) – det dreier seg i begge områdene om 20-25 prosent av de besøkende hvorav ca syv prosent uttrykker svært stor interesse for å delta i skjøtsels- og vedlikeholdsarbeid eller dugnadsarbeid generelt (tabell 3.17).

Tabell 3.17 Hvor interessert er du i å bidra til verdensarvbeid (frivillig skjøtsel, vedlikehold, dugnader)? Prosent

	Ikke interessert						Svært interessert		Vet ikke	Sum	(N)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)				
Besøkende i Nærøysfjordområdet	27	12	11	16	12	6	7	10	100	(299)	
Besøkende i Geirangerfjordområdet	32	11	9	14	9	6	7	12	100	(333)	

3.4 Attraksjonsbesøk og deltakelse i aktiviteter/ opplevelser under oppholdet

Respondentene ble gitt mulighet til å krysse av for hvilke attraksjoner de har besøkt under oppholdet, jf. tabell 3.18:

Tabell 3.18. Hvilke attraksjoner/ turisttilbud har du besøkt? Prosent.

Nærøysfjordområdet (N=298)		Geirangerfjordområdet (N=314)	
Flåmsbanen	59	Norsk Fjordsenter	54
Lærdalstunnelen	55	Ørnevegen - Ørnesvingen	49
Nasjonal turistvei Aurlandsfjellet (Fv 243 Lærdal-Aurlandsvangen)	41	Dalsnibba - Nibbevegen	48
Aurlandsdalen	38	Dei sju systre/ Friaren	42
Borgund stavkirke	33	Storseterfossen	40
Flåmsbanamuseet	32	Hellesyltfossen	38
Fjordcruise/rundreise Sognefjorden	32	Flydalsjuvet	22
Lærdalsøyri	31	Herdalssetra	12
Gudvangen viking town	28	Union Bad & Spa	9
Stalheim	26	Juvel Landskapshotell	6
Undredal stavkirke	24	Kraftverkmuseet i Tafjord	6
Kystledbåtene	21	Fundergata i Tafjord	5
Stegastein	19	Ytste-Skotet fjellgård	4
Rallarvegen	17	Andre attraksjoner/tilbud	31
Norsk villakssenter	14		
Aurlandsskoen	9		
Kraftstasjoner (nye og gamle)	7		
Otternes bygdetun	6		
Fretheim kulturpark	5		
Andre attraksjoner/tilbud	19		

Listen er delvis hentet fra innspill fra «bygdeverkstader» i de to områdene. Det er et relativt mangfoldig bilde som avtegner seg, der både kjente natur- og kulturattraksjoner har høye besøksandeler.

Tabell 3.19 viser at de fleste turistene tar del i ulike typer fysiske landbaserte aktiviteter (vandringer, sykling mv). Lokal mat og drikke er det også mange som har et aktivt forhold til, det samme gjelder museumsbesøk og utstillinger samt ulike former for aktiviteter på

fjorden eller ved vassdrag. Selv om disse aktivitetene er utbredte i begge verdensarvområdene, er det noe høyere deltakelse i Nærøyfjordområdet sammenliknet med Geirangerfjordområdet.

Tabell 3.19 Hvilke aktiviteter/ opplevelser tok du del i under ditt besøk? Prosent.

	Nærøyfjord- området (N=304)	Geirangerfjord- området (N=343)
Vandring/fottur, klatring, sykling, ridning, villmarkscamping og lignende aktiviteter på land, inkludert guidede turer og vandringer	66	57
Lokal mat og drikke, matfestivaler og markeder	51	46
Museer, utstillinger og omvisninger	50	36
Aktiviteter ved og på fjorden/elver (padling, fisking, dykking, båtturer mv)	42	39
Gårdsbesøk, stølsbesøk	18	15
Trening, turmarsjer og idrettskonkurranser	13	11
Kulturfestivaler og -arrangement (musikk, dans, litteratur, historie)	8	4
Verdensarvbeid (frivillig skjøtsel, vedlikehold, dugnader)	3	1

3.4.1 Deltakelse i og vurdering av landbaserte friluftaktiviteter

Tabell 3.20 viser at de fleste landbaserte friluftaktivitetene (LFA) dreier seg om vandring på egenhånd på skiltmerket sti. Det er også et visst innslag av guidede fotturer, sykkelturner på egenhånd og villmarksleir. Igjen ser vi at disse fysisk pregede landaktivitetene er mest utbredt i Nærøyfjorden.

Tabell 3.20 Hvilke av de følgende landbaserte friluftaktiviteter tok du del i under ditt besøk? Prosent av alle besøkende og av dem som utførte landbaserte friluftaktiviteter (LFA).

	Nærøyfjordområdet		Geirangerfjordområdet	
	Alle (N=304)	LFA (N=199)	Alle (N=343)	LFA (N=191)
Fotturer på egen hånd på skiltmerket sti	57	87	27	52
Turer/vandring med guide	12	18	5	9
Juving	1	2	1	2
Klatring/grottetur	3	5	2	3
Sykkeltur på egen hånd	11	17	3	6
Sykkeltur med guide	0	1	0	1
Leie sykkel i området	7	11	1	1
Syssel- og fergetur i kombinasjon	1	2	1	1
Terrang-/stisykling	3	5	1	1
Down-hill-sykling	2	4	1	1
Guidet tur med hest	0	0	0	0
Villmarksleir med/uten overnatting	7	10	2	5
Annen aktivitet på land	14	22	5	9

Tilfredsheten med tilrettelegginger for og tilbud om landbaserte friluftaktiviteter vises i tabell 3.21. Bortsett fra vandrestier med skiltmerking, har mange svart «vet ikke», og

svarene må tolkes med forsiktighet (gjennomsnittsverdier er kalkulert ut fra dem som har oppgitt verdi på skalaen). Vandrestier med skiltmerking og tilbudet om guidede turer på land vurderes som i overveiende grad tilfredsstillende, mens vilkårene for sykling er i noe mindre grad positivt verdsatt.

Tabell 3.21. Grad av tilfredshet med ulike tilrettelegginger og tilbud om landbaserte friluftaktiviteter. Prosent

	Svært lite tilfreds (1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	Svært tilfreds (7)	Vet ikke	Sum	Gjennomsnitt	(N)
<i>Nærøysfjordområdet:</i>											
Vandrestier med skiltmerking	2	2	3	10	21	22	29	12	100	5,57	(195)
Guidede aktiviteter på land	1	1	3	8	12	10	10	57	100	5,31	(185)
Sykkelutleie	1	2	2	4	7	6	9	70	100	5,31	(181)
Guidet tur med hest	2	1	2	4	2	1	1	88	100	3,86	(179)
Sykkelveier i området	1	2	5	9	7	8	9	61	100	4,97	(184)
<i>Geirangerfjordområdet:</i>											
Vandrestier med skiltmerking	0	0	2	10	23	28	25	12	100	5,74	(189)
Guidede aktiviteter på land	0	0	2	7	10	10	10	62	100	5,49	(177)
Sykkelutleie	0	0	3	5	5	4	3	80	100	4,91	(169)
Guidet tur med hest	0	0	1	3	1	3	1	90	100	5,00	(166)
Sykkelveier i området	1	4	3	6	9	9	3	66	100	4,67	(175)

3.4.2 Deltakelse i og vurdering av vannbaserte friluftaktiviteter

Blant de vannbaserte friluftaktivitetene (VFA) er det særlig fjordcruise med turistsbåt som mange deltar i (tabell 3.22).

Tabell 3.22. Hvilke av de følgende vannbaserte friluftaktiviteter tok du del i under ditt besøk? Prosent av alle besøkende og av dem som utførte vannbaserte friluftaktiviteter (VFA).

	<i>Nærøysfjordområdet</i>		<i>Geirangerfjordområdet</i>	
	Alle (N=304)	VFA (N=105)	Alle (N=343)	VFA (N=191)
Padletur (kajakk) på egen hånd	5	14	3	9
Padletur (kajakk) med guide	3	10	1	5
Elverafting	2	7	1	4
Stand-up-padling	0	1	1	2
Leie av båt på fjorden (f.eks. i forbindelse med kystleden)	4	10	6	18
Laksefiske (inkl. sjørret/sjørøye) i elv	1	3	1	5
Annet fiske i ferskvann	4	10	3	9
Fiske i fjord	7	19	8	24
Fjordcruise med turistsbåt	17	50	17	52
Fjordsafari med RIB	4	11	3	10
Dykking	0	0	1	4
Annen aktivitet på/ved vann	4	10	5	15

Padling, fiske, ribbsafari og leie av båt har videre et visst omfang i begge verdensarvområdene. Den største oppslutningen om vannaktivitetene varierer mellom områdene, eksempelvis er leie av båt og fiskeaktiviteter på fjorden relativt mer utbredt i Geirangerfjordområdet.

I tabell 3.23 er tilfredsheten med tilrettelegginger og tilbud knyttet til vannbaserte friluftaktiviteter registrert. Gjennomsnittsskårene er relativt høye, men bortsett fra fjordcruise/ safari med turistbåt eller RIB er det relativt mange «vet ikke»-svar, så tallene må tolkes med forsiktighet.

Tabell 3.23 Grad av tilfredshet med ulike tilrettelegginger og tilbud om vannbaserte friluftaktiviteter. Prosent

	Svært lite tilfreds						Svært tilfreds		Vet ikke	Sum	Gjennomsnitt	(N)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)					
<i>Nærøyfjordområdet:</i>												
Fjordcruise/-safari (turistbåt eller RIB)	2	4	3	6	14	19	29	23	100	5,56	(124)	
Guidede aktiviteter på/ved vann	2	1	1	6	5	8	11	66	100	5,34	(113)	
Utleie av båt, kano, kajakk	1	2	1	4	4	12	13	63	100	5,63	(116)	
Fiskemuligheter i ferskvann	1	1	0	4	7	4	6	77	100	5,26	(115)	
Fiskemuligheter i fjorden	1	1	2	4	4	9	8	72	100	5,36	(116)	
<i>Geirangerfjordområdet:</i>												
Fjordcruise/-safari (turistbåt eller RIB)	0	0	2	10	23	28	25	12	100	5,93	(189)	
Guidede aktiviteter på/ved vann	0	0	2	7	10	10	10	62	100	5,73	(177)	
Utleie av båt, kano, kajakk	0	0	3	5	5	4	3	80	100	5,68	(169)	
Fiskemuligheter i ferskvann	0	0	1	3	1	3	1	90	100	5,85	(166)	
Fiskemuligheter i fjorden	1	4	3	6	9	9	3	66	100	6,18	(175)	

3.4.3 Deltakelse i og vurdering av andre aktiviteter (sport og kultur)

Kun relativt små andeler deltar i ulike former for sportsaktiviteter, vesentlig i form av turmarsjer og dernest trenings-/ joggeturer (jf. tabell 3.24):

Tabell 3.24 Hvilke av de følgende sports- og treningsaktiviteter tok du del i under ditt besøk? Prosent av alle besøkende og av dem som utførte treningsaktiviteter (TA).

	<i>Nærøyfjordområdet</i>		<i>Geirangerfjordområdet</i>	
	Alle (N=304)	TA (N=39)	Alle (N=343)	TA (N=32)
Trenings-/ joggeturer	4	31	3	38
Turmarsjer	10	77	6	69
Motbakkeløp	1	8	1	13
Andre løp	1	5	0	3
Sportsfestivaler	0	0	0	3
Andre trenings-/idrettsaktiviteter	1	10	1	16

Høyere andeler deltar i ulike former for kultur- og omvisningsaktiviteter (KOA), og da spesielt i form av besøk på museer og kulturhistoriske steder (jf. tabell 3.25). Disse mer spesifikke kulturaktivitetene er mest utbredt i Nærøyfjorden:

Tabell 3.25 Hvilke av de følgende kultur- og omvisningsaktiviteter tok du del i under ditt besøk? Prosent av alle besøkende og av dem som deltok på kultur- og omvisningsaktiviteter (KOA).

	Nærøyfjordområdet		Geirangerfjordområdet	
	Alle (N=304)	KOA (N=140)	Alle (N=343)	KOA (N=104)
Omvisning/ historiefortelling med lokal guide	14	30	10	33
Besøk på kunstgalleri	11	24	6	18
Besøk på museer/ kulturhistoriske steder	39	84	23	77
Guidet tur med omvisning på historiske steder	10	21	4	14
Lokale fortellinger om hverdagslivet i området	8	16	6	21
Tur med naturguide/naturveileder	5	11	4	13
Andre aktiviteter av denne typen	5	11	6	18

På spørsmål om tilfredshet med ulike informasjons-, kunst- og kulturtilbud (3.26), er det gjennomgående høy grad av tilfredshet med de ulike tilbudene. Informasjonen om områdets verdensarvstatus rangeres noe høyere i Geirangerfjordområdet enn i Nærøyfjordområdet, mens lokalmatfestivaler rangeres noe høyere i Nærøyfjordområdet.

Tabell 3.26 Grad av tilfredshet med ulike informasjons-, kunst- og kulturtilbud. Prosent

	Svært lite tilfreds						Svært tilfreds (7)	Vet ikke	Sum	Gjennomsnitt	(N)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)					
<i>Nærøyfjordområdet:</i>											
Informasjon om områdets verdensarvstatus	1	3	4	17	25	22	20	8	100	5,29	(148)
Kunstgallerier og museer	0	1	4	11	27	17	22	18	100	5,48	(147)
Guidede kulturaktiviteter	0	1	3	7	14	12	9	54	100	5,30	(139)
Lokalmatfestivaler	0	1	2	8	10	13	10	56	100	5,38	(149)
Markeder/martnader	0	1	4	11	20	22	14	28	100	5,40	(153)
<i>Geirangerfjordområdet:</i>											
Informasjon om områdets verdensarvstatus	0	1	6	10	27	23	28	5	100	5,58	(121)
Kunstgallerier og museer	1	0	5	10	17	23	18	26	100	5,46	(111)
Guidede kulturaktiviteter	0	0	5	10	7	14	11	53	100	5,32	(113)
Lokalmatfestivaler	1	1	6	7	11	6	9	60	100	5,00	(150)
Markeder/martnader	0	1	2	14	14	15	13	41	100	5,33	(152)

Når det gjelder opplevelser og aktiviteter knyttet til lokal mat, dreier det seg i stor grad om at man har spist lokal mat som besøkende, dernest at man har besøkt lokale matmarkeder (tabell 3.27). Noen har også lært noe om lokal matproduksjon/ -tilberedning.

Tabell 3.27 Hvilke av de følgende aktiviteter knyttet til lokal mat tok du del i under ditt besøk? Prosent av alle besøkende og av dem som deltok på aktiviteter knyttet til lokal mat (LOM).

	Nærøysfjordområdet		Geirangerfjordområdet	
	Alle (N=304)	LOM (N=144)	Alle (N=343)	LOM (N=144)
Spiste lokal mat	42	90	35	83
Lærte om lokal matproduksjon/-tilbereding	10	22	8	17
Deltok på lokalmatfestival	4	9	1	3
Besøkte lokalt marked	18	38	16	35
Andre aktiviteter av denne typen	5	11	6	12

I underkant av 10 prosent av de besøkende besøkte gård/støl med lokalmatproduksjon (tabell 3.28).

Tabell 3.28 Hvilke av de følgende aktiviteter knyttet til gårds-/stølsbesøk tok du del i under ditt besøk? Prosent av alle besøkende og av dem som deltok på aktiviteter knyttet til gårds-/stølsbesøk (GSA).

	Nærøysfjordområdet		Geirangerfjordområdet	
	Alle (N=304)	GSA (N=42)	Alle (N=343)	GSA (N=43)
Besøkte gård/støl med lokalmatproduksjon	9	67	8	60
Besøkte gård/støl med husdyr	1	10	6	51
Overnattet på gård/støl	2	14	1	12
Andre aktiviteter av denne typen	6	45	1	7

Svært få av de besøkende har deltatt på andre typer arrangement som konserter, andre typer festivaler mv. (3.29).

Tabell 3.29 Hvilke av de følgende konserter, festivaler og liknende arrangementer tok du del i under ditt besøk? Prosent.

	Nærøysfjord- området	Geirangerfjord- området
	Alle (N=304)	Alle (N=343)
Konserter/festivaler med hovedvekt på tradisjonell musikk/lokale artister	3	1
Konserter/festivaler med tilreisende artister	1	1
Dansetilstelninger	1	0
Historiearrangement	3	1
Litteraturarrangement	1	0
Andre kulturfestivaler og -arrangement	2	0

De aller fleste respondentene sier seg enig i at aktivitetstilbudet er godt i verdensarvområdet som de besøkte, og den samme positive vurderingen er i enda større grad uttrykt når det gjelder aktivitetene som man deltok i. Svarmønstrene er stort sett sammenfallende i Nærøyfjordområdet og Geirangerfjordområdet, men det er likevel noe høyere andeler «vet ikke» i Geirangerfjordområdet.

Tabell 3.30 Hvor enig eller uenig er du i følgende utsagn? Prosent

	Svært uenig (1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	Svært enig (7)	Vet ikke	Sum	Gjennomsnitt	(N)
<i>Nærøyfjordområdet:</i>											
Aktivitetstilbudet i området er generelt godt	0	2	2	9	26	28	22	12	100	5,61	(301)
Kvaliteten på aktivitetene jeg deltok på, var god	0	0	2	5	24	27	26	16	100	5,81	(294)
<i>Geirangerfjordområdet:</i>											
Aktivitetstilbudet i området er generelt godt	0	1	2	8	23	23	22	21	100	5,67	(334)
Kvaliteten på aktivitetene jeg deltok på, var god	0	1	1	8	17	20	31	23	100	5,91	(329)

3.5 Oppsummering nettbasert undersøkelse

Det er generelt sett svært sammenfallende oppfatninger av natur-/landskapselementenes og de menneskeskapte elementenes betydning for turistenes opplevelse av de to verdensarvområdene:

Natur- og landskapselementene tillegges gjennomgående stor betydning i både Nærøyfjorden og Geiranger. I de besøkendes øyne er det særlig fjord- og fjellandskapet som karakteriserer de to verdensarvområdene, mens enkeltelementer som strendene langs fjorden eller grottene er mindre iøynefallende sammenliknet med andre naturinntrykk.

Menneskeskapte elementer er også av gjennomgående stor betydning for turistopplevelsen av de to områdene, om enn noe mindre enn landskapsopplevelsen. Kulturlandskapet har størst betydning, mens den visuelle opplevelsen av cruiseskip er noe lavere.

Helhetsinntrykket av byggestil og estetikk er også positivt (oppfatningen av kommersielle reklameskilt er imidlertid litt mer varierende).

Når det gjelder graden av tilfredshet med trafikkforholdene er det en viss ulikhet mellom de to områdene. I begge områdene er trafikken i sentrum, parkeringsforholdene i sentrum samt trengsel og køer i disse områdene ansett som noe mindre tilfredsstillende, og spesielt gjelder det Geiranger. Tilretteleggingen for gående og syklende anses også som bedre i Nærøyfjorden enn i Geiranger. Også når det gjelder vurderingene av forurensning og støy kommer Geiranger noe dårligere ut enn Nærøyfjorden. Tryggheten ved aktiviteter på land og på fjorden anses derimot som meget høy i begge områdene.

Geirangerfjorden verdensarvområde scorer høyest på informasjon om verdensarven, noe som trolig har sammenheng med høy tilfredshet med Norsk fjordsenter Geiranger.

Totalinntrykket er også at turistene er godt tilfreds med turisttilbudene i begge fjordområdene, og særlig turistinformasjonen lokalt, overnattingstilbudene, turistvertenes serviceinnstilling er verdsatt. Prisnivået er det imidlertid en lavere grad av tilfredshet med.

I begge områdene er det mange som opplever å ha god kontakt med lokalbefolkningen og ikke minst er mange svært godt tilfredse med de to verdensarvområdenes generelle atmosfære og autenticitet (ekthet). Det er også en viss andel av de besøkende som kunne tenke seg å bidra med eget arbeid for å ivareta verdensarven.

Del 2: Analyse av verdiskaping i verdensarvområdene

1 Problemstilling og metode

1.1 Hovedmål

Hovedmålet med denne analysen er å anslå økonomiske effekter av turismen i verdensarvområdene Nærøyfjord og Geiranger, i form av omsetning, verdiskaping og sysselsetting i kommunene Aurland, Stranda og Norddal.

Det gis også anslag på hvor mye av omsetning og verdiskaping som kan tilknyttes områdenes verdensarvstatus.

I tillegg drøfter analysen også økonomiske effekter av verdensarvstatusen i Nærøyfjordområdet i kommunene Vik, Lærdal og Voss.

1.2 Hovedtrekk i datagrunnlag og metode

1.2.1 Ingen fasit

I utgangspunktet kan vi avgrense turismeskapt omsetning, sysselsetting og verdiskaping til følgende typer av næringer:

- Overnatting
- Servering (inkludert kiosker og gatekjøkken)
- Transport
- Varehandel (detaljhandel inkludert bensin)
- Aktiviteter og opplevelser, diverse turistrettede tjenester

Det finnes ikke noen fasit eller noen statistikk man uten videre kan slå opp i og finne tall for hvor mye turismen medfører av verdiskaping – med mindre det er gjort egne undersøkelser tidligere i vedkommende område man er interessert i. Tilgangen på data varierer også fra sted til sted og er ikke noe som nødvendigvis produseres kontinuerlig. Når datagrunnlaget varierer over tid er det også vanskelig å kunne sammenlikne tall fra beregninger foretatt på ulike tidspunkter.

TØIs mange tidligere studier av turismerelatert omsetning, verdiskaping etc innenfor ulike geografiske områder i Norge viser at slike beregninger ofte har karakter av et puslespill med biter som i utgangspunktet ikke passer sammen.

De to vanligste beregningsmetodene tar utgangspunkt i henholdsvis data om tilbudssiden (produsentene) og data om etterspørselssiden (turistene). Data fra produksjonssiden er registerdata som omfatter salg til både lokale og besøkende, mens data fra etterspørselssiden er basert på utvalgsundersøkelser som er beheftet med til dels betydelig usikkerhet.

Tilbudssidetilnærmingen innebærer å anvende omsetningsdata fra de ulike bransjene som leverer varer og tjenester til turister. Noen bransjer leverer i hovedsak sine produkter til turister (overnatting, servering, suvenirsalg, opplevelser), mens andre viktige bransjer selger til både turister og andre (varehandel, bensinsalg etc). Omsetningstall må altså «renskes» for

omsetning til ikke-turister. Et hovedpoeng med bransjedataene er at de setter rammer for maksimalt turistforbruk. Det forbruket vi beregner ut fra etterspørselssiden fratrukket merverdiavgift (som jo ligger inne i de beløpene turistene oppgir at de har brukt) kan jo ikke overstige faktisk total omsetning – i for eksempel detaljhandel.

Etterspørselstilnærmingen går ut på å forsøke å beregne hvor mye turistene legger igjen av penger i de respektive områdene og hvordan dette fordeler seg på ulike typer av varer og tjenester. Dette betinger gode og nøyaktige data om antall besøkende og deres forbruksmønster. Spørreundersøkelsene blant turistene i de respektive områdene sommeren 2015 omfatter brukbare data om forbruk per besøkende, men gir ikke utfyllende svar på hvor mange besøkende – overnattende og dagsbesøkende/gjennomreisende – det faktisk er i hvert område. Dette må beregnes ut fra andre kilder (overnattingsstatistikk, veitrafikkdata, cruisetrafikk, trafikk med Flåmsbana etc).

Ingen av disse innfallsvinklene fører hver for seg fram til sikre nok estimater, men de kompletterer hverandre tilstrekkelig til at vi kan få et brukbart bilde av turistrelatert omsetning, verdiskaping og sysselsetting. Det er altså nødvendig med en kombinasjon av forbruksdata (herunder besøks- og overnattingstall) og bransjedata.

Bransjedataene bidrar videre til beregning av verdiskaping (formulert som lønn pluss eierinntekt) og sysselsetting (normtall for omsetning per sysselsatt).

1.2.2 Data fra relaterte prosjekter som RFF Vestlandet finansierer

To forskningsprosjekter finansiert av RFF Vestlandet – med Transportøkonomisk institutt som forskningspartner – har vært inne i bildet med tanke på felles utnyttelse av data. Begge omfatter datainnsamling på destinasjoner innen Fjord-Norge, og begge prosjektene hadde i utgangspunktet relevans til dette prosjektet.

TOURISM ELASTICITIES (prosjekteier Fjord Norge AS, prosjektledelse Vestlandsforskning) fokuserer på betydningen av feriebudsjetter, forbruksønsker, forbruksbarrierer og faktorer bak oppholdstid på destinasjonen. Hva kunne turistene tenke seg å bruke penger på, hva avgjør pengebruken på bestemte destinasjoner? Data ble samlet inn sommeren 2016, hovedsakelig i Bergen sentrum og på Flesland, mens noe er samlet inn i Kristiansand og noe på fergestrekningene Opedal – Lavik og Hella – Vangsnes. Dataene gir brukbare forbruksestimater for turister på Vestlandet, men kan etter vår vurdering ikke anvendes sammen med forbruksdataene fra verdensarvprosjektet.

SUSTAINABLE CRUISES – (prosjektledelse Vestlandsforskning) ble etter diverse forsinkelser og omorganisering først igangsatt i 2016. Datainnsamling om forbruk blant cruiseturister i Bergen ble gjennomført sommeren 2017, og ville dermed uansett ikke vært aktuelle.

2 Etterspørselssiden

2.1 Hovedtrekk i datagrunnlag

Forbruksdata

Beregninger av turistenes forbruk baseres i hovedsak på forbrukstall fra feltundersøkelsen sommeren 2015. Undersøkelsen omfatter blant annet spørsmål som belyser turistenes bruk av tilbudene i områdene og hva de legger igjen av penger. Spesielt gjelder dette data om

- Overnattingssted /overnattingsmåte
- Hvilke attraksjoner/opplevelser man besøker/opplever under oppholdet
- Forbruk i områdene etter kategorier utgifter

Denne undersøkelsen omfatter norske og utenlandske turister, inkludert cruiseturister. Innsamlingen omfatter i alt 1 076 skjemaer fra besøkende i Aurland (Aurland, Flåm, Gudvangen/Stalheim), herav 128 cruisepassasjerer, og 1 394 skjemaer fra besøkende i Geirangerområdet (Geiranger, Eidsdal, Linge), herav 290 cruisepassasjerer. I tillegg ble det samlet inn 350 skjemaer i Vik kommune (fergeleiet Vangsnes) og 384 i Lærdal (Lærdal sentrum).

Datainnsamlingen sommeren 2015 er nærmere beskrevet i kapittel 2 (del 1) i denne rapporten.

Besøkstall

Forbruksdataene for hver enkelt besøkende multipliseres med tall for antall besøkende – dette gir totalt turismerelatert forbruk. Vi har kunnet beregne besøkstall for Aurland og Stranda/Norrdal kommuner. Besøkstall i andre kommuner relatert til besøk i verdensarvområdene har vi kunnet beregne for Lærdal, men ikke for Vik og Voss kommuner.

Overnattingstall og omsetning i overnattingsnæringen

I dette kapitlet beregnes kun overnattingstall for kommersielle overnattingsbedrifter i kommunene Aurland, Lærdal, Stranda og Norrdal.

Kostnader til overnatting var utelatt i de stedvise forbruksundersøkelsene, fordi en stor andel av de besøkende overnatter andre steder enn i de respektive områdene. Omsetning knyttet til overnatting beregnes derfor kun sett fra tilbudssiden (kapittel 3), med basis i SSBs tall for losjiovernetning i hoteller og virksomhets- og foretaksregisterets regnskapsdata for overnattingsbedrifter.

2.2 Forbruksdataene fra survey sommeren 2015

2.2.1 Forbruksundersøkelse andre varer og tjenester

Forbruksundersøkelsene dekker varer og tjenester som antas å være noe turistene konsumerer under oppholdet på de respektive stedene. Spørsmålet var formulert slik:

«Kan du anslå hvor mye penger du og ditt reisefølge kommer til å bruke i dette området i dag på ulike formål (i norske kroner)?»

Spørsmålet var todelt, for det første ble det for hver utgiftskategori spurt om beløp man hadde brukt på stedet «hittil i dag», for det andre ble det spurt om hvilket beløp man regnet med å bruke senere samme dag på hver type utgift⁸.

Spørsmålsstillingene varierte litt fra sted til sted etter hva som var relevant/ikke relevant å spørre om. Hvilke typer av forbruk det ble spurt om hvert sted er vist i tabellen nedenfor.

Tabell 2.1 Oversikt over hvilke forbrukskategorier som er spesifisert i spørreskjemaet de ulike intervjustedene.

Besøkende norske og utenlandske turister eksklusive cruisepassasjerer				Cruisepassasjerer i Flåm og Geiranger
Nærøysfjorden	Vik	Lærdal	Geirangerområdet	
Alle: Kafe, restaurant, gatekjøkken etc, mat og drikke i dagligvarebutikk, kiosk etc, suvenirer, klær, andre bruksting				
Bensin og andre varer på bensinstasjon				Organisert utflykt, betalt ombord
Fjordcruise eller fergetur			Fjordcruise eller fergetur	Organisert tur med buss/tog/båt, kjøpt i land
Andre utflukter med guide				Annen organisert tur kjøpt i land
Andre aktiviteter (museum, kajakk, sykkelie etc)		Annet (museum, fjordcruise etc)	Andre aktiviteter (museum, kajakk, sykkelie etc)	
Tur med Flåmsbanen	Ferge over Sognefjorden		Forbruk lokale fergeturer i dag	

2.2.2 Utfylling av skjemaet og tolkning av resultater

I forbruksspørsmålene ble respondentene bedt om å fylle ut beløp for alle kategorier, det vil si å også skrive 0 hvis ingen utgift på vedkommende kategori.

En del respondenter har ikke fylt ut spørsmålene om forbruk, det vil si ikke fylt ut beløp på noen av forbrukskategoriene. Disse regner vi da ikke med i beregningene. Alle forbrukstall beregnes ut fra de som har svart på minst en forbrukskategori, enten «hittil i dag» eller «senere i dag».

Et problem er at mange fyller ut beløp på enkelte kategorier, men svarer blankt på enkelte (eller alle) av de øvrige kategoriene. Da får vi et tolkningsproblem. Betyr blankt da at de ikke har hatt noe forbruk, eller betyr det at de ikke vet eller ikke husker?

I første runde av analysen (Dybedal og Haukeland: TØI arbeidsdokument 50948, 1. versjon) gjorde vi den forenkling at vi kun regnet ut gjennomsnittet for hver enkelt forbrukskategori for dem som hadde oppgitt et beløp (inkludert null). Deretter summerte

⁸ Forbruksdata er alltid vanskelig å kartlegge, blant annet kan oppfatningen av «det området man er i» variere. Bruken av betalingskort har i stor grad eliminert veksling til norsk valuta, og gjør det vanskeligere å memorere eksakte utgifter hvis man ikke tar vare på alle kvitteringer, men faktisk også lettere dersom man har disse for hånden. Derimot kan det være vanskelig å gi pålitelige anslag på antatt forbruk resten av dagen.

vi gjennomsnittlig utgift per person i hver av forbrukskategoriene. Dermed overestimerte vi sannsynligvis forbruket fordi vi så bort fra alle blanke svar, det vil si at vi ikke tolket blanke som null men som ubesvart.

Et alternativ er å betrakte blanke kategorier som null forbruk, dersom noen av de øvrige kategoriene – enten under «forbruk hittil i dag» eller under «antatt forbruk senere i dag» - er fylt ut. Dette kan medføre at de totale forbruksutgiftene kan bli underestimert, fordi blank rubrikk også kan bety at respondenten ikke husker hvilket beløp man har brukt eller ikke kan si noe om hvilket beløp man kommer til å bruke.

Utslagene kan bli relativt store. For Aurland finner vi for eksempel et forbruk per person per besøk på 974 kroner ved den første metoden (ikke regne med blanke). Ved å regne ut fra det andre alternativet over (minst en utgiftspost i enten «forbruk hittil» eller i «forventet forbruk» utfylt og blanke lik null), finner vi et gjennomsnittlig forbruk på «bare» 535 kroner.

Tilsvarende forskjeller i resultat etter hvilken metode som er anvendt finner vi også i de andre områdene og for cruisepassasjerer.

2.3 Hovedresultater forbruksdata

2.3.1 Hovedtall for forbruk

Ut fra ovenstående diskusjon og valg av alternativ 2 (blanke svar på enkeltposter = null forbruk) har vi beregnet tall for samlet forbruk i de ulike områdene som vist i tabellen nedenfor. Det understrekes at disse tallene ikke omfatter turistenes kostnader til overnatting, verken i de aktuelle områdene eller i andre områder.

Tabell 2.2 *Turisters forbruk i de aktuelle områdene. Sommeren 2015. Norske kroner.*

	Forbruk hittil i dag	Forventet forbruk resten av dagen	Sum forbruk i området		
			Totalt	Nordmenn	Utlendinger
Nærøyfjordområdet eksklusive cruisepassasjerer	404	131	535	434	578
Geirangerområdet eksklusive cruisepassasjerer	390	160	550	462	578
Cruisepassasjerer Flåm	441	52	492	-	492
Cruisepassasjerer Geiranger	411	69	480	-	480
Vik (ingen cruisepassasjerer)	213	109	321	271	408
Lærdal (ingen cruisepassasjerer)	288	118	406	355	447

Forbruket blant «vanlige» turister i løpet av dagen (tiden de oppholder seg på stedet) er beregnet til ca 535 - 550 kroner i Nærøyfjordområdet og i Geiranger. Besøkende i Lærdal bruker noe mindre (ca 406 kr), mens det er betydelig lavere i Vik (321 kr), noe som har sammenheng med større andel gjennomfartstrafikk og at 85 prosent av de besøkende oppholder seg i Vik mindre enn 2 timer.

Det er relativt klare forskjeller i forbruk mellom norske og utenlandske besøkende, spesielt i Vik. Dette kan ha sammenheng med at norske besøkende (de som har et forbruk større enn null på stedet) i større grad er på gjennomreisende enn det utlendingene er, og at de har kortere oppholdstid på stedet.

Blant cruisepassasjerene finner vi et snittforbruk på om lag 500 kr i både i Flåm og i Geiranger.

2.3.2 Forbruk etter kategori vare/tjeneste

I beregningene av totalt turistkonsum de ulike stedene vil vi skille mellom cruisepassasjerer og andre besøkende. Tall for henholdsvis nordmenns og utlendinger forbruk på de respektive stedene etter utgiftskategorier er vist i vedlegg.

Cruiseturistenes forbruk er i hovedsak konsentrert om tre områder – suvenirer (og annen shopping), utflukter kjøpt om bord og utflukter/opplevelser kjøpt på egenhånd i land. Dette utgjør 72 prosent i Flåm og 71 prosent i Geiranger.

Tabell 2.3 Forbruk per person gjeldende dag på stedet man besøker, etter forbrukskategori og område. Cruiseturister. Norske kroner.

	Nærøyfjorden		Geiranger	
	Kr	prosent	Kr	prosent
Forbruk dag på kafé, restaurant, gatekjøkken	46	9,3	51	10,7
Forbruk i dagligvarebutikk, kiosk	16	3,3	16	3,3
Forbruk suvenirer, klær, andre bruksting	99	20,0	102	21,2
Forbruk guidet tur kjøpt ombord	152	30,9	144	29,9
Forbruk guidet tur (båt, tog, buss) kjøpt på egen hånd i land	103	20,9	95	19,8
Forbruk annen type guidet tur	26	5,4	24	5,1
Forbruk andre aktiviteter (museum, padling, sykkelreise etc)	50	10,2	48	10,1
Sum	492	100,0	480	100
N (antall respondenter i materialet)	98		189	

Det er spesielt interessant at andelen brukt til utflukter kjøpt på egenhånd i land er relativt høy sammenliknet med andelen brukt til utflukter kjøpt om bord (som i regelen er dobbelt så dyre). Begge steder utgjør aktiviteter kjøpt på egenhånd i land 25 prosent, mens utflukter kjøpt om bord utgjør 30 prosent.

Blant **besøkende som ikke er cruiseturister** finner vi naturlig nok et litt annet forbruksmønster (tabell 2.4).

I Geiranger, Lærdal og Vik utgjør utgifter til servering, dagligvarer (inkludert kiosker) og bensin til sammen om lag to tredeler av forbruket. Servering utgjør om lag 30 prosent i disse tre områdene, mens utgifter til ulike typer utflukter og aktiviteter utgjør om lag 20 prosent i Geiranger, 6 prosent i Vik og 9 prosent i Lærdal. I tillegg kommer utgifter til lokale ferger (Linge-Eidsdal, Vangsnæs – Hella og Fodnes-Mannheller). I Nærøyfjordområdet slår Flåmsbanen relativt kraftig ut med ca 23 prosent av det gjennomsnittlige forbruket per besøkende. Utgifter til servering, dagligvarer og bensin utgjør her om lag 44 prosent.

Målt i kroner utgjør utgifter til servering, mat- og kioskarer og bensin om lag 240 kr i Nærøyfjordområdet, ca 330 kroner i Geirangerområdet, 280 kr i Lærdal og ca 225 kroner i Vik (tabell 2.4).

Tabell 2.4 Oppgitt gjennomsnittlig forbruk per person gjeldende dag på stedet man besøker, etter forbrukskategori og område. Besøkende utenom cruiseturister. Norske kroner.

	Nærøy- fjorden	Geiranger- området	Lærdal	Vik
Forbruk kafé, restaurant, gatekjøkken	118	159	114	95
Forbruk i dagligvarebutikk, kiosk	65	69	80	55
Forbruk suvenirer, klær, andre bruksting	50	70	35	25
Forbruk bensin og andre varer på bensinstasjon	55	112	78	74
Forbruk Flåmsbanen	123	-	29	-
Forbruk fjordcruise eller fergetur	88	80	34	-
Forbruk lokale fergeturer	-	37	-	55
Forbruk andre utflukter med guide	11	9	8	5
Forbruk andre aktiviteter (museum, kajakk, etc)	25	15	28	12
Sum forbruk	535	550	406	321

2.3.3 Forbruket etter oppholdstid – mulige skjevheter?

Det ligger en mulig utvalgsskjevhet i det at jo lenger man oppholder seg på stedet, jo større er sannsynligheten for å bli spurt om å være med i en undersøkelse. I utgangspunktet («a priori») har vi antatt at turistens forbruk på stedet er høyere jo lenger man oppholder seg på stedet, og at forbruket totalt sett kan bli overestimert dersom de som oppholder seg lengst på stedet er overrepresenterte i materialet. Vi har imidlertid små muligheter for å kunne korrigere for slike eventuelle skjevheter.

Tabell 2.5 Totalt forbruk under besøket, etter oppholdstid på stedet og område. Besøkende utenom cruiseturister. Forbruk i kroner.

	Nærøyfjorden		Geirangerområdet		Lærdal		Vik	
	andel svar	Samlet forbruk	andel svar	Samlet forbruk	andel svar	Samlet forbruk	andel svar	Samlet forbruk
0-2 timer	38,6	438	31,0	522	38,1	404	25,9	342
2-5 timer	18,0	517	18,0	475	11,6	461	2,7	153
dagsbesøk > 5 timer	7,4	581	11,0	663	4,4	270	1,7	371
Overnatter her ⁹	36,0	666	40,0	581	45,9	421	12,9	262
Sum	100,0	535	100,0	550	100,0	406	43,2	321
Antall respondenter	813		917		294		127	

Tabell 2.5 viser at forbruket øker med oppholdstid i Nærøyfjordområdet, men dette gjelder ikke for de øvrige områdene. Dette svekker for så vidt mulighetene for at utvalgsskjevheter

⁹ Forbruket til overnattende besøket omfatter ikke utgifter til overnatting.

gir overestimert forbruk, men vi har som nevnt ingen muligheter for å vurdere hvordan estimert forbruk avviker fra «sant» forbruk når vi ser på etterspørselssiden isolert.

2.4 Overnattingstall

2.4.1 Metode og datagrunnlag

Statistisk sentralbyrå sine overnattingstall for hoteller og for hyttegrender/camping (hentet fra www.statistikknett.no) kan danne et utgangspunkt for beregning av antallet turister som overnatter i de respektive områdene. Overnattingsstatistikken har noen mangler/svakheter. Den er ikke heldekkende, noen foretak faller utenfor fordi har en annen næringskode (med overnatting som binæring). Vandrerrhjem er ikke med i hotellstatistikken (egen statistikk på nasjonalt nivå). For det andre er en del kommuner slått sammen i statistikken. Lærdal er slått sammen med Aurland, Vik med Balestrand og Leikanger, dessuten er Stranda og Norddal kommuner slått sammen.

Vi kan imidlertid sette sammen et brukbart bilde ved å supplere SSB-statistikken med bedriftsoversikter fra bedrifts- og foretaksregisteret – omsetning, sysselsetting, verdiskaping for de bedriftene som har regnskapsplikt (AS-er) – samt informasjon om overnattingstilbudet fra internett

Vi kan også sammenholde overnattingsdataene med resultatene fra kartleggingen av overnattingsmåte og overnattingssted fra feltundersøkelsene, det vil si andelen av de besøkende som oppgir at de overnatter i de respektive områdene i forbindelse med oppholdet.

2.4.2 Nærøysfjorden og Lærdal

Antall bedrifter i Aurland og Lærdal

Gjennom Virksomhets- og foretaksregisteret, direkte kontakt med bedrifter per telefon og gjennomgang av web-sider for overnattingsforetakene, har vi identifisert i alt 24 aktive overnattingsforetak i Aurland kommune og ni i Lærdal kommune (tabell 2.6).

Tabell 2.6 Antall overnattingsforetak i Aurland og Lærdal, etter kategori/næringskode. 2015.

	Aurland kommune					Lærdal kommune
	Totalt Aurland	Flåm	Aurland	Gudvangen	Andre steder	
Drift av hoteller, pensjonater og moteller	7	2	3	1	1	4
Drift av ferieleiligheter (hovednæring)	6	1	4	1		1
Drift av ferieleiligheter (binæring)	5	2	3			
Drift av campingplasser	4		2	2		4
Drift av campingplass/Vandrerrhjem	1	1				
Annen overnatting	1		1			
Sum	24	6	13	4	1	9

Overnattings- og losjinntektsdata hoteller

I SSBs overnattingsstatistikk er det oppgitt at det på de meste var 11 åpne hotellbedrifter i Aurland og Lærdal til sammen (juli og august). Sju av disse er bedrifter i Aurland kommune¹⁰ og fire ligger i Lærdal¹¹. De sju bedriftene i Aurland kommune fordeler seg lokalt med 3 i Aurland, 1 i Gudvangen, 2 i Flåm, samt Uppsete Fjellstove (Myrdal).

Dette stemmer godt overens med antallet hotellbedrifter (næringskode 55101) i virksomhets- og foretaksregisteret. Disse bedriftene tilbød til sammen ca 1170 senger på det meste i 2015.

Til sammen hadde disse bedriftene om lag 120 000 overnattinger i 2015, herav 113 000 fritidbetingede overnattinger. Utlendinger sto for ca 70 prosent av overnattingene.

For å fordele overnattingene på henholdsvis Aurland og Lærdal kommuner, anvender vi antall hotellsenger i 2015 i Aurland (beregnet til 730) og i Lærdal (440) som fordelingsnøkkel.

Dette gir om lag 75 000 overnattinger i Aurland og 45 000 i Lærdal i 2015.

Camping, hyttegrender, leiligheter

Denne sektoren er noe mer uoversiktlig og overnattingsstatistikken er noe mer mangelfull enn hotellstatistikken, fordi små bedrifter (færre enn 10 sengeplasser eller færre enn 30 oppstillingsplasser for telt/vogn/bobil) ikke kommer med.

Oversikten fra VOF for 2015 viser i alt 11 foretak i Aurland kommune innen næringskode 55.202 «Drift av ferieleiligheter», som også dekker hytter. Seks foretak har dette som hovednæring, mens fem foretak – hovedsakelig med landbruk som hovednæring – har drift av hytter og rom som binæring.

Det er videre fire foretak med hovednæring innen 55.300 «Drift av campingplasser», inkludert Flåm camping og vandrarheim. Alle disse har hytter/rom.

Til sammen har disse 15 foretakene hytter/leiligheter/rom med om lag 540 senger (kilde: Info fra bedriftene via eier eller hjemmesider på internett)

I Lærdal kommune finner vi ett foretak innen drift av ferieleiligheter og fire innen drift av campingplasser. Plassene er gjennomgående større enn i Aurland, til sammen har disse fem foretakene ca 460 senger.

SSB overnattingsstatistikk for camping og hyttegrender viser følgende tall for Aurland og Lærdal til sammen:

Tabell 2.7 Camping og hyttegrend. Antall overnattinger 2015 etter kategori (kilde: SSB overnattingsstatistikk). Aurland og Lærdal kommuner.

Hytte (inkl leiligheter etc)	56 358
Sesongcamping	471
Telt/Campingvogn	19 285
Bobil	19 570
Sum	95 684

¹⁰ Fretheim, Flåmsbrygga, Vangsgården, Heimly, Østerbø Fjellstove, Uppsete Fjellstove, Gudvangen Fjordtelt/motell

¹¹ Lindstrøm, Lærdal hotell, Grandane, Sanden pensjonat og handel

Ut fra kriteriene for statistikkplikt skulle det være kun 2 foretak med ca 15 senger til sammen som ikke er med i statistikkgrunnlaget. Et overnattingstall på 56 358 i hytter, rom og leiligheter innebærer at hver seng er belagt 57 døgn per sesong. Dersom vi videre antar at to av tre senger i hver boenhet i gjennomsnitt benyttes per natt, finner vi at hver enhet er belagt 85 døgn i året, noe som intuitivt høres rimelig ut. Totalt stipulerer vi antall overnattinger til ca 60 000. Ut fra antall senger, fordeles hytte- og leilighetsovernattingene med 32 400 på Aurland og 27 600 på Lærdal.

Når det gjelder campingovernattinger, har vi derimot ingen oversikt over hvor mange av de i alt 11 plassene i Aurland og Lærdal som kan være utelatt fra statistikken. Erfaringstall fra TØIs tidligere nasjonale og regionale analyser av overnattinger angitt et påslag på 20-25 prosent på campingstatistikkens tall. Ut fra statistikkens tall på snaut 40 000 overnattinger i 2015 anslår vi et samlet overnattingstall på 50 000. De fire plassene i Lærdal er relativt store og har sannsynligvis like mange overnattinger som de fem i Aurland. Det vil si at vi antar om lag 25 000 campingovernattinger i 2015 i hver av de to kommunene.

2.4.3 Vik

I hotell- og campingstatistikken er Vik slått sammen med Balestrand og Leikanger kommuner. Virksomhets- og foretaksregisteret (VOF) viser at det i Vik er følgende overnattingsbedrifter registrert:

- To hotellbedrifter (Blix, Frøys hus)
- Tre foretak med utleie av ferieleiligheter/hytter som binæring (to landbruksbedrifter, en serveringsbedrift), samt to foretak med overnatting i hytter/leiligheter uten reiselivsrelatert næringskode for hovednæring eller binæring
- ett foretak med overnatting i leiligheter, med hovednæring butikkhandel
- Tre campingforetak (Vik, Solvang, Fjærestad)
- Fire landbruksforetak med camping som binæring

Det er i dette prosjektet ikke beregnet antall kommersielle overnattinger for Vik kommune i 2015.

2.4.4 Geirangerområdet

Antall bedrifter i Stranda og Norddal

Gjennom Virksomhets- og foretaksregisteret, direkte kontakt med bedrifter per telefon og gjennomgang av web-sider for overnattingsforetakene, har vi identifisert i alt 23 aktive overnattingsforetak i Stranda kommune og 23 i Norddal kommune (tabell 2.8).

Tabell 2.8 Antall registrerte overnattingsforetak i Aurland og Lærdal, etter kategori/næringskode. 2015.

	Stranda kommune					Norddal kommune
	Totalt Stranda	Geiranger	Hellesylt	Stranda	Andre steder	
Drift av hoteller, pensjonater og moteller	7	5	1	1		2
Drift av ferieleiligheter (hovednæring)	2	2				3
Drift av ferieleiligheter (binæring)						4
Drift av campingplasser hovednæring	13	9	2	2		10
Drift av campingplass binæring						3
Vandrerrhjem	1		1			1
Sum	23	16	4	3		23

Overnattings- og losjinntektsdata hoteller

Overnattingsstatistikken for 2015 viser at det på det meste var åtte åpne hotellbedrifter (inkludert motell etc) i Stranda og Norddal, med til sammen 991 senger. Gjennomgang av virksomhets- og foretaksregisteret for 2015 viser ni bedrifter, herav sju i Stranda kommune (fem i Geiranger, en i Hellesylt og en i Stranda tettsted) og to i Norddal kommune.

De to bedriftene i Norddal har til sammen 75 senger. Dersom vi antar at begge er med i hotellstatistikken, står vi igjen med seks bedrifter i Stranda med i alt 916 senger.

Til sammen hadde disse bedriftene om lag 120 000 overnattinger i 2015, herav 100 000 fritidsbetingede overnattinger. Utlendinger sto for drøyt halvparten av overnattingene (64 000).

For å fordele overnattingene på henholdsvis Stranda og Norddal kommuner, anvender vi antall hotellsenger i 2015 i Stranda (beregnet til 916) og i Norddal (75) som fordelingsnøkkel.

Dette gir om lag 111 000 overnattinger i Stranda og 9 100 i Norddal i 2015.

Camping, hyttegrender, leiligheter

Oversikten fra VOF for 2015 viser to foretak i Stranda kommune innen næringskode 55.202 «Drift av ferieleiligheter», som også dekker hytter. Begge ligger i Geiranger. Det er i alt 13 campingplasser, herav ni i Geiranger, to i Hellesylt og to i Stranda tettsted. Alle disse figurerer som hovednæring for foretakene.

I følge informasjon fra foretakenes nettsider er det i alt ca 630 senger i hytter, leiligheter og rom i disse 15 foretakene. I tillegg er det ca 100 senger i fem andre foretak (i Geiranger) som ikke er registrert som overnattingsforetak i VOF, og ca 60 senger i hytter og rom ved Hellesylt vandrerrhjem.

I Norddal kommune er det registrert tre foretak innen «Drift av ferieleiligheter» som har dette som hovednæring (inkludert turisthyttene Reindalsseter og Kaldhusseter), mens fire foretak – alle med landbruk som hovednæring – har drift av hytter og rom som binæring.

Det er i Norddal videre 10 foretak med hovednæring innen 55.300 «Drift av campingplasser», og tre med dette som binæring. Alle disse har hytter/rom. I tillegg kommer en utleier med i alt 60 senger, som ikke er registrert med næring innen overnatting. Norddal har videre ett vandrerrhjem med ukjent antall senger.

Det har ikke vært mulig å finne ut hvor mange senger totalt det finnes i hytter, rom og leiligheter i disse til sammen 22 foretakene. Informasjon fra bedriftenes hjemmesider gir tall

for i alt 13 bedrifter (335 senger). Av de 8 vi ikke har tall for er det fem foretak med utleie eller camping som binæring, disse antas å være små. Vi har derfor valgt å stipulere antallet senger i hytter, leiligheter og utleierom til ca 420 i Norddal kommune. Av disse er 320 i bedrifter med overnatting som hovednæring, medregnet anslag for bedrifter vi ikke har tall for.

Til sammen finner vi om lag 790 senger i Stranda og 420 senger i Norddal. Av disse skulle 630 senger i Stranda og 320 senger i Norddal vært med i SSB overnattingsstatistikk for camping og hyttegrender ut fra kriteriene for statistikkplikt. Til sammen utgjør dette 950 senger.

Hyttegrendstatistikken viser ca 31 000 overnattinger i 2015 for Stranda og Norddal til sammen (tabell 2.9). Dette utgjør kun 33 overnattinger per seng i løpet av sesongen/året, noe som indikerer at det er et betydelig antall overnattinger som mangler.

Tabell 2.9 Camping og hyttegrend. Antall overnattinger 2015 etter kategori (kilde: SSB overnattingsstatistikk). Stranda og Norddal kommuner

Hytte (inkl leiligheter etc)	31 035
Sesongcamping	43 516
Telt/Campingvogn	12 423
Bobil	19 400
Sum	106 374

Tilsvarende tall for Aurland var 57 døgn per seng per år. Dersom vi antar et belegg på 50 overnattingsdøgn per seng i både Stranda og Norddal, finner vi et samlet overnattingstall i hytter, rom og leiligheter (inkludert to vandrerhjem) på 60 600, herav 39 600 i Stranda og 21 000 i Norddal.

Når det gjelder campingovernattinger, har vi derimot ingen oversikt over hvor mange av de i alt 26 plassene i Stranda og Norddal som kan være utelatt fra statistikken. Det vil si, de tre med camping som binæring er neppe med, men så spørs det hvor mange ellers som har færre enn 30 oppstillingsplasser og dermed ikke skal være med i statistikken.

Dersom vi antar et snitt på 40 oppstillingsplasser, blir dette i alt 780 oppstillingsplasser. SSBs tall viser ca 75 300 campingovernattinger, som tilsvarer 72 overnattinger per oppstillingsplass når vi regner med alle campingplassene. Med 2,5 personer i hver enhet gir dette et belegg på 29 døgn i året per oppstillingsplass (vi regner da ikke med ubrukte døgn i oppstilte vogner). SSBs campingtall er temmelig sikkert ikke basert på tall fra alle de 26 plassene. Dersom vi antar at det er halvparten som ikke er med, og at disse har en snittstørrelse på 25 oppstillingsplasser, finner vi at de plassene vi antar er med i statistikken har ca 700 oppstillingsplasser. Dette gir et belegg på 105 overnattinger, eller 42 beleggsdøgn dersom vi regner 2,5 personer per enhet.

Dersom vi nå regner 100 overnattinger per oppstillingsplass per år for alle plasser, finner vi med en snittstørrelse på 40 oppstillingsplasser et samlet overnattingstall på 104 000 i Stranda og Norddal. Plassene i Stranda er gjennomgående noe større enn plassene i Valldal, vi antar en snittstørrelse på 35 plasser i Norddal og 45 i Stranda kommune.

Dette gir for 2015 58 500 campingovernattinger i Stranda kommune, herav ca 40 500 i Geiranger og 18 000 i Hellesylt og Stranda til sammen.

For Norddal kommune finner vi tilsvarende ca 45 500 campingovernattinger.

2.4.5 Oppsummering overnattinger

Beregningene foran ga følgende overnattingstall i kommersielle foretak, fordelt på kommuner:

Tabell 2.10 Beregnet antall overnattinger i kommersielle foretak i Aurland, Lærdal, Stranda og Norddal kommuner. 2015.

	Hoteller o. l.		Hytter, leiligheter, rom		Camping		Sum Antall gjeste- døgn
	antall gj.døgn	antall senger	antall gj.døgn	antall senger	antall gj.døgn	antall plasser	
Aurland	75000	730	32400	540	25000	5	132400
Lærdal	45000	440	27600	460	25000	4	97600
Stranda	111000	916	39600	790	58500	13	209100
Norddal	9100	75	21000	420	45500	13	75600

2.5 Besøkstall

2.5.1 Kilder og metode

Besøkstall i betydningen hvor mange som faktisk gjør en stopp i områdene er helt nødvendige for å kunne beregne samlet turistforbruk i de enkelte områdene (fra etterspørselssiden).

Antall besøkende i hvert av områdene er relativt usikkert. Det eneste vi vet noenlunde sikkert er antall cruisepassasjerer i Flåm og i Geiranger/Hellesylt og antallet besøkende på enkelte attraksjoner.

Det verserer ulike løse anslag – opp mot en million besøkende i begge områder – etter som hva man regner med og det kan lett forekomme dobbelttelling. Man kan for eksempel ikke i Aurland legge sammen antall overnattingsgjester, antall cruiseturister, antall som har reist med Flåmsbana, etc.

Den eneste metoden som i en viss grad fører fram, er å kombinere et kjent antall besøkende med andelen disse utgjør blant de respondentene som inngår i vår besøksundersøkelse.

For eksempel kan vi for Aurland kommune anvende antallet reisende med Flåmsbana og andelen som oppgir at de reiser med denne i løpet av besøket i Aurland. Tilsvarende store attraksjoner med kjent (og stort) besøkstall finnes ikke i de andre områdene. Her er det antallet overnattende besøkende og andelen som oppgir at de har overnattet i området som må kombineres.

Dette gir imidlertid relativt usikre tall. Det er for eksempel et problem at sannsynligheten for å komme med i vår gjesteundersøkelse øker proporsjonalt med oppholdstiden på stedet, for eksempel kan overnattende besøkende være overrepresenterte i utvalget og besøkende med korte stopp underrepresenterte.

2.5.2 Nærøyfjorden – Lærdal

Cruisepassasjerer

Havnestatistikken for Aurland viser at det var i alt ca 192 000 passasjerer på skip som anløp Flåm i 2015. Anslag fra havnevesenet angir at ca 95 prosent går i land, det vil si ca 182 400 besøkende.

Passasjerer Flåmsbanen

Antall påstigende passasjerer i 2015 var ca 781 000 (tur/retur regnes som to reiser). Fra Flåmsbana AS har vi fått ett beregnet tall på 550 000 personer som reiste med banen i 2015, herav 225 000 tur/retur. Av disse er 80 700 cruisepassasjerer med billetter formidlet gjennom cruiseagentene. Dersom vi antar at i underkant av 20 000 cruisepassasjerer har kjøpt billett på egenhånd, står vi igjen med 450 000 reisende blant andre turister enn cruisepassasjerene. I vår gjesteundersøkelse oppga 60,9 prosent at de reiste med Flåmsbana. Dette gir et totalt antall besøkende i Aurland kommune på ca 921 000 i 2015 (tabell 2.11).

Tabell 2.11 Beregnet antall besøkende med stopp i Aurland kommune 2015.

Antall cruisepassasjerer som gikk i land 2015	182 400
Antall besøkende som reiste med Flåmsbana, ekskl cruise	450 000
Besøkende som ikke reiste med Flåmsbana, ekskl cruise	289 000
Totalt antall besøkende med stopp i Aurland kommune	921 400

Besøksundersøkelsen gir også et grunnlag for å beregne hvor mange som har besøkt ulike steder i Aurland kommune, idet respondentene ble bedt om å angi ved hvilke steder de hadde stoppet eller skulle stoppe utover det stedet hvor de fylte ut skjemaet. Tabellen nedenfor gir tall for spesifiserte steder innen Aurland kommune.

Tabell 2.12 Beregnet antall turister som gjør en stopp på ulike steder i Aurland kommune. Eksklusive cruisepassasjerer.

Besøkssted	Andel i prosent av respondenter	Antall
Flåm	75,8	560 000
Aurlandsvangen	36,2	267 500
Gudvangen	41,8	309 000
Stalheim	22,0	162 500
Undredal	11,9	88 000

Det ble også spurt om stopp i Lærdal og Voss. Vi fant at om lag 260 000 av de ca 740 000 som besøker Aurland (eksklusive cruisepassasjerer) også stopper i Voss, og at ca 180 000 også stopper i Lærdal.

2.5.3 Geirangerområdet

Cruisepassasjerer

Anløpslistene for Stranda havnevesen viser at det var i alt 331 800 passasjerer om bord på de cruiseskipene som hadde anløp i kommunen. Av disse var det drøyt 330 000 om bord på skip som anløp Geiranger og 226 000 om bord på skip som anløp Hellesylt. Kun 2 skip med ca 1 700 passasjerer anløp kun Hellesylt.

Vi antar samme ilandstigningsbrøk som for Aurland, det vil si at ca 95 prosent går i land (315 000 besøkende).

Andre besøkende

Her må vi basere oss på overnattingstallene for hotell og hyttegrend/camping og andelen som oppgir at besøkets varighet i området innebærer overnatting. Vi må videre se på hele området (Stranda og Norddal kommuner) samlet, ut fra måten undersøkelsen (datainnsamlingssteder) og spørsmålene (gjaldt hele området) var utformet.

Beregningen tar hensyn til følgende momenter:

- Antall overnattende i Stranda og Norddal på hoteller og i camping/hyttegrend er beregnet til 180 700 i 2015 (tabell 2.10).
- Andelen av besøkende i området som oppga at besøket omfattet overnatting i området var 39,4 prosent
- Andelen av de som overnattet som benyttet hotell eller camping/hyttegrend (siste natt) var 69,3 prosent.
- Av dem som overnattet (uavhengig av overnattingsform), overnattet 66 prosent kun en natt i området (natten før eller natten etter). For de som overnattet i området både natten før og natten etter intervjudagen, har vi stipulert en gjennomsnittlig oppholdstid på 2,5 døgn. Dette gir en gjennomsnittlig oppholdstid på 1,5 døgn, hvilket innebærer at 180 000 overnattinger tilsvarer 120 000 besøkende.

Kombinasjon av disse informasjonene gir at 120 000 besøkende i hotell/camping utgjør ca 27 prosent av de besøkende. Vi tar en viss høyde for at overnattende besøkende kan være overrepresenterte, vi antar derfor at en andel på 24 prosent sannsynligvis er et bedre estimat. Totalt antall besøkende kan dermed stipuleres til ca 500 000, eksklusive cruisepassasjerer.

Medregnet cruisepassasjerer som foretar landbesøk finner vi et samlet besøkstall i Stranda og Norddal kommuner i 2015 på ca 815 000 besøkende.

Spørsmålene om hvilke steder man har besøkt gir følgende tall for besøk utvalgte steder i området:

Tabell 2.13 Beregnet antall turister som gjør en stopp på ulike steder i Geirangerområdet. Eksklusive cruisepassasjerer.

Besøkssted	Andel i prosent av respondenter	antall
Geiranger	86,1	430 500
Hellesylt	17,8	89 000
Stranda tettsted	12,4	62 000
Taffjord	5,3	26 500
Herdalen	6,5	32 500
Trollstigen	59,1	295 500

2.6 Beregninger av samlet forbruk

2.6.1 Aurland kommune

Analysen av turismerelatert omsetning ut fra data om etterspørselssiden gir et samlet forbruk på drøyt 430 millioner kroner, eksklusive utgifter til overnatting (som det ikke er spurt om i besøksundersøkelsen). Tallene er fratrukket merverdiavgift (som anses inkludert i de forbrukstallene turistene selv oppgir. Dessuten er det i tallene for guidede turer/aktiviteter fratrukket en andel på 50 prosent for ekskursionsjoner cruisepassasjerer har kjøpt om bord (tilsvarende antatt provisjon for rederiet).

Tabell 2.14 Stipulert turistrelatert forbruk ut fra data fra etterspørselssiden i Aurland kommune 2015 etter utgiftskategori, eksklusive overnatting. Millioner kroner, eksklusive merverdiavgift.

	Turister ex cruise	cruise pax	sum
Servering	69,6	6,4	76,0
Dagligvarer i butikk/kiosk	41,9	2,4	44,3
Drivstoff etc bensinstasjon	40,5		40,5
Annet varekjøp	29,7	13,7	43,4
Flåmsbanen	82,6	38,8	121,4
Andre guidede turer, aktiviteter etc	83,3	23,9	107,2
Sum	347,5	85,2	432,8

Disse tallene må avstemmes mot det vi har av omsetningstall («tilbudssiden») og må således betraktes som foreløpige. Det er en del avvik i etterspørselstallene i forhold til det vi har beregnet ut fra regnskaps- og andre data fra tilbudssiden. Denne avstemmingen gjøres i kapittel 4.

2.6.2 Stranda og Norddal

I analysen fra etterspørselssiden må vi – ut fra det datagrunnlaget vi har – se på samlet forbruk i Norddal og Stranda. Vi kan ikke fordele turistenes forbruk etter kommune fordi vi ikke vet sikkert nok om det oppgitte forbruket intervjudagen (det turistene har oppgitt) har skjedd i Norddal eller Geiranger.

Tabell 2.15 Stipulert turistrelatert forbruk ut fra data fra etterspørselssiden i Stranda og Norddal kommuner 2015 etter utgiftskategori, eksklusive overnatting. Millioner kroner, eksklusive merverdiavgift..

	Turister ex cruise	cruise pax	sum
Servering	63,3	12,3	75,6
Dagligvarer, kiosk	27,5	4,1	31,6
Drivstoff etc bensinstasjon	44,6	0,0	44,6
Annet varekjøp	27,9	24,3	52,2
Guidede turer, aktiviteter etc	56,2	58,3	114,5
Sum	219,5	99,0	318,5

Analysen av turismerelatert omsetning ut fra data om etterspørselssiden gir et samlet forbruk på knapt 320 millioner kroner, eksklusive utgifter til overnatting (som det ikke er spurt om i besøksundersøkelsen). Tallene er fratrukket merverdiavgift (som anses inkludert i de forbrukstallene turistene selv oppgir. Dessuten er det i tallene for guidede turer/aktiviteter fratrukket en andel på 50 prosent for ekskursions- og cruisepassasjerer har kjøpt om bord (tilsvarende antatt provisjon for rederiet).

Tallene for Stranda/Norddal er en del lavere enn for Aurland. Forskjellene utgjøres i hovedsak av billettinntektene på Flåmsbanen.

2.6.3 Lærdal

Det er betydningen av turismen i og gjennom Nærøyfjordområdet som er i fokus i dette prosjektet. Samlet forbruk i Lærdal vil i denne sammenhengen bety: Hvor mye legger turister som besøker Nærøyfjordområdet igjen i Lærdal?

Blant de turistene som er intervjuet i Aurland kommune (eksklusive cruisepassasjerer) oppgir litt under 25 %, det vil si 180 000 av 740 000, også stopper i Lærdal¹². Med utgangspunkt i dette tallet og forbrukstallene fra respondentene i Lærdal har vi kunnet gjøre et anslag på turistrelatert omsetning eksklusive merverdiavgift for turister som stopper i Lærdal og også besøker Aurland (tabell 2.16).

Tabell 2.16 Stipulert turistrelatert forbruk i Lærdal kommune 2015 etter utgiftskategori, eksklusive overnatting. Turister som besøker Lærdal i tillegg til steder i Aurland kommune. Millioner kroner, eksklusive merverdiavgift.

	Mill kr
Servering	16,4
Dagligvarer i butikk/kiosk	11,5
Annet varekjøp	5,0
Drivstoff etc bensinstasjon	11,2
Guidede turer, aktiviteter etc	10,1
Sum forbruk	54,3

Beregningene gir altså et totalt forbruk på omlag 54 millioner kroner. Tallene inkluderer ikke overnattingskostnader i Lærdal.

¹² Dette antallet omfatter ikke cruisepassasjerer på utflukt til besøkmål i Lærdal (f eks Borgund). Cruisepassasjerer ble ikke spurt om besøk ved eksplisitte attraksjoner i området.

3 Tilbudssiden

3.1 Overnatting og servering

3.1.1 Aurland og Lærdal

Samlet losjinntekt (eksklusive mva) i 2015 for hoteller i Aurland og Lærdal var ifølge SSB overnattingsstatistikk nær 61 millioner kroner. Fordelt etter antall senger i hver kommune gir dette 38 millioner kroner i Aurland og 23 millioner kroner i Lærdal. Tall fra virksomhets- og foretaksregisteret (VOF) viser imidlertid at samlet omsetning var kun 21,1 millioner kroner i Lærdals fire bedrifter (inklusive servering, eksklusive merverdiavgift) i 2014¹³. Vi stipulerer derfor losjomsetningen ved hotellene i Lærdal til å utgjøre 15 millioner kroner, og serveringsomsetningen blir da 6,1 millioner kroner.

Følgelig får vi en losjomsetning 46 millioner ved hoteller i Aurland kommune ut fra SSBs tall på 61 millioner for Aurland og Lærdal til sammen.

Samlet omsetning ved hotellene i Aurland var 136,7 millioner kroner, dette gir en serveringsomsetning – i hotellforetakene – på 90,7 millioner kroner i Aurland.

Omsetning eksklusive mva ved annen overnatting (camping og hytter) i Aurland er beregnet til 26,5 millioner. Dette er gjort ut fra regnskapstall for sju bedrifter (av i alt 15) og deres andel av sengeplasser i hytter etc. Dette inkluderer servering, kiosksalg mm, som vi anslår til en tredel av omsetningen. Dette gir en losjomsetning på 17,7 millioner kroner og en serveringsomsetning på 8,8 mill kr.

I Lærdal er det svært få bedrifter som ikke er enkeltmannsforetak (uten offentliggjorte regnskapstall), derfor har vi måttet beregne omsetning ut fra tilsvarende tall fra Aurland, det vil si at vi har antatt at omsetningen i camping- og hyttesektoren er proporsjonal med antall tilbudte senger i hytter/leiligheter. Dette gir en losjomsetning på 15,1 millioner kroner og en serveringsomsetning på 7,5 millioner kroner.

Omsetningen ved rene serveringsbedrifter (5) utgjorde ca 12,2 millioner i Aurland i 2014 i henhold til bedrifts- og foretaksregisteret. For Lærdal finnes omsetningstall for to av fire bedrifter (5,9 millioner kroner). De to øvrige er enkeltmannsforetak, med til sammen samme antall ansatte som de to andre, slik at vi stipulerer samlet serveringsomsetning til å utgjøre ca 11,8 millioner kroner i 2014.

Vi antar samme omsetningstall i begge kommuner i 2015 som i 2014.

3.1.2 Vik

VOF har ikke regnskapstall for noen av overnattingsbedriftene i Vik (ett AS og resten enkeltmannsforetak). Det gis tall for ett av to serveringsforetak.

¹³ Siden regnskapstall for 2015 ikke foreligger i endelig utgave, gjør vi her den forenkling at vi antar at omsetningen er den samme i 2015.

3.1.3 Stranda/Norrdal

Geiranger/Trollstigen: Samlet losjinntekt (eksklusive mva) i 2015 for hoteller var ifølge SSB overnattingsstatistikk nær 76 millioner kroner. Fordelt etter beregnet antall senger i hver kommune gir dette 70,2 millioner kroner i Stranda kommune og 5,7 millioner kroner i Norrdal.

Samlet omsetning ved hotellene i Stranda var 134,3 millioner kroner, dette gir en serveringsomsetning – i hotellforetakene – på 64,1 millioner kroner i Stranda. I Norrdal er samlet hotellomsetning beregnet til ca 7 millioner kroner, herav 1,3 millioner kroner i servering.

Omsetning eksklusive mva ved annen overnatting (camping og hytter) er beregnet til 25,9 millioner i Stranda og 13,8 millioner kroner i Norrdal. Det er svært få bedrifter som ikke er enkeltmannsforetak (uten offentliggjorte regnskapstall), derfor har vi måttet beregne omsetning ut fra tilsvarende tall fra Aurland. Vi da har antatt at omsetningen i camping- og hyttesektoren er proporsjonal med antall tilbudte senger i hytter/leiligheter (samme omsetning per seng i Stranda og Norrdal som i Aurland).

Omsetningen ved rene serveringsbedrifter (5) utgjorde ca 10,6 millioner i Stranda i 2014. I Norrdal er det registrert en ren serveringsbedrift, med en omsetning på 2,3 millioner kroner i 2014. Vi antar samme omsetningstall i begge kommuner i 2015 som i 2014.

3.2 Aktiviteter, formidling, transport etc

3.2.1 Aurland kommune

Det er registrert i alt ni foretak i Aurland innen det vi litt bredt kan kalle aktiviteter og opplevelser (utenom transportselskapene). Dette omfatter reisearrangører, opplevelser/arrangement, guider og reiseledere og museer.

Til sammen hadde disse en omsetning eksklusive mva på 27,2 millioner kroner i 2014 (to selskap hadde ikke inntekter).

Blant transportselskapene som primært tilbyr opplevelser på fjorden og/eller bussturer finner vi fem foretak. Inkludert et bilutleieforetak hadde disse en samlet omsetning på 21,2 millioner kroner i 2014.

Til sammen hadde disse foretakene en omsetning på 48,4 millioner kroner i 2014. Tallene inkluderer ikke omsetning i destinasjonsselskap/turistkontor.

3.2.2 Stranda/Norrdal

Det er registrert i alt ni foretak i Stranda innen det vi litt bredt kan kalle aktiviteter og opplevelser. Dette omfatter reisearrangører, opplevelser/arrangement, guider, bilutleiereiseledere og museer, samt Geiranger cruisehandling og Geiranger Fjordservice.

To av disse hadde null omsetning i 2014, mens de resterende sju hadde en omsetning på til sammen 82,9 millioner kroner (eksklusive mva) i 2014. Tallene inkluderer tall for Destinasjon Geirangerfjorden/Trollstigen.

Vi har videre registrert i alt tre foretak i Norrdal, disse hadde en stipulert omsetning på til sammen ca 750 000 kroner.

3.2.3 Lærdal

Virksomhets- og foretaksregisteret viser relativt få foretak i Lærdal innen aktiviteter, transport, museer etc.

Aktiviteter, museer etc omfatter Villakssenteret, Lærdal Guiding og Stiftinga musea i Sogn og Fjordane. De to førstnevnte hadde til sammen en omsetning på ca 1,7 mill kr i 2015. Borgund Stavkyrkje ligger under Fortidsminneforeningen, og hadde i iflg Sogns avis en rekordomsetning på om lag 5 millioner kroner i 2016. Omsetning i 2015 er stipulert til 4,5 millioner kroner.

Transportsektoren omfatter Nettbuss Sør, avd Lærdal, og to drosjeselskaper (ett AS og ett enkeltpersonforetak med to minibusser og 5 biler). Samlet turistrelatert transportomsetning for drosjeselskapene i 2015 er stipulert til 1 million kroner. Vi har ikke tall for turbusskjøring for cruiseturister og andre turister i regi av nettbuss avd. Lærdal, men har anslått en omsetning på 10 millioner kroner for Lærdal.

3.2.4 Vik

Reiselivsrelaterte aktiviteter og transport omfatter to foretak innen fjordcruise. Disse hadde i 2015 en samlet omsetning på 5 millioner kroner. I tillegg har man Vik skisenter, som (blant annet) tilbyr opphold for idrettslag.

3.3 Varehandel

3.3.1 Datagrunnlag

Vi har fått kjørt ut varehandelsstatistikk på kommunenivå fra SSB, fordelt på seks terminer i året. Statistikken for hver kommune gis kun totalt for varehandel og for bransjer med minst tre foretak innen kommunen. Tabellen viser hvilke bransjer det er gitt tall for i hver kommune:

Tabell 3.1 Tilgang på bransjevise omsetningstall fra SSBs detaljhandelsstatistikk 2015

Bransje	Næringskode	Aurland	Lærdal	Vik	Stranda	Norddal
Total detaljhandel, unntatt motorvogner og varegruppe 474 478 479) ¹⁴	47	x	x	x	x	x
Butikkhandel med bredt vareutvalg nærings- og nytelsesmidler (dagligvare)	471	x	x	x	x	x
Detaljhandel med drivstoff til motorvogner	473	x			x	
Butikkhandel med andre husholdningsvarer i spesialforretninger (Jern, farge, elektro, interiør, byggevarer etc)	475	x		x		
Butikkhandel med bøker, musikkartikler og andre fritidsartikler i spesialforretninger	476				x	
Annen butikkhandel i andre spesialforretninger (klær, sko, ur/foto/optikk, antikviteter etc)	477		x	x	x	
All butikkhandel det ikke er gitt egne tall for – residualt bestemt		x	x	x	x	x

¹⁴ Næring 474 Butikkhandel med datamaskiner etc., 478 Torghandel med diverse varer, 479 Postordresalg/netthandel

Det er altså kun totaltall og dagligvare tall som er gitt for alle kommunene. Omsetningstall for bensin/diesel er kun gitt for Aurland og Stranda, mens det er relativt variabelt med tall for enkelte kategorier ellers.

Omsetningstallene er gitt uten merverdiavgift og spesifisert på seks terminer (jan – feb, mars-april, osv.). Hovedprinsippet i beregningene av turistforbruk er å ta utgangspunkt i de laveste termintallene, som antas å ligne mest på det ”normale” lokale forbruket. Det vil stort sett si perioden januar-februar i hver kommune. Dette er lavsesong i begge områdene. For hvert sted og for hver type vare/tjeneste vi har tall for, er det imidlertid nødvendig å gjøre en del tilpasninger og antakelser. For eksempel vil julehandelen skille seg fra lokalt kjøp ellers i året (jfr figur 3.1).

Et annet viktig moment er hva som er normal handel per innbygger i løpet av et år. Lokalt kjøp av f eks dagligvarer, bensin, etc antas i utgangspunktet å være relativt likt (per innbygger) i alle kommunene vi ser på, selv om omfanget av handelslekkasjer til/fra andre kommuner vil variere. For eksempel har vi alle kommunene lagt til grunn en lokal omsetning av dagligvarer på ca 30 000 kr¹⁵, og et lokalt kjøp av drivstoff (Aurland og Stranda) på +/- 4 500 kroner

Omsetning per innbygger varierer ganske mye (tabell 3.2), noe som vi i hovedsak mener kan forklares med ulik etterspørsel fra besøkende og gjennomreisende¹⁶.

Tabell 3.2 Omsetning i detaljhandel per innbygger 2015, etter kommune.

	Aurland	Lærdal	Vik	Stranda	Norddal
Antall innbyggere per 1.1 2016	1764	2172	2689	4598	1652
Total detaljomsetning mill kr	217,2	159,7	174,0	321,2	130,5
Total detaljomsetning per innbygger	123 134	73 512	64 695	69 852	78 976
Omsetning dagligvarer per innbygger	46 575	40 375	35 904	34 156	45 313
Annen detaljomsetning per innbygger inkl drivstoff	76558	33 137	28 791	35 697	33 664
Omsetning drivstoff per innbygger	34 894	:	:	8 624	:

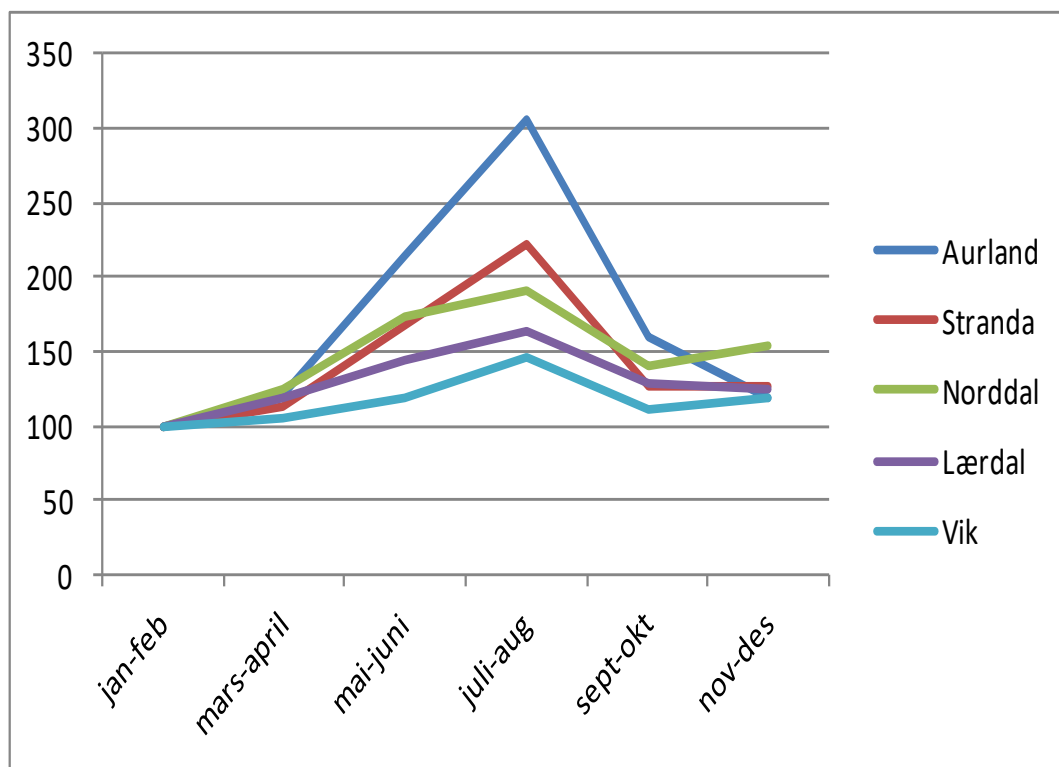
Kilde: SSB detaljhandelsstatistikk

Aurland skiller seg ut fra de andre kommunene med vesentlig høyere omsetning per innbygger, spesielt er det drivstoffsalg som skiller kommunen fra f eks Stranda kommune.

Turismens varierende betydning blir ennå klarere når vi ser på sesongvariasjoner i samlet detaljomsetning (figur 3.1). Det er Aurland som relativt sett har mest turistrelatert omsetning, med tre ganger så høy omsetning i juli-august som i januar-februar. I Stranda er månedsomsetningen om sommeren omtrent 2,25 ganger høyere enn månedsomsetningen i januar/februar, mens utslagene er noe mindre i de øvrige kommunene.

¹⁵ Dette tallet er basert på SSBs tall for forbruk til «matvarer og alkoholfrie drikkevarer» per husholdning 2012, som var ca 54 000 kroner. Justert for prisstigning, antall personer per husholdning (2,12) og gitt et anslagsvis tillegg for tobakk, husholdningsartikler etc, har vi estimert et gjennomsnitt for «dagligvare» i spredtbygde strøk på ca 30 000 kr per person i 2015.

¹⁶ Handelslekkasjer kan også påvirke omsetning per innbygger innen kommunen, både positivt og negativt. Dette har vi imidlertid ikke kunnet undersøke og korrigerer for.

Figur 3.1 Variasjoner i detaljhandelsomsetning etter termin og kommune 2015. Januar – februar satt lik 100. Kilde: SSB detaljhandelsstatistikk

Det er minst sesongutslag i Lærdal og Vik, med henholdsvis 45 og 64 prosent høyere omsetning i juli-august enn i januar-februar. Man kan ellers merke seg at omsetningen i november-desember er til dels vesentlig høyere enn i januar-februar, noe som understreker at man ikke kan anvende januar/februar-tallene som norm for lokal omsetning.

3.3.2 Aurland

Omsetning i dagligvarehandel til bosatte i kommunen er stipulert til 95 prosent av totalomsetningen i dagligvarehandel (ca 8,85 millioner kroner) i perioden januar-februar, og vi har anvendt dette beløpet også for lokalt kjøp i periodene til og med oktober. For november/desember har vi antatt at lokal handel er høyere, ca 10,1 millioner kroner (95 prosent av all handel i november /desember). Dette gir om lag 30 800 kr per innbygger i 2015

Salg av drivstoff ter seg en del annerledes. Vi har stipulert lokalt salg til 1,3 millioner kroner i hver tomånedersperiode (15 prosent av salget i januar – februar), til sammen 7,7 millioner kroner eller 4350 kroner per innbygger per år. Salget til andre består ikke bare av salg til turister (inkludert gjennomreisende) – en vesentlig del er til yrkestransport. Vi har stipulert drivstoffsalg til yrkestransport til 30 prosent av salget i januar-februar (2,56 mill kr) og antatt det samme beløpet for de øvrige måneder.

Lokal butikkhandel med andre husholdningsvarer i spesialforretninger (jernvare/farge, elektro, interiør, byggevarer etc) er stipulert til 95 prosent av omsetningen i januar-februar (noe som utgjør ca 2,8 millioner). Vi har videre antatt at denne lokale omsetningen er den samme i mars- april, men at den er 25 prosent høyere i mai-juni og i september-oktober, 25 prosent lavere juli-august og dobbelt så høy i november-desember. Dette gir en turistrelatert omsetning som variere fra 0,1 mill kr i lavsesong til 1,4 mill kr i høysesong.

Tabell 3.3 Beregnet omsetning (eksklusive mva) til turister i Aurland kommune 2015, etter bransjer det er tilgjengelige tall for.

	jan- feb	mars- april	mai- juni	juli- august	sept- okt	nov- des	Totalt 2015
Butikkhandel med bredt vareutvalg nærings- og nytelsesmidler (dagligvare)	0,5	2,4	6,3	14,0	4,1	0,5	27,8
Detaljhandel med drivstoff til motorvogner	3,8	4,7	7,9	10,5	4,1	2,5	38,5
Butikkhandel med andre husholdningsvarer i spesialforretninger (jern/farge, elektro, interiør, byggevarer etc)	0,1	0,3	1,0	1,4	0,5	0,8	4,1
Detaljhandel ellers (som det ikke er gitt egne tall for ovenfor)	0,0	1,2	13,1	23,1	7,9	0,1	45,4
Total turistrelatert detaljhandel	4,5	8,5	28,2	49,0	16,5	3,9	115,8
Total omsetning unntatt motorvogner og varegruppe 474 478 479	21,4	25,6	45,8	65,2	34,1	25,2	217,2
Andel turistrelatert omsetning, prosent	21,0	33,3	61,6	75,2	48,5	15,5	53,3

Kilde: SSB / TØI

Tall for detaljhandel ellers – som omfatter blant annet typiske shoppingvarer som klær, skotøy, sports- og fritidsutstyr, suvenirer, bøker/leker, reiseeffekter, bakervarer etc – framkommer residualt. Det er her vi finner den største omsetningen, 45,4 millioner kroner. Til sammen finner vi en turistrelatert omsetning innen detaljhandel på ca 111 millioner kroner., herav 27,8 millioner kroner i dagligvarehandel, 33,4 millioner i salg av drivstoff og 4,1 millioner kroner i annen type detaljhandel.

3.3.3 Lærdal

I beregningene for Lærdal har vi lagt til grunn en lokal omsetning av dagligvarer på 31 000 kroner i 2015, noe som tilsvarer 95 prosent av omsetningen i januar-februar og i november-desember, samt at lokal omsetning i periodene mars – oktober er lik omsetningen i januar-februar.

Annen butikkhandel i spesialforretninger er behandlet på en litt annen måte, her er variasjonene fra periode til periode små, og vi har antatt at lokal omsetning utgjør 95 prosent i alle periodene. Dermed utgjør også turistrelatert omsetning omtrent det samme i hver periode, varierende mellom 170 og 230 000 kroner.

For øvrig detaljhandel, som også omfatter drivstoff, har vi antatt at lokal omsetning utgjør 85 prosent i januar-februar og i november-desember, mens lokal omsetning i de øvrige perioder er satt lik omsetningen i januar-februar.

Tabell 3.4 Beregnet omsetning (eksklusive mva) til turister i Lærdal kommune 2015, etter bransjer det er tilgjengelige tall for.

	jan- feb	mars- april	mai- juni	juli- august	sept- okt	nov- des	Totalt 2015
Butikkhandel med bredt vareutvalg nærings- og nytelsesmidler (dagligvare)	0,6	2,4	4,9	8,5	3,1	0,7	20,2
Annen butikkhandel i andre spesialforretninger (klær, sko, ur/foto/optikk, antikviteter etc)	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	1,2
Detaljhandel ellers (som det ikke er gitt egne tall for overfor)	0,9	2,2	4,6	5,7	3,2	1,0	17,5
Total turistrelatert detaljhandel	1,6	4,8	9,7	14,4	6,5	2,0	38,9

Total omsetning unntatt motorvogner og varegruppe 474 478 479	20,5	24,2	29,5	33,7	26,2	25,5	159,7
Andel turistrelatert omsetning, prosent	7,8	19,9	32,9	42,5	24,6	7,7	24,4

Kilde: SSB / TØI

Til sammen finner vi en turistrelatert omsetning innen detaljhandel på ca 39 millioner kroner, herav 20,2 millioner kroner i dagligvarehandel og 18,7 millioner kroner i annen detaljhandel, inkludert salg av drivstoff.

3.3.4 Vik

I beregningene for Vik har vi lagt til grunn en lokal omsetning av dagligvarer på 30 900 kroner i 2015, noe som tilsvarer 90 prosent av omsetningen i alle perioder unntatt juli-august (samme beløp som i mai-juni) og november-desember (95 prosent lokalt)., samt at lokal omsetning i periodene mars – oktober er lik omsetningen i januar-februar.

For ”Annen butikkhandel med husholdningsvarer i spesialforretninger” har vi antatt en lokal andel på 90 prosent i januar-februar og mars-april, 70 prosent i mai-juni/juli-august og 80 prosent i september-oktober og november-desember.

Tabell 3.5 Beregnet omsetning (eksklusive mva) til turister i Vik kommune 2015, etter bransjer det er tilgjengelige tall for.

	jan- feb	mars- april	mai- juni	juli- august	sept- okt	nov- des	Totalt 2015
Butikkhandel med bredt vareutvalg nærings- og nytelsesmidler (dagligvare)	1,6	1,5	1,5	6,6	1,5	0,8	13,5
Butikkhandel med andre husholdningsvarer i spesialforretninger (Jern, farge, elektro, interiør, byggevarer etc)	0,2	0,3	1,4	1,5	0,6	0,8	4,8
Annen butikkhandel i andre spesialforretninger (klær, sko, ur/foto/optikk, antikviteter etc)	0,1	0,7	0,8	0,9	0,8	0,2	3,6
Detaljhandel ellers (som det ikke er gitt egne tall for overfor)	0,5	1,0	2,4	3,3	1,7	0,6	9,4
Total turistrelatert detaljhandel	2,4	3,5	6,1	12,4	4,6	2,4	31,2
Total omsetning unntatt motorvogner og varegruppe 474 478 479	24,9	26,2	29,6	36,2	27,5	29,6	174,0
Andel turistrelatert omsetning, prosent	9,5	13,3	20,5	34,2	16,6	8,0	17,9

Kilde: SSB / TØI

For ”annen butikkhandel i spesialforretninger” har vi antatt en lokal andel på 95 prosent i januar-februar og november-desember, mens vi for de øvrige måneder har antatt samme beløp som i januar-februar.

For øvrig detaljhandel, som også omfatter drivstoff, har vi antatt at lokal omsetning utgjør 90 prosent i januar-februar og i november-desember, mens lokal omsetning i de øvrige perioder er satt lik omsetningen i januar-februar.

Til sammen finner vi en turistrelatert omsetning innen detaljhandel på ca 31,2 millioner kroner, herav 13,5 millioner kroner i dagligvarehandel og 17,7 millioner kroner i annen detaljhandel, inkludert salg av drivstoff.

3.3.5 Geiranger/Stranda

Vi antar her at omsetning i dagligvarehandel til bosatte i kommunen i gjennomsnitt utgjør omtrent det samme som i Aurland, det vil si om lag 30 000 kr per innbygger. Dette utgjør om lag 88 prosent av samlet omsetning. For at lokalbefolkningen skal handle for 30 000 kr

hver (til sammen 138,1 millioner kroner), blir det igjen ca 18,9 millioner kroner i omsetning til turister og andre besøkende.

Salg av drivstoff har relativt lite variasjon over året (fra 5,5 til 8,1 millioner kroner i hver tomånedersperiode), sammenliknet med for eksempel Aurland. Vi har stipulert lokalt salg til ca 3,6 millioner kroner i hver tomånedersperiode, tilsvarende ca 4700 kroner per innbygger, samt et salg til yrkestransportbiler på 20 prosent av totalomsetningen i hver tomånedersperiode., til sammen 7,9 millioner kroner. Dette gir en rest på ca 10,3 millioner kroner i 2015 til turister/gjennomreisende.

Lokal butikkhandel med andre husholdningsvarer i spesialforretninger (jernvare/farge, elektro, interiør, byggevarer etc, til sammen 12,2 millioner kroner i 2015) er stipulert til 95 prosent av omsetningen i hver periode. Dette gir en turistrelatert omsetning på ca 600 000 kroner.

Tabell 3.6 Beregnet omsetning (eksklusive mva) til turister i Stranda kommune 2015, etter bransjer det er tilgjengelige tall for.

	jan- feb	mars- april	mai- juni	juli- august	sept- okt	nov- des	Totalt 2015
Butikkhandel med bredt vareutvalg nærings- og nytelsesmidler (dagligvare)	0,4	1,2	4,1	10,1	2,5	0,5	18,9
Detaljhandel med drivstoff til motorvogner	1,2	1,6	2,3	3,0	1,4	0,8	10,3
Butikkhandel med andre husholdningsvarer i spesialforretninger (jern/farge, elektro, interiør, byggevarer etc)	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,6
Annen butikkhandel i andre spesialforretninger (klær, suvenirer, ur/foto/optikk, antikviteter etc)	0,3	1,4	17,4	30,6	6,5	0,5	56,7
Detaljhandel ellers (som det ikke er gitt egne tall for ovenfor)	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2	0,9
Total turistrelatert detaljhandel	2,1	4,4	24,1	43,9	10,6	2,2	87,3
Total omsetning unntatt motorvogner og varegruppe 474 478 479	37,5	42,3	62,6	83,6	47,4	47,8	321,2
Andel turistrelatert omsetning, prosent	5,7	10,4	38,5	52,5	22,3	4,6	27,2

Kilde: SSB / TØI

Stranda har – sammenliknet med for eksempel Aurland – en relativt omfattende handel under næringskode 477 «Annen butikkhandel i spesialforretninger». I alt 14 foretak hadde en omsetning eksklusive mva på 94 millioner kroner i 2015. Omsetningen er nokså sesongpreget, for eksempel ca 13 millioner til sammen i perioden januar – april, og hele 36 millioner til sammen i juli og august.

Denne kategorien omfatter blant annet typiske shoppingvarer som klær, skotøy, suvenirer, reiseeffekter, kunst/antikviteter etc, og hadde etter våre beregninger en turistrelatert omsetning på 56,7 millioner kroner.

Til sammen finner vi en turistrelatert omsetning innen detaljhandel på ca 87 millioner kroner, herav 18,9 millioner kroner i dagligvarehandel, 10,4 millioner i salg av drivstoff og hele 56,7 millioner kroner innen det vi litt forenklet kan kalle shopping.

3.3.6 Norddal

Omsetning innen dagligvarebransjen til turister og gjennomreisende er beregnet til ca 22 millioner kroner i 2015. Dette er basert på et anslag på lokal handel på 52 millioner kroner (31 500 per innbygger). Detaljhandelsstatistikken gir ikke tall for andre bransjer innen

detaljhandel (færre enn tre bedrifter). Resten av detaljhandelen i Norddal utgjør ca 55,6 millioner kroner, av dette har vi beregnet at salg til turister og gjennomreisende utgjør 17,7 millioner kroner. I dette beløpet ligger også salg av drivstoff (to foretak). Vi har beregnet omsetningen her til å utgjøre 6,8 millioner kr til turister og andre gjennomreisende, ut fra en forutsetning om samme omsetning per foretak som i Stranda kommune (tre foretak).

Tabell 3.7 Beregnet omsetning (eksklusive mva) til turister i Norddal kommune 2015, etter bransjer det er tilgjengelige tall for.

	jan- feb	mars- april	mai- juni	juli- august	sept- okt	nov- des	Totalt 2015
Butikkhandel med bredt vareutvalg nærings- og nytelsesmidler (dagligvare)	1,1	3,6	6,8	8,1	2,5	0,6	22,8
Detaljhandel ellers (alt unntatt dagligvarer)	0,6	1,8	4,7	6,0	3,0	1,7	17,7
Total turistrelatert detaljhandel	1,8	5,4	11,5	14,1	5,5	2,3	40,6
Total omsetning unntatt motorvogner og varegruppe 474 478 479	14,8	18,4	25,5	28,2	20,7	22,8	130,5
Andel turistrelatert omsetning, prosent	12,0	29,3	45,0	50,0	26,4	10,1	31,1

Kilde: SSB / TØI

Til sammen utgjorde turistrelatert omsetning i detaljhandel 40,6 millioner kroner i 2015, noe som utgjør litt under en tredel av samlet omsetning i kommunen.

4 Beregninger av samlet omsetning og verdiskaping

4.1 Aurland kommune

4.1.1 Turismerelatert omsetning

I tabell 4.1 har vi sammenstilt resultatene fra etterspørselssiden (kapittel 2) og tilbudssiden – som er næringsaktører registrert i Aurland (kapittel 3). Tabellen viser at det er noen ulikheter i resultatene. Mye av avvikene skyldes sannsynligvis at spørreundersøkelsen kan være beheftet med utvalgsskjevheter eller andre feil, men det kan også være avvik som skyldes feil i anslagene på antall besøkende eller i de forutsetningene vi har gjort om omsetning i foretak vi ikke har regnskapstall for. Generelt vil vi anta at tallene fra tilbudssiden er de mest korrekte.

Tabell 4.1 Beregnet turistrelatert omsetning eksklusive mva etter bransjevarekategori. Aurland kommune 2015. Millioner kroner.

	Etterspørselssiden		Sum	Tilbudssiden
	Turister ekskl cruise	Cruise-passasjerer		Omsetning turister
Overnatting	63,7		63,7	63,7
Servering	69,6	6,4	76,0	111,7
Dagligvarer, kiosk	41,9	2,4	44,3	27,8
Drivstoff etc bensinstasjon	40,5		40,5	38,5
Annet varekjøp	29,7	13,7	43,4	49,5
Flåmsbanen, billetter	82,6	38,8	121,4	132,3
Guidede turer, aktiviteter etc	83,3	23,9	107,2	48,4
Totalt turistkonsum	411,2	85,2	496,5	472,0

I tallene for overnatting og servering anser vi bedriftstallene for de «riktige». Overnatting (losjiiinntekter) kommer fra tilbudssiden, men er tatt med også etterspørselssiden for å få et totalbilde. Servering kommer betydelig høyere ut i bedriftstallene enn i turistenes egne angivelser, dette henger sammen med at hotellenes serveringsinntekter fra overnattende gjester (f eks frokost) sannsynligvis i liten grad oppgis av turisten som kjøp av servering i spørreundersøkelsen.

Dagligvarekjøp er betydelig høyere ut fra forbruksundersøkelsens tall enn det som faktisk ser ut til å være mulig ut fra omsetningstallene for detaljhandel (jfr avsnitt 3.3). Denne overrapporteringen skyldes sannsynligvis at de som handler mest kan være de som oppholder seg lengst på stedet og dermed også har størst sannsynlighet for å komme med i undersøkelsen.

Billettinntekter for Flåmsbanen er oppgitt av Flåmsbana AS. Turistenes oppgitte utgifter til aktiviteter, opplevelser mm ellers er betydelig høyere enn de oppgitte inntektene til lokale aktører. Dette skyldes dels at disse tjenestene (f eks transport til utflukter for både cruiseturister og andre turister) i stor grad tilbys av aktører som ikke er hjemmehørende i Aurland.

Vi lander altså på en total turistrelatert omsetning eksklusivt merverdiavgift på 472 millioner kroner for 2015. Tallet er beheftet med en viss usikkerhet, men vi vil anslå at den reelle verdien med stor sannsynlighet ligger mellom 460 og 480 millioner kroner.¹⁷

4.1.2 Verdiskaping

Den vanligste definisjonen på brutto verdiskaping (eller bearbeidingsverdi) i en bedrift eller sektor er verdien av det ferdige produktet minus innsats av varer og tjenester, mens netto verdiskaping framkommer etter fratrukk av (også) kapitalslit. Verdiskaping brukes mer presist om den verdiøkning et produkt eller en tjeneste får i hvert ledd av produksjonsprosessen eller [verdikjeden](#), hvor verdiskapingen er den tilleggsverdi hvert ledd eller hver [bedrift](#) gir produktet eller tjenesten.

Verdiskapingen (eksklusivt mva) i en bedrift deles på lønn til ansatte, utbytte til eier og eventuelt renteutbetalinger til långivere. I våre beregninger kan vi som en litt forenklet tilnærming bruke driftsresultat (før finansielle kostnader) pluss lønnskostnader som et uttrykk for verdiskaping.

Direkte beregning av verdiskaping i betydningen lønnskostnader pluss driftsresultat kan ut fra datagrunnlaget kun gjøres for aksjeselskaper eller andre selskaper som har offentlig tilgjengelige regnskaper. Anslag på samlet verdiskaping for alle foretak kan da gjøres ved å anvende tall for de regnskapspliktige bedriftene som normtall for [verdiskapingsandel](#) av samlet inntekt for alle foretak innen hver næringskategori.

Denne metoden er anvendt for overnatting, servering og aktiviteter, samt for Flåmsbanen separat.

For detaljhandel er VOF-dataene nokså mangelfulle fordi det er stor andel enkeltmannsforetak. Derfor anvender vi her tall fra tilsvarende beregninger i en annen typisk turistkommune, Hol.¹⁸ Verdiskapingen per krone i salgsinntekter er lavere i handelsbransjene enn i annen tjenesteyting, fordi innkjøp av varene man skal selge utgjør en stor del av kostnadene. Produksjonsverdi i varehandel defineres av denne grunn som bruttoavansen (omsetning minus vareinnkjøp, justert for inngående og utgående mva). Gjennomsnittlig bruttoavanse i Norge er ca 30 prosent av omsetningen eks mva.

Verdiskapingen i detaljhandelen i Hol ble beregnet til ca 16 prosent av salgsinntekt i både dagligvarehandelen og i annen detaljhandel, og vi anvender samme andel for Aurland kommune.

Samlet verdiskaping er beregnet til 176 millioner kroner (tabell 4.2). Det største bidraget kommer fra Flåmsbana og fra serverings- og overnattingsnæringen. Verdiskapingen i varehandel er relativt liten i forhold til omsetningen.

¹⁷ En del av usikkerheten i regnskapstallene for tilbudssiden ligger i at selskaper omstruktureres og at inntektene fordeles ulikt fra år til år innen selskaper. Dette gjelder spesielt aktivitetssiden. Eksempelvis er Flåmsbanemuseet oppført med 7,4 mill kr i inntekt i 2014, mens det i 2015 er oppgitt 113,6 mill kr – hvor Flåmsbanemuseet er en del av selskapet Flåm AS.

¹⁸ Dybedal, Petter 2016: Reiselivets økonomiske betydning for Hol kommune 2014/2015, TØI-arbeidsdokument 50847/2016.

Tabell 4.2 Beregnet turistrelatert verdiskaping etter bransje/varekategori. Aurland kommune 2015. Millioner kroner.

Sektor	Omsetning ekskl. mva	Andel verdiskaping av omsetning	Verdiskapning mill kr	Skapt lønnsinntekt
Overnatting	63,7	0,359	22,8	23,3
Servering	111,7	0,396	44,3	41,9
Dagligvarer, kiosk	27,8	0,160	4,4	3,1
Drivstoff etc bensinstasjon	38,5	0,160	6,2	4,3
Annet varekjøp	49,5	0,160	7,8	5,5
Flåmsbana, billetter	132,3	0,548	72,5	10,5
Guidede turer, aktiviteter etc	48,4	0,373	18,0	16,8
Totalt turistkonsum	472,0	0,374	176,1	105,3

Verdiskapningen er i hovedsak relatert til avlønning av arbeidskraft, inkludert ledelse. Vi har derfor i tabell 4.2 tatt med (beregnet også her på grunnlag av tall fra de regnskapspliktige foretakene) hvor mye av omsetningen til turister som går ut i lønninger i de respektive bransjene – utenom varehandel. For varehandel har vi stipulert en lønnsandel på 60 prosent av verdiskapningen, noe som tilsvarer om lag 11 prosent av netto omsetning. Samlet skapt lønnsutbetaling i Aurland i 2015 som kan relateres til turistenes forbruk i kommunen er beregnet til ca 105 millioner kroner.

4.1.3 Økonomiske størrelse relatert til verdensarvstatus

Vi har i besøksundersøkelsen stilt spørsmål om verdensarvstatusens betydning for beslutningen om å besøke området.

Tabell 4.3 Nærøysfjorden (Aurland, Flåm, Gudvangen/Stalheim). Betydningen av verdensarvstatus for at man har kommet til området. Prosent.

	Cruisepax	Andre besøkende
Ja, stor betydning	18,1	12,8
Ja, litt betydning	15,7	18,9
Nei, ingen betydning	36,2	46,5
Kjente ikke til denne statusen	29,9	21,8
Sum	100,0	100,0

Andel av omsetning (tabell 4.1) og verdiskaping (tabell 4.2) som kan tilskrives verdensarvstatusen kan gjøres på grunnlag av andelen som har svart «stor betydning». Det vil si ca 18 prosent av cruiseturistene og ca 13 prosent av andre turister. Dette gir et relativt omtrentlig bilde av verdensarvstatusens betydning for økonomiske størrelser.

4.1.4 Stedsnivå

Virksomhetene i Aurland som omsetter varer og tjenester til turister (direkte) er i stor grad konsentrert til Flåm og Aurland (tabell 4.4).

Tabell 4.4 Antall foretak etter bransje og sted (postnummer) 2015 som omsetter varer og tjenester direkte til turister.

	Aurland kommune	Flåm	Aurland	Gud- vangen	Undredal	Myrdal
Overnatting						
Drift av hoteller, pensjonater og moteller, vandrerhjem	10	3	4	2		1
Drift av ferieleiligheter (hoved- eller binæring)	12	3	8	1		
Drift av campingplasser (hoved- eller binæring)	4		2	2		
Annen overnatting	1		1			
Servering						
Drift av restauranter, kafeer, puber	4	1	2			1
Drift av gatekjøkken	1	1				
Annen reiselivsrelatert virksomhet						
Bilutleie	1	1				
Reisebyråvirksomhet						
Turistkontorvirksomhet og destinasjonsselskaper	3	1	2			
Guider og reiseledere	3	3				
Opplevelser og aktivitetsarrangørvirksomhet	4	1	1	1	1	
Drift av kulturhistoriske museer, etc	3	2		1		
Transport						
Drosjebiltransport/taxisentraler	1			1		
Turbiltransport	1	1				
Båttransport passasjerer	5	2	3			
Rutebil, jernbane	3	2	1			
Div tjenester tilknyttet transport ellers	2	1	1			
Detaljhandel						
Dagligvarer	4	1	1	1	1	
Kiosk	1		1			
Detaljhandel med drivstoff til motorvogner	2		1	1		
Annen detaljhandel	8	2	5	1		
Sum	73	25	33	11	2	2

Fordeling av omsetning og verdiskaping etter sted kan gjøres på grunnlag av tall fra VOF for Aurland og Flåm, mens for Gudvangen, Undredal og Myrdal må tall beregnes samlet med mindre man anvender eksplisitte bedriftsopplysninger som i utgangspunktet ikke er offentlige. Vi har ikke foretatt slike beregninger i denne rapporten.

4.2 Stranda og Norddal

4.2.1 Turismerelatert omsetning

I tabell 4.5 har vi sammenstilt resultatene fra etterspørselssiden (kapittel 2) og tilbudssiden – som er næringsaktører registrert i henholdsvis Stranda og Aurland (kapittel 3). Tabellen viser at det er noen ulikheter i resultatene. Mye av avvikene skyldes sannsynligvis at spørreundersøkelsen kan være beheftet med utvalgsskjevheter eller andre feil, men det kan også være avvik som skyldes feil i anslagene på antall besøkende eller i de forutsetningene vi har gjort om omsetning i foretak vi ikke har regnskapstall for. Generelt vil vi anta at tallene fra tilbudssiden er de mest korrekte.

Tabell 4.5 Beregnet turistrelatert omsetning eksklusive mva etter bransjevarekategori. Stranda og Norddal kommuner 2015. Millioner kroner.

	Etterspørselssiden (Sum Stranda og Norddal)			Tilbudssiden		
	Turister ex cruise	Cruise-pax	sum	Stranda	Norddal	sum Stranda Norddal
Overnatting	115,6	-	115,6	96,1	19,5	115,6
Servering	63,3	12,3	75,6	82,5	7,7	90,1
Dagligvarer, kiosk	27,5	4,1	31,6	18,9	22,8	41,7
Drivstoff etc bensinstasjon	44,6	0,0	44,6	10,3	6,8	17,1
Annet varekjøp	27,9	24,3	52,2	58,2	10,9	69,1
Guidede turer, aktiviteter etc	56,2	58,3	114,5	82,9	0,75	83,6
Sum	335,0	99,0	434,1	348,8	68,4	417,3

I tallene for overnatting og servering anser vi bedriftstallene for de «riktige». Overnatting (losjiiinntekter) kommer fra tilbudssiden, men er tatt med også etterspørselssiden for å få et totalbilde. Servering kommer høyere ut i bedriftstallene enn i turistenes egne angivelser, dette henger sammen med at hotellenes serveringsinntekter fra overnattende gjester (f eks frokost) sannsynligvis i liten grad oppgis av turistene som kjøp av servering i spørreundersøkelsen.

Dagligvarekjøp er lavere i forbruksundersøkelsens tall enn det vi har beregnet ut fra omsetningstallene for detaljhandel (jfr avsnitt 3.3). Det samme er annet varekjøp. Derimot er kjøp av drivstoff 2,5 ganger så høyt ut fra forbruksundersøkelsen enn det er i beregningene fra tilbudssiden. Samlet salg av drivstoff – inkludert lokalt kjøp og yrkestransport – var for øvrig i underkant av 40 millioner kroner i 2015 ifølge SSBs detaljhandelsstatistikk.

Utgifter til aktiviteter, opplevelser mm ellers er betydelig høyere enn de oppgitte inntektene til lokale aktører. Dette skyldes dels at disse tjenestene (f eks transport til utflukter for både cruiseturister og andre turister) i stor grad tilbys av aktører som ikke er hjemmehørende i Aurland.

Med utgangspunkt i tilbudssiden lander vi altså på en total turistrelatert omsetning eksklusive merverdiavgift på 417 millioner kroner for 2015, mens analyse ut fra forbruksundersøkelsen og estimerte besøkstall gir 434 millioner kroner. Både

etterspørselssidetailene og tilbudssidetailene er beheftet med usikkerhet, men vi vil anslå at den reelle verdien med stor sannsynlighet ligger mellom 420 og 440 millioner kroner.¹⁹

4.2.2 Verdiskaping

Med utgangspunkt i omsetning beregnet fra tilbudssiden, har vi beregnet verdiskaping og lønnsinntekter for Stranda kommune etter samme prinsipper som for Aurland. På grunn av sparsomt innslag av regnskapsdata for bedriftene i Norddal har vi ikke kunnet beregne pålitelige verdiskapingstall for Norddal.

Samlet verdiskaping er beregnet til 112,5 millioner kroner (tabell 4.6). Det største bidraget kommer fra serverings- og overnattingsnæringen. Verdiskapingen i varehandel er relativt liten i forhold til omsetningen.

Tabell 4.6 Beregnet turistrelatert verdiskaping etter bransje/varekategori. Stranda kommune 2015. Millioner kroner.

	Omsetning turister	Andel verdiskaping av omsetning	Verdiskaping mill kr	Skapt lønnsinntekt
Overnatting	96,1	0,440	42,2	40,5
Servering	82,5	0,400	33,0	34,0
Dagligvarer, kiosk	18,9	0,160	3,0	2,1
Drivstoff etc bensinstasjon	10,3	0,160	1,6	1,2
Annet varekjøp	58,2	0,160	9,3	6,5
Guidede turer, aktiviteter etc	82,9	0,281	23,3	19,7
Sum	348,8	0,323	112,5	104,0

Verdiskapingen er i hovedsak relatert til avlønning av arbeidskraft, inkludert ledelse. Vi har derfor i tabell 4.6 tatt med (beregnet også her på grunnlag av tall fra de regnskapspliktige foretakene) hvor mye av omsetningen til turister som går ut i lønninger i de respektive bransjene. For varehandel har vi stipulert en lønnsandel på 60 prosent av verdiskapingen. Samlet skapt lønnsutbetaling i Stranda i 2015 som kan relateres til turistenes forbruk i kommunen er beregnet til ca 104 millioner kroner.

4.2.3 Økonomiske størrelser relatert til verdensarvstatus

Vi har i besøksundersøkelsen stilt spørsmål om verdensarvstatusens betydning for beslutningen om å besøke området.

¹⁹ En del av usikkerheten i regnskapstallene for tilbudssiden ligger i at selskaper omstruktureres og at inntektene fordeles ulikt fra år til år innen selskaper.

Tabell 4.7 Geirangerområdet. Betydningen av verdensarvstatus for at man har kommet til området. Prosent.

	Cruisepax	Andre besøkende
Ja, stor betydning	7,9	15,2
Ja, litt betydning	15,9	19,7
Nei, ingen betydning	45,5	49,4
Kjente ikke til denne statusen	30,7	15,7
Sum	100,0	100,0

Andel av omsetning (tabell 4.5) og verdiskaping (tabell 4.6) som kan tilskrives verdensarvstatusen kan gjøres på grunnlag av andelen som har svart «stor betydning». Det vil si ca 8 prosent av cruiseturistene og om lag 15 prosent av andre turister (gjennomsnitt nordmenn og utlendinger). Dette gir et relativt omtrentlig bilde av verdensarvstatusens betydning for økonomiske størrelser.

4.3 Lærdal

4.3.1 Turismerelatert omsetning

Som nevnt i avsnitt 2.6.3 er det betydningen av turismen i og gjennom Nærøyfjordområdet som er i fokus i dette prosjektet, og det er virkningene av denne turismen for Lærdal vi fokuserer på her.

Det er ca 180 000 Aurlandsturister (av 740 000) som også stopper i Lærdal²⁰. Med utgangspunkt i etterspørselssiden har vi beregnet at disse legger igjen ca 70,5 millioner kroner (2015) inkludert kostnader til overnatting i Lærdal kommune (tabell 4.8). Disse tallene er basert på forbruket til dem som er intervjuet i Lærdal, vi må derfor forutsette at disse forbrukstallene også kan gjøres gjeldende for de 180 000 Aurlandsbesøkende turistene som også har vært i Lærdal.

Tabell 4.8 Stipulert turistrelatert forbruk i Lærdal kommune 2015 etter utgiftskategori. Turister som besøker Lærdal i tillegg til steder i Aurland kommune. Millioner kroner, eksklusiv merverdiavgift.

	Etterspørselssiden: Turisters forbruk	Tilbudssiden: beregnet omsetning turister	Forbruk turister som besøker både Lærdal og Aurland
Overnatting	16,2	30,1	16,2
Servering	16,4	25,3	16,4
Dagligvarer, kiosk	11,5	27,8	11,5
Drivstoff etc bensinstasjon	11,2	38,5	11,2
Annet varekjøp	5,0	49,5	5,0
Forbruk fjordcruise eller fergetur	4,9	0	0,0
Forbruk andre utflukter, bussturer etc	1,2	11,0	1,2
Forbruk andre aktiviteter (museum, kajakk, etc)	4,0	6,2	4,0
Sum	70,5	188,4	65,5

²⁰ Omfatter ikke cruisepassasjerer på utflukt, jfr avsnitt 2.6.3

Tall sett fra produksjonssiden (tilbudssiden) omfatter all turistrelatert omsetning i Lærdal, det er derfor tall fra etterspørselssiden vi må basere oss på her. Tall fra tilbudssiden er imidlertid med i tabell 4.8 for sammenlikningens skyld. Tallene for tilbudssiden er hentet fra kapittel 3.

De mest usikre tallene gjelder kjøp av tjenester knyttet til aktiviteter og utflukter til lands og til vanns. Turister som er intervjuet i Lærdal behøver ikke nødvendigvis ha kjøpt disse tjenestene av en produsent hjemmehørende i Lærdal. På tilbudssiden finner vi for eksempel ingen produksjon av fjordcruise eller fergeturer, ergo må vi for denne kategorien sette turistforbruket i Lærdal lik null. For de øvrige kategorier ligger forbruket godt innenfor det vi har beregnet som total turistrelatert produksjon.

Samlet utgjør verdien av den omsetningen vi har beregnet i Lærdal for turister som også besøker Aurland om lag 65 millioner kroner. Dette tilsvarer om lag en tredel av den turistrelaterte omsetningen i Lærdal kommune.

4.3.2 Verdiskaping

Verdiskapingen er som for de øvrige kommunene beregnet ut fra andelen driftsresultat + lønnskostnader utgjør av samlet omsetning eksklusive merverdiavgift.

Tabell 4.9 Beregnet verdiskaping i Lærdal kommune etter bransje/varekategori, relatert til turister som besøker Lærdal i tillegg til steder i Aurland kommune 2015.. Millioner kroner, eksklusive merverdiavgift.

Sektor	Omsetning ekskl. mva	Andel verdiskaping av omsetning	Verdiskaping mill kr	Skapt lønnsinntekt
Overnatting	16,2	0,45	7,3	5,7
Servering	16,4	0,44	7,2	6,2
Dagligvarer, kiosk	11,5	0,16	1,8	1,3
Drivstoff etc bensinstasjon	11,2	0,16	1,8	1,3
Annet varekjøp	5,0	0,16	0,8	0,6
Guidede turer, aktiviteter etc	5,2	0,44	2,3	1,7
Totalt turistkonsum	65,5	0,32	21,2	16,7

Samlet verdiskaping relatert til omsetningstallet på 65,5 millioner kroner er beregnet til 21,2 millioner kroner, noe som utgjør om lag en tredel av omsetningsverdi eksklusive merverdiavgift.

Beregnet skapt lønnsinntekt er 16,7 millioner kroner, dette innebærer at lønn utgjør om lag 25 prosent av den turistrelaterte omsetningen.

4.3.3 Økonomiske størrelser relatert til verdensarvstatus

Blant de besøkende i Lærdal som også gjør en stopp i Aurland kommune er det om lag 17 prosent som oppgir at verdensarvstatusen for Nærøysfjordområdet har stor betydning for besøket i Lærdal og ca 18 prosent som svarer «litt betydning» (tabell 4.10).

Tabell 4.10 Lærdal. Betydningen av verdensarvstatus for at man har kommet til området. Personer som også besøker steder i Aurland kommune. Prosent.

	Prosent
Ja, stor betydning	16,7
Ja, litt betydning	17,8
Nei, ingen betydning	45,0
Kjente ikke til denne statusen	20,6
Sum	100

Andelen som har svart «stor betydning», ca 17 prosent, kan brukes som et anslag på andel av omsetning (tabell 4.8) og verdiskaping (tabell 4.9) som kan tilskrives verdensarvstatusen (jfr tilsvarende for Aurland og Stranda/Norrdal).

4.4 Vik

4.4.1 Vanskelig å beregne omsetning og verdiskaping

Den metodikken som har vært anvendt for å beregne den økonomiske betydningen av turismen som retter seg mot verdensarvområdet Nærøyfjorden, innebærer blant annet tilgang på data om overnattingstall og besøkstall, samt regnskapstall for reiselivsbedrifter i de enkelte områdene.

Vi har data fra Vik fra spørreundersøkelsen blant besøkende til Vik, som belyser hva slags type turister som besøker og reiser gjennom området, oppholdstid, steder de har besøkt, betydning av verdensarvstatusen til Nærøyfjordområdet og hvor mye penger de bruker. Vi mangler imidlertid data for å kunne beregne besøksvolumet totalt i Vik, både i form av overnattinger og i form av antall besøkende. Dermed kan vi heller ikke beregne samlet turistrelatert omsetning, selv om vi vet hvor mye hver enkelt turist legger igjen. Det er videre sparsomt med regnskapsdata for tilbudssiden idet de aller fleste foretakene innen reiseliv er enkeltpersonforetak uten offentlig tilgjengelige regnskapstall.

Det vi kan si om verdensarvstatus og reiseliv i Vik kommune er følgelig begrenset, men vi kan likevel gi et visst bilde. Det vi i dette prosjektet har framskaffet av kunnskap om turismen i Vik kommune er sammenfattet nedenfor.

4.4.2 Tilbudssiden

Overnatting

Gjennomgang av virksomhets- og foretaksregisteret (VOF) og nettsider for overnatting har identifisert i alt 14 foretak som tilbyr overnatting, herav

- To hotellbedrifter (Blix, Frøys hus)
- Tre foretak med utleie av ferieleiligheter/hytter som binæring (to landbruksbedrifter, en serveringsbedrift), samt to foretak med overnatting i hytter/leiligheter uten reiselivsrelatert næringskode hverken for hovednæring eller binæring
- Tre foretak med camping som hovednæring (Vik, Solvang, Fjærestad) og fire landbruksforetak med camping som binæring

De fleste av disse er små, og det er en stor andel som av denne grunn og på grunn av «feil» næringskode neppe er med i SSBs overnattingsstatistikk. I overnattingsstatistikken er for

øvrige Vik slått sammen med Balestrand og Leikanger kommuner, noe som vanskeliggjør beregning av antall kommersielle overnattinger i Vik kommune.

Av de 14 foretakene er 12 enkeltpersonsforetak uten offentlig tilgjengelige omsetningstall.

Servering omfatter iflg VOF en serveringsbedrift, ett gatekjøkken og en serveringsbedrift med overnatting som binæring (nevnt under overnatting). Samlet serveringsomsetning 2015 er stipulert til ca 4 millioner kroner.

Reiselivsrelaterte aktiviteter og transport omfatter to foretak innen fjordcruise. Disse hadde i 2015 en samlet omsetning på 5 millioner kroner.

Varehandel

Til sammen finner vi en turistrelatert omsetning innen detaljhandel på ca 31,2 millioner kroner, herav 13,5 millioner kroner i dagligvarehandel og 17,7 millioner kroner i annen detaljhandel, inkludert salg av drivstoff (jfr avsnitt 3.3.4).

4.4.3 Etterspørselssiden

Svarene fra feltundersøkelsen i Vik må ses i lys av at intervjuene er foretatt på ferjekaja i Vangsnes, det vil si at man fanget opp kun nordgående trafikk. Det vil si at man ikke fanget opp de som kom til Vik sørfra og ikke reiste videre over, eller de som kom over Sognefjorden nordfra.

Karakteristika ved reisen

Over 70 prosent var på rundreise (58 prosent) eller gjennomreise (13 prosent), mens bare 9 prosent er på dagsbesøk fra hjemsted eller feriested. 20 prosent er på annen type feriereise.

Det er ca 30 prosent som oppgir de at overnatter minst en natt i Vik, mens 10 prosent oppgir at de gjør en stopp i Vik på minst 2 timer. De øvrige 60 prosent stopper kun ved fergeleiet på Vangsnes. Av de som gjør en stopp på minst 2 timer eller overnatter gjør fire av fem (33 prosent av alle) en stopp på Viksøiri, mens mindre enn en av 10 (3 prosent av alle) oppgir at de har besøkt Fresvik.

Ca 14 prosent av respondentene i Vik oppgir at de har besøkt eller skal besøke Flåm og/eller Aurland på denne reisen.

Betydningen av verdensarvstatus

Halvparten av respondentene kjente til Nærøyfjordområdets verdensarvstatus før de kom til Vik. Bare 12 prosent av disse (seks prosent av alle) oppga at statusen hadde stor betydning for at de kom til området, mens 22 prosent (11 prosent av alle) oppga at det hadde «litt betydning».

Forbruk

95 prosent av respondentene oppgir at de har brukt penger i Vik eller skal bruke penger senere samme dag. 84 prosent oppgir at de har brukt penger hittil i dag, det vil si i Vik.

Samlet forbruk per turist i Vik (som har oppgitt beløp større enn null på minst en kategori) er 321 kroner. Dette er eksklusive overnattingsutgifter. I gjennomsnitt oppgis 95 kroner til servering, 80 kroner til varehandel (dagligvarer, suvenirer etc), 74 kr til bensin, 17 kr til ulike aktiviteter og 55 kroner til ferge over Sognefjorden. Alle tall er per person, uansett alder.

5 Oppsummering forbruk og verdiskaping

For å finne mest mulig korrekte tall for omsetning og verdiskaping har gjort beregninger både ut fra etterspørselssiden (forbrukstall og antall besøkende) og tall fra tilbudssiden (bedriftenes omsetningstall). Det er noen ulikheter i resultatene, som dels kan skyldes at spørreundersøkelsen kan være beheftet med utvalgsskjevheter eller andre feil, eller at det er feil i anslagene på antall besøkende. Det kan også være svakheter i anslagene på omsetning i foretak vi ikke har regnskapstall for.

Generelt har vi ansett tallene fra tilbudssiden som mest presise, og vi har derfor i de fleste beregningene tatt utgangspunkt i disse. Mange reiselivsforetak og andre foretak som har turister som kunder, selger også varer og tjenester til lokalt bosatte, derfor har det vært nødvendig å anvende tall fra etterspørselssiden for å finne mest mulig korrekt turismerelatert omsetning.

5.1 Nærøyfjordområdet

Vi finner en samlet turismerelatert omsetning i Aurland i 2015 på om lag 472 millioner kroner, eksklusive merverdiavgift. Dette fordeler seg med ca 175 millioner i overnatting og servering, 132 millioner kroner i inntekter ved Flåmsbanen, 116 millioner kroner i diverse varehandel (inkludert bensin) og 48 millioner kroner i virksomheter som driver aktiviteter, guiding etc.

Omsetningen på ca 472 millioner kroner gir en verdiskaping på ca 175 millioner kroner, som (blant annet) gir ca 105 millioner kroner i skapte lønnsinntekter i Aurland kommune.

Omsetning i Lærdal i 2015 relatert til turister som også besøker steder i Aurland kommune er beregnet til om lag 65 millioner kroner (eksklusive mva).

Vansker med å beregne besøkstall og overnattingstall for Vik kommune, samt få bedrifter med tilgjengelige regnskapstall, gjør at vi ikke har kunnet beregne turismerelatert omsetning og verdiskaping for Vik. Det er anslått at varehandel og bensinsalg til turister utgjorde om lag 31 millioner kroner i 2015.

5.2 Geirangerområdet

Samlet turistrelatert omsetning i Stranda kommune er beregnet til ca 349 millioner kroner eksklusive merverdiavgift. Dette fordeler seg med 179 millioner kroner på overnatting og servering, 87 millioner kroner i diverse varehandel (inkludert bensin) og 83 millioner kroner på aktiviteter og guiding.

Tilsvarende er det beregnet en samlet turismerelatert omsetning på 68 millioner kroner (eksklusive mva) i Norddal i 2015. Herav 27 millioner kroner i overnatting og servering, 40 millioner kroner i diverse varehandel (inkludert bensin) og ca 1 million kroner i aktiviteter/guiding.

Samlet turismerelatert verdiskaping i Stranda og Norddal er beregnet til 113 millioner kroner eksklusive mva, herav lønnsinntekter på 104 millioner kroner.

Referanser

- Haukeland, Jan Vidar. (2011). Tourism stakeholders' perceptions of national park management in Norway. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(2), 133–153. DOI: 10.1080/09669582.2010.517389
- McCool, S.F. (2009). Constructing partnerships for protected area tourism planning in an era of change and messiness. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(2), 133-148. DOI: 10.1080/09669580802495733
- UNESCO. 2012. WHC-12/36.COM/5E. *World Heritage and Sustainable Tourism Programme*. <http://whc.unesco.org/archive/2012/whc12-36com-5E-en.pdf>

Transportøkonomisk institutt (TØI)

Stiftelsen Norsk senter for samferdselsforskning

TØI er et anvendt forskningsinstitutt, som mottar basisbevilgning fra Norges forskningsråd og gjennomfører forsknings- og utredningsoppdrag for næringsliv og offentlige etater. TØI ble opprettet i 1964 og er organisert som uavhengig stiftelse.

TØI utvikler og formidler kunnskap om samferdsel med vitenskapelig kvalitet og praktisk anvendelse. Instituttet har et tverrfaglig miljø med rundt 70 høyt spesialiserte forskere.

Instituttet utgir tidsskriftet Samferdsel med 10 nummer i året og driver også forskningsformidling gjennom TØI-rapporter, artikler i vitenskapelige tidsskrifter, samt innlegg og intervjuer i media. TØI-rapportene er gratis tilgjengelige på instituttets hjemmeside www.toi.no.

TØI er partner i CIENS Forskningscenter for miljø og samfunn, lokalisert i Forskningsparken nær Universitetet i Oslo (se www.ciens.no). Instituttet deltar aktivt i internasjonalt forsknings-samarbeid, med særlig vekt på EUs rammeprogrammer.

TØI dekker alle transportmidler og temaområder innen samferdsel, inkludert trafiksikkerhet, kollektivtransport, klima og miljø, reiseliv, reisevaner og reiseetterspørsel, arealplanlegging, offentlige beslutningsprosesser, næringslivets transport og generell transportøkonomi.

Transportøkonomisk institutt krever opphavsrett til egne arbeider og legger vekt på å opptre uavhengig av oppdragsgiverne i alle faglige analyser og vurderinger.

Besøks- og postadresse:

Transportøkonomisk institutt
Gautstadalléen 21
NO-0349 Oslo

22 57 38 00
toi@toi.no
www.toi.no